

Maandblad voor architectuur en gebonden kunsten,
opgericht door het Genootschap „Architectura et Amicitia“
in samenwerking met de Koninklijke Maatschappij tot Bevor-
dering der Bouwkunst Bond van Nederlandsche Architecten
B. N. A. — Orgaan van het Genootschap A. et A.

Redactie

R. Blijstra, Letterkundige
Prof. M. F. Duintjer, Architect
E. F. Groosman, Architect
B. Hendriks, Wandschilder
Auke Komter, Architect
J. Schipper, Architect
J. A. Snellebrand, Architect/Dir. Academie van Bouwkunst
Arthur Staal, Architect
B. B. Westerhuis, Architect

Redactie-secretaris

G. Boon, Architect

Corresponderend redactielid:

A. C. Nicolaï, Architect

Redactie-Secretariaat: Keizersgracht 546, A'dam-C., Tel. 34613

Voor de ondertekende artikelen dragen de schrijvers verant-
woordelijkheid, ook wanneer het leden van de redactie betreft.
Overname van artikelen, foto's en tekeningen is slechts ge-
oorloofd met toestemming van redactie en uitgever en dan
nog slechts met bronvermelding

Voor advertenties wende men zich tot de uitgever

Uitgave en administratie: G. VAN SAANE, Keizersgracht 546
Postbus 1170 - Amsterdam-C. - Telefoon 36186-34613

FORUM

Veertiende jaargang No 6 (augustus 1959)

Inhoud van dit nummer:

Liga nieuw beelden

Samenstelling en lay-out: een werkgroep uit de Liga nieuw
beelden

Dit nummer is tot stand gekomen met medewerking
van de Sikkens Lakfabrieken N.V. te Sassenheim en
met de N.V. Eternit te Amsterdam.

De foto's in dit nummer zijn van:

Alberts: pag. 184

Aujourd'hui of l'Architecture d'Aujourd'hui: pag. 171
boven en midden, 172 rechts onder, 173, 174, 178,
179 onder, 180 onder, 183 boven, 186, 187

Frits Monshouwer: pag. 174 onder

Jaap d'Oliveira: pag. 192 boven

Oudejans: pag. 183 onder, pag. 179 boven

Th. Scheffer: pag. 174 midden

Ulkoja: pag. 192 midden

Jan Versnel: pag. 185

Wanink: pag. 181 midden

Uit de film „Nacht en Nevel“ (Nederland film): pag.
172 rechts boven

„FORUM“ verschijnt met 12 nummers per jaar

Abonnementsprijs f 24.— per jaar
franco per post bij vooruitbetaling te voldoen

Voor België Frs. 400.—

Prijs van dit nummer f 1.50/B.frs. 25.—

Dit nummer wil een verkenning zijn van één facet van de huidige cultuur:
het streven naar verbondenheid der kunsten onderling en van deze met het dagelijks leven.

Het is samengesteld door een werkgroep uit de liga nieuw beelden; het geeft de denkbeelden weer van deze groep omtrent het streven van genoemde liga.

Dit streven kan niet uitsluitend theoretisch doorgrond noch door discussies alleen werkelijkheid worden.
Het is een stuk levende actualiteit, voor velen een noodzaak, en als zodanig slechts proefondervindelijk te vertolken.

Het experiment van vandaag is de traditie van morgen.

Het is dan ook de eerste voorwaarde voor de instandhouding en ontwikkeling van onze cultuur.

Het scheppen van een klimaat (door geestelijke en materiële mogelijkheden) waarin zulke experimenten kunnen worden gerealiseerd is een noodzaak; de liga streeft naar het scheppen van zulk een klimaat en naar het stimuleren van steun (geestelijk en materieel) voor het realiseren van die experimenten, die naar haar mening een bijdrage kunnen zijn voor de ontwikkeling van onze cultuur.

Bestuur liga nieuw beelden

integratie ?

Kenmerkend voor vandaag:

intellectualisatie
differentiatie
specialisatie
kunstmatigheid

maar ook:

research
wisselwerking
teamwork
comfort

**Het eerste in hoofdzaak ten nadele.
Het tweede in hoofdzaak ten voordele.**

technè werd kunst en wetenschap,
wetenschap werd techniek,
kunst werd beeldhouwkunst, schilderkunst, architectuur, ballet, re-
clamekunst, poëzie, industriële vormgeving enz., enz.

kunst werd ingedeeld en geïsoleerd.

**Kunst is het intuïtief in één greep uitbeelden van alle facetten van het leven.
De oneindig complexe verschijningsvormen van het leven van vandaag vereisten een vergroting van het werkings-
gebied van kunst, door**

samengaan van de tot dusver ingedeelde kunsten,
inschakeling van die kunst in onze kunstmatige omgeving.

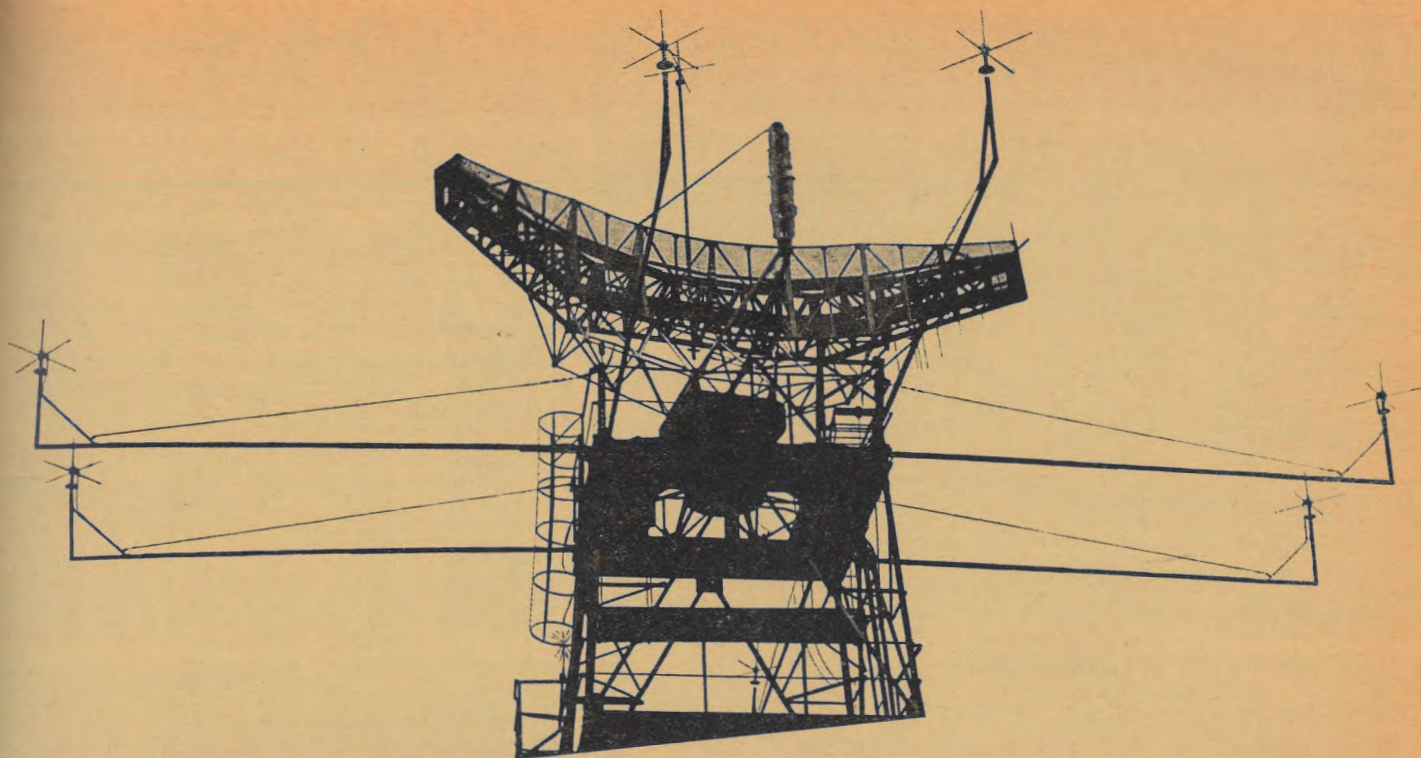
**Zij, die zich in de liga nieuw beelden hebben verenigd, zoeken naar de mogelijkheden hiertoe.
Zij zoeken ook, indachtig het woord van Klee: „denn uns trägt noch kein Volk”, naar een basis voor de kunst in
het volle leven.**

Zij weten dat

voorbeelden uit vroegere perioden slechts zeer beperkte waarden
hebben,
zij hierdoor maagdelijk terrein betreden,
zij niet precies kunnen omschrijven wat zij willen.

**In dit nummer van Forum wil de liga nieuw beelden pogen de problemen omtrent het bovenstaande duidelijk te
stellen.**

integratie!

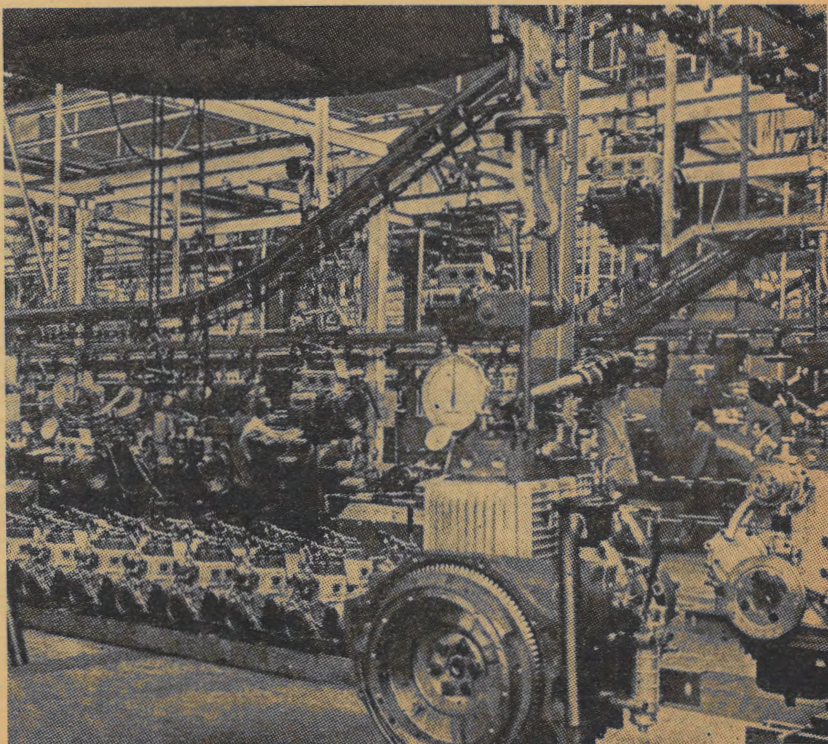
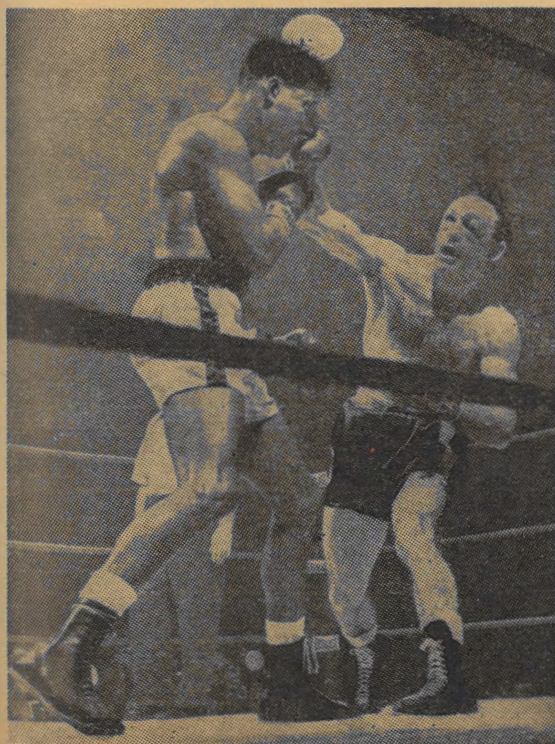

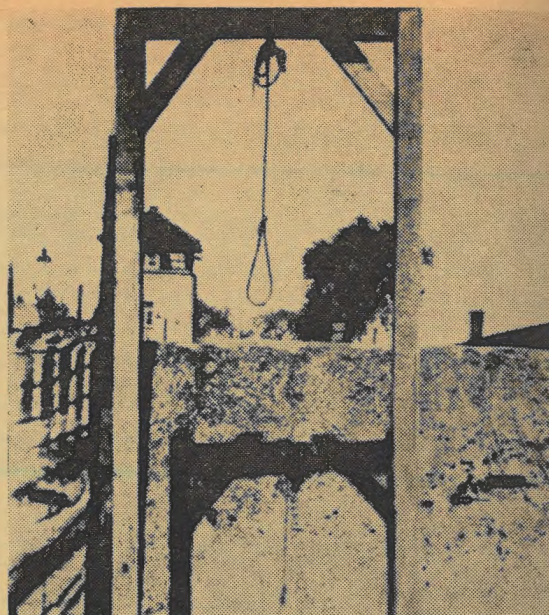
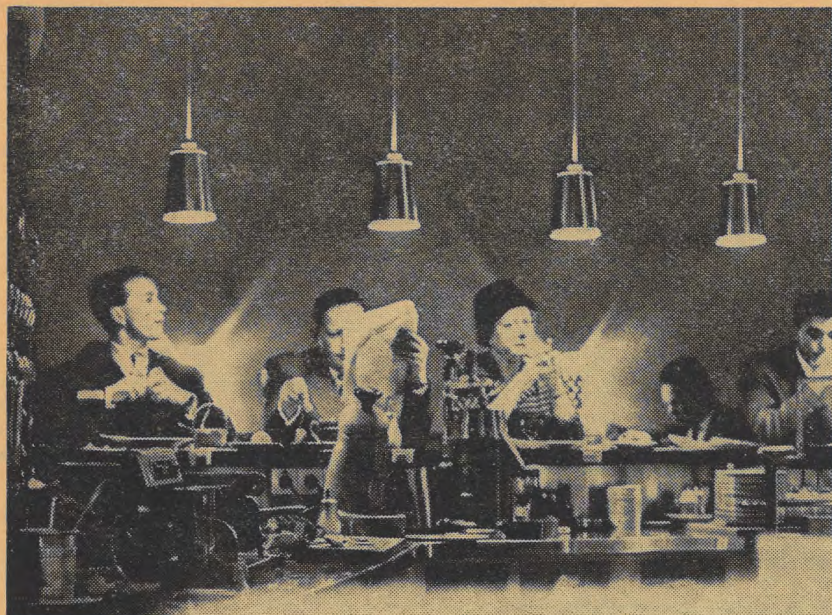
Le monde comme il va

Aan de Nederlandse architecten

prefab-elementen

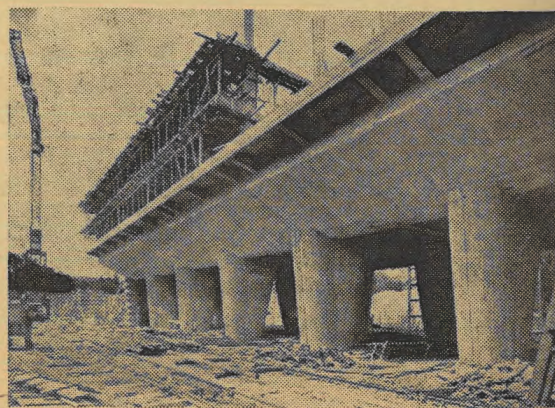
Side Effects of Drugs

HEIJ —

- 22 25 81 Heijneman, C. B., K. Prinsengr. 20.
 6 64 67 Heyneman, C. N., Goudsbloemstr.
 142, radiomeubelen.
 4 01 16 Heyneman, D., Baanbrugsteeg 2-4,
 radiomeubelfabr.
 79 82 16 Heijneman, H. P. P., Winterdijkstr.
 4, compl. meubilerie.
 8 14 47 Heijnemann, G. H., Overtoom 10.
 72 19 33 Heynemann, mevr. Susanne. Ge-
 leenstr. 11, grafica.
 79 55 72 Heynemann, W., Churchill-laan 83,
 dir. Pento Cosmetic N.V.
 13 10 12 Heijnemans, J., J. H. Doornstr. 22,
 firm. W. de Lange & Co.
 74 62 96 Heijnen, fa. Gebr., Max Planckstr.
 19, huisschilders.

interbau

DE BELANGRIJKSTE
VERKEERSREGELS

Berlijnse Avus-baan
(door regen glad)
„levensgevaarlijk”

HUWELIJK. Heer 50 jr., vaste
pos., z.ser. ken. m. all.st. vr.,
niet jonger dan 40 jr. Br. P8-

Succes voor ploeg
uit Nederland

Samengaan van kunst en architectuur is op drie wijzen mogelijk:

1 Samenwerking

Relatie tussen autonome architectuur en autonome kunstwerken, die niet organisch verbonden zijn.

2 Synthese

Architectuur en kunstwerken als duidelijk gescheiden elementen samengevoegd tot een zich wederzijds stimulerende polariteit.

3 Integratie

Opbouw van een volledig nieuw geheel, waarin kunst en architectuur tot een ondeelbare eenheid versmolten zijn.

Enkele losse gedachten

Een samengaan van beeldende kunst en architectuur — in hun drie bovengenoemde graden — is slechts mogelijk bij gelijke geestelijke achtergrond van de twee betrokken kunstenaars.

De graad van samengaan is verbonden met toenemende moeilijkheden van samenwerking en realisatie.

Graad 3 kan voorlopig slechts geïllustreerd worden door voorbeelden, waarbij de architect tevens de beeldende kunstenaar was.

Een integratie van werken van twee verschillende kunstenaars is mij niet bekend. Samengaan van kunst en architectuur zal alleen op empirische wijze en in een moeizaam proces tot stand kunnen komen.

Wij kunnen deze ontwikkeling niet forceren, wel kunnen wij het goede geestelijke klimaat helpen scheppen.

De erkenning van de noodzaak en de wil tot samenwerking is aanwezig.

Het samengaan is alleen mogelijk, als men als uitgangspunt de verschillen en de begrenzingen van de twee media — architectuur en beeldende kunst — aanvaardt.

Kernpunten van de architectuur

- vorm van kunst waarbij de relaties van mens tot ruimte en van mens tot mens in deze ruimte hoofdzakelijk zijn,
- onderwerp van architectuur is ruimte, als primair levenselement van de mens, vorm van kunst die primair met ruimte, secundair met massa's tertiair met kleuren te doen heeft,
- de mens is in de architectuur,
- functioneel element is bepalend voor de vorm.

Kernpunten van de beeldende kunst

- vorm van kunst, waarin relatie mens tot kunstwerk hoofdzakelijk is,
- vorm van kunst die primair met vormen, kleuren en psychische ruimten, secundair met fysieke ruimte te doen heeft,
- mens is vóór het kunstwerk,
- media van de kunst zijn geen levensnoodzakelijkheden.
- emotioneel element is bepalend voor de vorm.

Theoretische mogelijkheden van integratie

Architectuur moet groeien naar beeldende kunst (hogere functionaliteit gesteld boven materiële functionaliteit; vrije ruimteschepping als spel van verhoudingen van ruimten, massa's, texturen en kleuren = een „nutteloze” architectuur) (voorbeelden: Barcelonapaviljoen, Sonsbeekpaviljoen)

Beeldende kunst moet groeien naar architectuur toe (ruimtelijk omvattende kunstwerken, doorbreken van vlak, van twee-dimensionaliteit, beeldhouwwerken die men ook van „binnen” beleeft)

(voorbeelden: ruimteplastieken van Constant, teken E55 van Van Eyck, Philipspaviljoen, speelplastieken)

Praktische mogelijkheden van integratie

Experimenten en materiële mogelijkheden voor experimenten scheppen.

De menselijke pogingen om het leven éézijdig te verklaren met verstandelijke overwegingen heeft het gevoel voor het wonder van het totale leven (hopelijk tijdelijk) verdrongen.

Elke mens die probeert te werken met gevoel voor het totale leven is kunstenaar en hoeft m.i. zich niet bovendien nog in te spannen voor samenwerking.

Hij zal nl. op natuurlijke wijze deel worden van de groep die zich in elke samenleving vormde voor dit doel.

Altijd probeerde de mens het gevoel te negeren door middel waarvan hij in evenwicht zou kunnen leven met de krachten waardoor alles-is-en-wordt.

Waarschijnlijk ontwikkelt onze samenleving zich snel naar de periode waarin opnieuw en beslissend zal blijken dat alléén-verstandelijke verklaring van het totale leven een te smalle basis is voor evenwichtig-zijn.

Het werk van de kunstenaar, wiens bestaan van nature nog mede bepaald wordt door intuïtieve overwegingen, zal spoedig weer erkend kunnen worden als belangrijke functie bij het herstel van een verbroken evenwicht.

Het is een universele taak om met ruimte, massa, kleur, maat, getal en beweging, te verduidelijken dat de mens van-alles-kan-zijn, mits hij de fictie opgeeft om iets van het leven-te-willen-hebben.

Zij, die hiervoor begrip hebben, zullen altijd samenwerken bij hun pogingen om het totale leven te benaderen.

Zij kunnen zich aan dit proces eenvoudig niet onttrekken. Hun ontmoetingen zullen vaak toevallig zijn en soms beslissend, maar afspraken hierover zijn m.i. moeilijk te maken.

J. B. Bakema

Door praktische samenwerking kunnen architect en beeldend kunstenaar al werkend tot synthese komen, d.w.z. een eenwording van hun scheppende arbeid door wederzijdse uitwisseling (een soort osmose) van gedachten en ideeën. In een verder stadium zal dit kunnen leiden tot integratie. Ik ben van mening dat alleen de praktijk, aanvankelijk met vele mislukkingen kan leiden tot een positief resultaat.

Juul Neumann

Samenwerking is mogelijk, doch alleen in zoverre de kunstwerken de architectuur niet schaden.

Synthese: ideale oplossing.

Integratie: n.m.m. moet de architectuur zelf beeldend zijn en ook zonder toevoegingen van beeldende kunst voldoende zeggingskracht hebben: door vormverarming is zij thans niet meer beeldend, d.w.z. zij is uitsluitend zakelijk ingesteld en de architecten stellen zich tevreden met het bouwen van „omhulsels”. De beeldende kunstenaar gedeeltelijk de taak van de architect te doen overnemen lijkt me niet juist.

H. Bekman

Integratie is als „Wachten op Godot”, hij is er nog niet, maar bestaat wel, niemand heeft hem echter gezien. Men moet hem niet zoeken, maar vinden.

Jaap Wagemaker

T.o.v. architectuur en beeldende kunst:

1e als samenwerking: mogelijk en (nog niet) wenselijk

2e als synthese: mogelijk maar **niet** wenselijk

3e als integratie: **niet** mogelijk en dus **niet** wenselijk.

Bij 1: kan toch sprake zijn van synthese

Bij 2: kan toch sprake zijn van samenwerking

Bij 3: is een theorie — maar kunst is praktijk.

Integratie = impotentie.

Aldo van Eijck

Samenwerking en integratie uiterst belangrijk. Hoewel de totale versmelting van de uitingen mij onmogelijk lijkt. In dat geval zou een architect een schilder of beeldhouwer en de twee laatsten omgekeerd architect moeten zijn. Integratie is misschien mogelijk wanneer één kunstenaar verschillende hoedanigheden in zich heeft b.v. Le Corbusier, Charlie Chaplin, Jean Cocteau.

Hans Postma

Samenwerking en integratie tussen gebonden kunst en de vrije kunst is tot op zekere hoogte mogelijk. Echter een werkelijke integratie tussen beide elementen (gebonden en vrij) is zowel theoretisch als praktisch volstrekt onmogelijk.

Eugène A. M. Brands

De gedachte aan integratie van kunsten en maatschappelijk leven, staat al sinds een halve eeuw de beste en meest vooruitstrevende kunstenaars voor ogen, en talrijk zijn de theorieën en experimenten die eraan gewijd zijn. Toch is er al die tijd vrijwel niets bereikt dat deze integratie nader heeft gebracht tot haar verwerkelijking. De oorzaak hiervan is dat men geen twee fenomenen die historisch zich tegenstrijdig hebben ontwikkeld, zo maar kan samensmelten; de creatieve armoede van de huidige industriële vormgevers, onderworpen aan de industrie, bewijst het. De integratie hangt af van een essentiële verandering van de maatschappelijke structuur zowel als van het fenomeen der artistieke creativiteit.

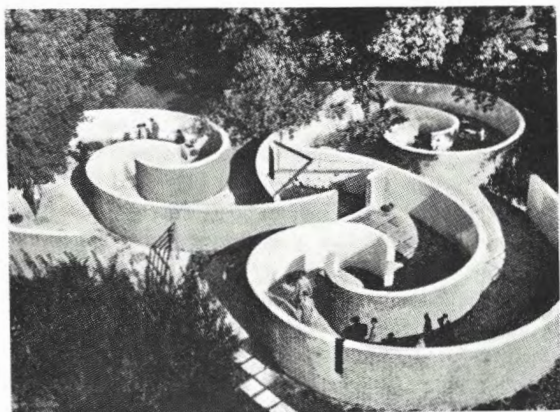
Zoals bekend, stellen de situationisten zich op het standpunt dat de individuele kunsten, krachtens hun historische functie, ongeschikt zijn voor integratie in het maatschappelijke leven zoals dit zich thans aankondigt. De revolutionaire vernietiging van deze kunsten die reeds tientallen jaren aan de gang is, is hiervan een direct gevolg. Daartegenover stellen de situationisten de idee van het unitair-urbanisme, dat als collectieve creatie van een alle aspecten van het leven omvattend karakter, de maatschappelijke en psychologische rol van deze afstervende kunsten kan overnemen. De productie van kunstwerken kan in de huidige fase slechts waarde hebben als voorbereiding van het unitair-urbanisme; iedere poging tot integratie of synthese zonder dit perspectief is bij voorbaat tot mislukking gedoemd. Een uiteenzetting over het unitair-urbanisme is daarom de enig zinvolle inhoud van een publikatie over de integratie van leven en kunst.

Constant

De samenstellers van dit nummer van Forum hebben een aantal mensen gevraagd naar hun mening over het samengaan der kunsten. Zij onderscheidden daarbij drie vormen van samengaan, welke Hartsuyker in het begin van zijn artikel opnieuw formuleert.

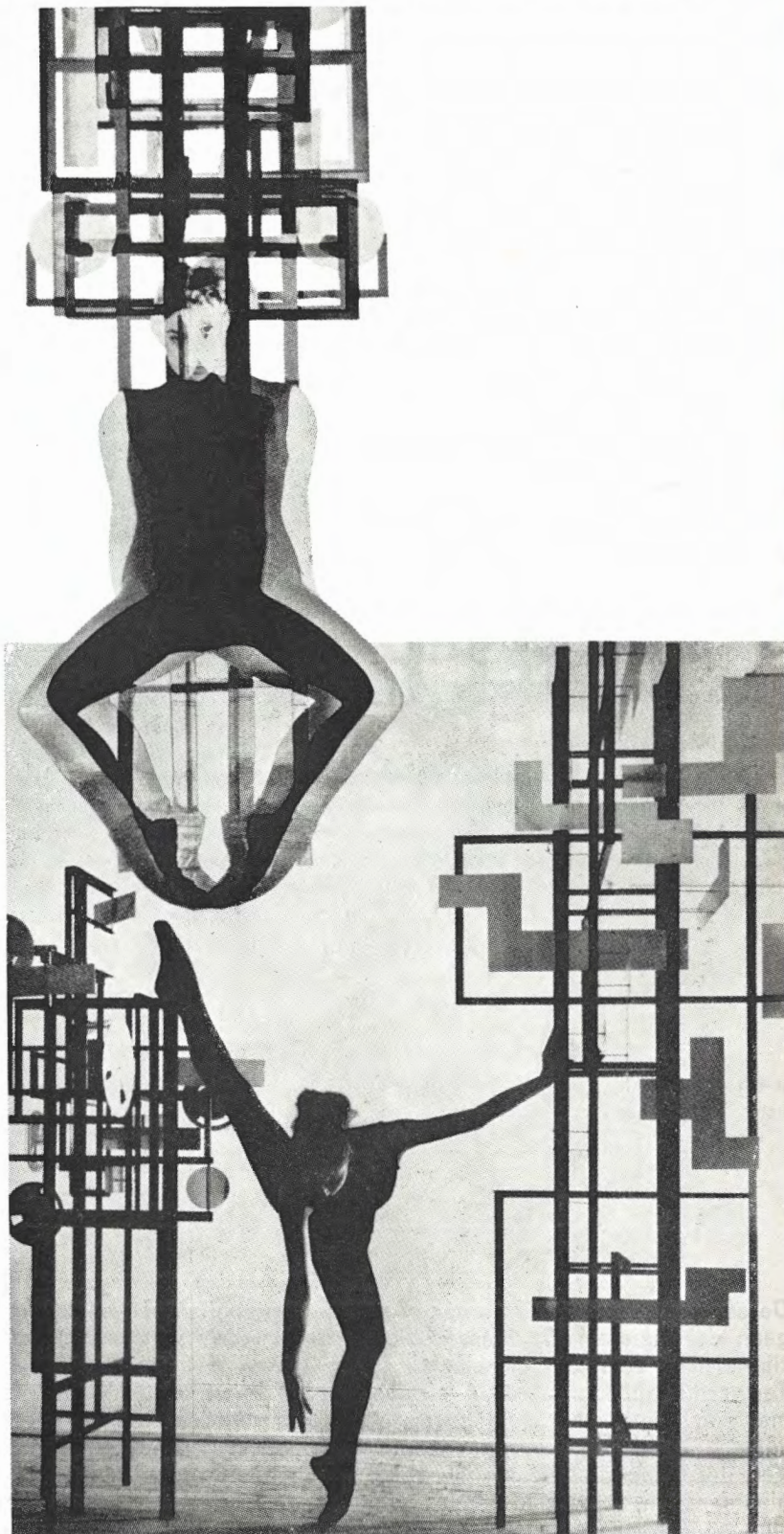
Ter verduidelijking van deze vormen vindt U op de komende bladzijden nogmaals de definities (nu van de redactie) met een aantal voorbeelden van elke vorm. Verder meende de redactie de suggestie van Constant te moeten volgen om een nadere uiteenzetting te publiceren over het Unitair Urbanisme.

Van deze nog niet bestaande vorm van samenwerking (die niets anders dan het leven zelf is) kan men op vele plaatsen van de wereld reeds aanduidingen vinden, waarvan er enkele aan de artikelen van Constant en Debord zijn toegevoegd.

Doolhof. Architecten: Belgiojoso, Peressutti, Rogers.
Sculptuur: A. Calder. Tekeningen: S. Steinberg

Samenspel van het menselijk lichaam en een spatiodynamische sculptuur

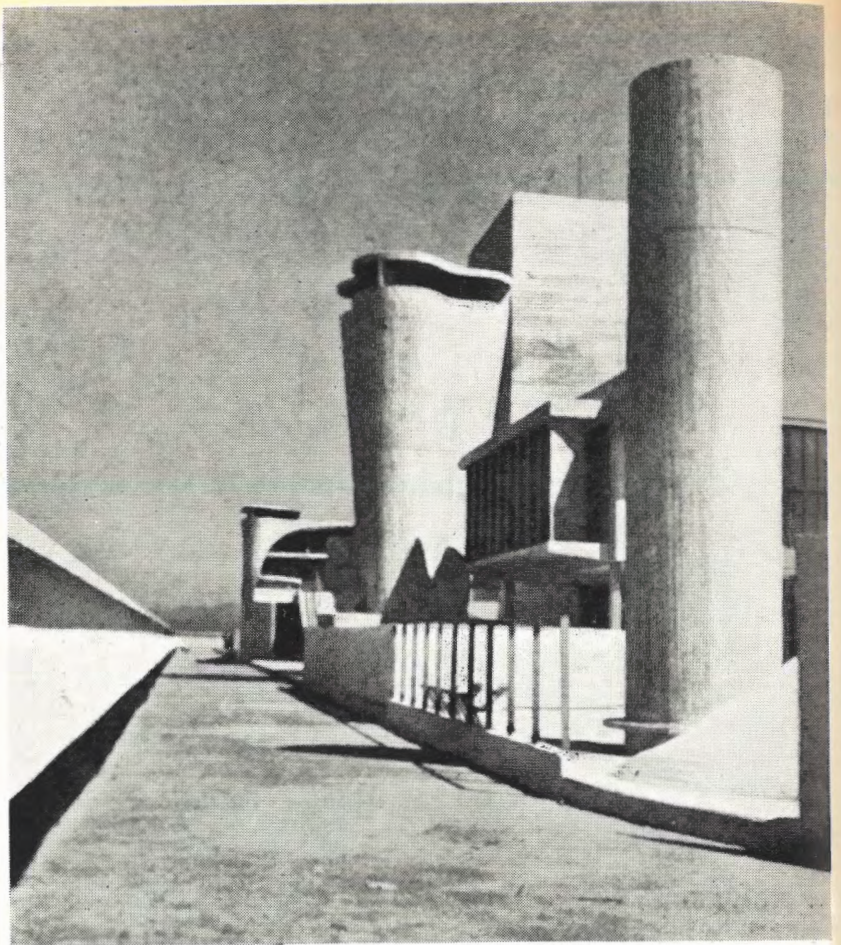
Kinderspeelplaats Zeedijk Amsterdam

Architect: Aldo van Eyck

Schilder: Joost van Roojen

Constructie van Pevsner op het terrein van General Motors te Detroit. Arch. Eero Saarinen

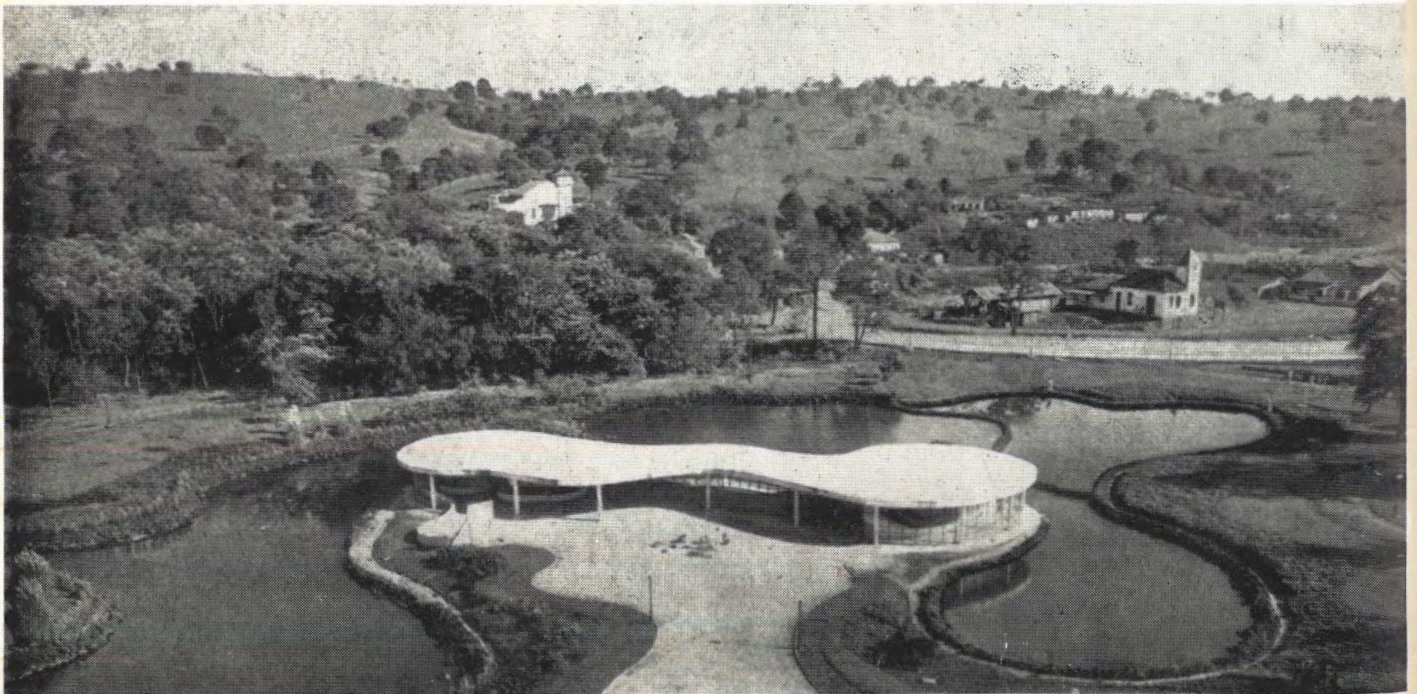

Dak van l'Unité d'Habitation te Marseille. Arch. Le Corbusier

Synthese:

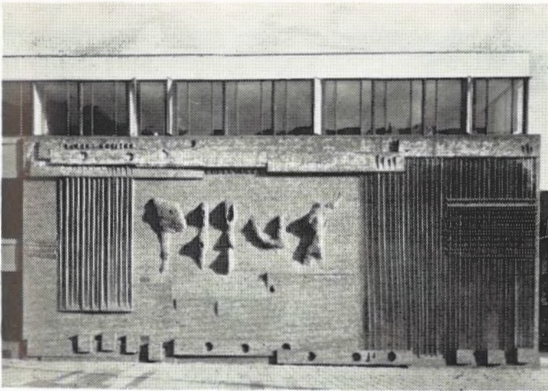
de individuele kunsten zijn vervlochten tot één werkstuk, waarin zij elkaar wederkerig stimuleren. Hoewel er een onverbreekelijke samenhang bestaat, blijft een eigen signatuur mogelijk.

Paviljoen bij een warme bron. Arch. Francisco Bolonha

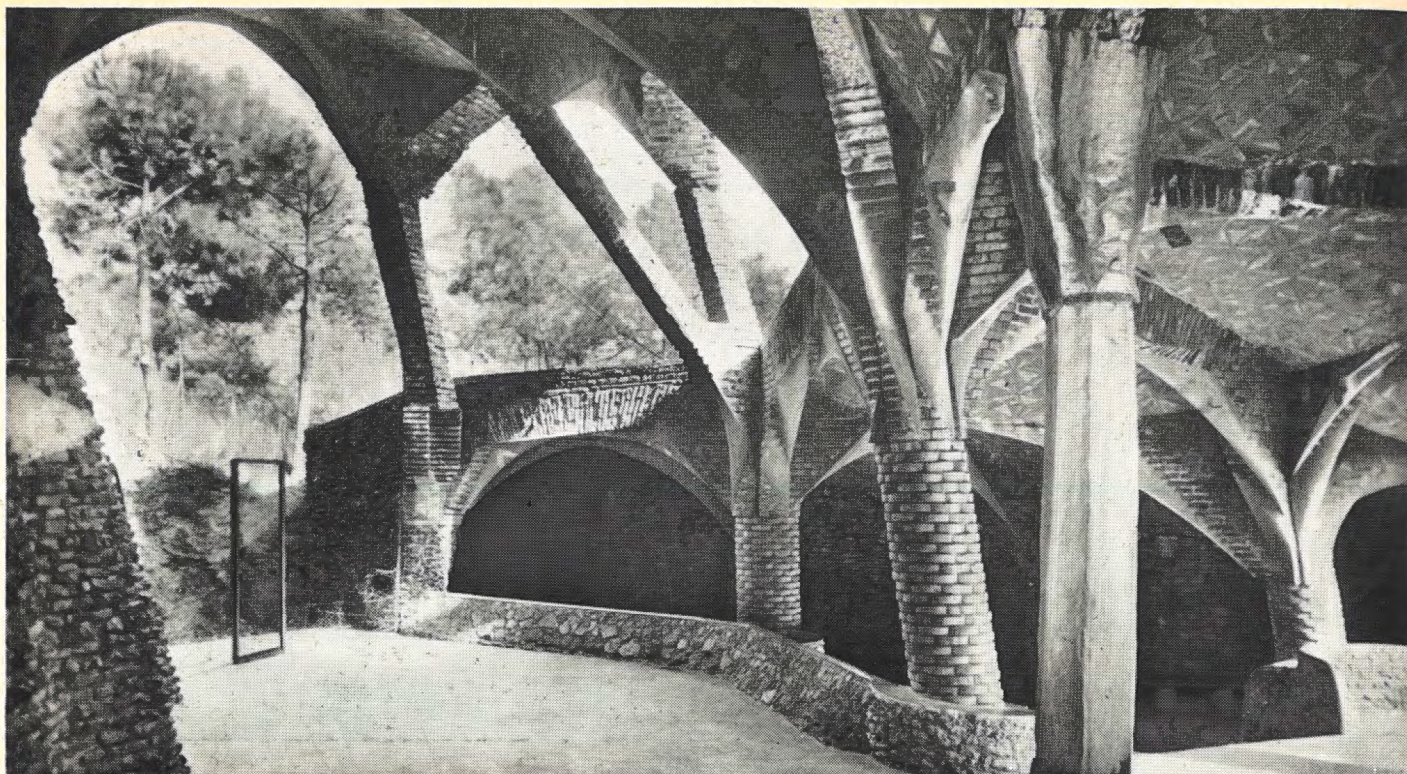
Interieur Rijksluchtvaartschool te Eelde. Architectenbureau P. Cuypers. Schilder: Bart van der Leek

Synthese tussen muur en plastic. Bouwcentrum te Rotterdam. Arch. Boks. Plastic: Henry Moore

Artistendorp aan de Côte d'Azur. Kleuren: Fernand Léger. Architect: André Bruyere

opheffing der individuele kunsten.

Integratie

Zuilengang in de crypt van de Sainte Coloma de Cervelló, te Barcelona. Arch. A. Gaudí

Torenspits van de Templo de la Sagrada Familia te Barcelona. Arch. A. Gaudí

Kunst „die die menschliche Seele aufwühlt allein durch Formen, die nichts Bekanntem gleichen, nichts darstellen und nichts symbolisieren, die allein durch frei gefundene Formen wucht, wie die Musik durch freie Töne“.

(August Endell in 1898)

Bogen en hartvormige motieven aan de buitenzijde van de driehoekige ommuring van de torens van Watts.
Architect: Sam Rodillo

Detail van de hoofdtoren van Watts.
Architect: Sam Rodillo

Griekse volksarchitectuur

Integratie? van wat?

De culturele crisis, begonnen in de tweede helft van de negentiende eeuw, heeft een dramatisch hoogtepunt bereikt.

De kunsten zijn ineengeschrumpeld met het individualisme waarop ze steunen. Architectuur en stedenbouw zijn vervallen tot louter utilitaire activiteiten zonder artistieke betekenis.

Noch de vlucht in de decoratie van het begin dezer eeuw, noch de esthetische dictatuur van de industrie hebben de zozeer gehoopte culturele opleving ten gevolge gehad. Ook het thans zo veelvuldig besproken monsterverbond van functionele architectuur en individualistische kunsten heeft getoond geen levensvatbaarheid te hebben.

De integratie van kunst en leven, waarop een cultuur berust, kan met de traditionele middelen niet tot stand komen. Een omwenteling in ons bestaan en ons denken zal daaraan vooraf moeten gaan. De constructie van nieuwe situaties is onze eerste en meest noodzakelijke taak.

Deze nieuwe situaties kunnen de kernen worden van een nieuwe opbouw van onze omgeving. De afzonderlijke kunsten zullen daarin geen rol meer kunnen spelen.

Ons leven en de omgeving waarin zich dit afspeelt, kunnen slechts een onverbreekelijke eenheid vormen, die alles omvat wat wij thans nog, fragmentarisch, hier en daar bijeenscharrelen.

een Unitair Urbanisme...

Het uitgangspunt van een unitair urbanisme is het veranderlijke van onze aspiraties en onze activiteiten. Wij zien in dat er geen eeuwige waarheid en geen absolute schoonheid is, en dat daarom de ideale vorm niet bestaat. Vorm is voortdurende modulatie in samenspel met de voortdurend gevarieerde aspecten van ons bestaan, zoals wij dit zelf voortbrengen. De sfeer waarin wij leven beïnvloedt ons handelen, maar deze sfeer is, omgekeerd, een produkt van onze scheppende activiteit.

Wij moeten daarom overgaan tot een bewuste voortbrenging van onze levenssfeer met alle middelen die zich daartoe lenen.

Integratie is dus voorwaarde tot het unitair urbanisme, dat wij opvatten als een dynamische levensstijl, gekenmerkt door onophoudelijke creatie en recreatie van onze omgeving.

Het unitair urbanisme is meer dan een schepping, het is de cultuur van de scheppende activiteit zelf, waarin geen stilstand mogelijk is.

Het is meer dan de integratie van kunsten en technieken in de stedenbouw, het is de uitbreiding van het begrip stedenbouw tot een universele kunst van een geheel nieuw type.

Het is meer dan een kunst, het is de collectieve expressie van een nieuwe samenleving.

Maar geen gestolde expressie, zoals de huidige individuele kunsten, doch een ononderbroken spel met het leven, geïnspireerd door de wisselende gebeurtenissen die wij zelf provoceren.

Constant

Kerk. Arch. Oudejans en Alberts

Notre idée centrale est celle de la construction de situations, c'est-à-dire la construction concrète d'ambiances momentanées de la vie, et leur transformation en une qualité passionnelle supérieure.

L'urbanisme unitaire se définit premièrement par l'emploi de l'ensemble des arts et des techniques, comme moyens concourant à une composition intégrale du milieu.

Deuxièmement, l'urbanisme unitaire est dynamique, c'est-à-dire en rapport étroit avec des styles de comportement.

G. F. Debord

Définitions:

Situation construite:

Moment de la vie, concrètement et délibérément construit par l'organisation collective d'une ambiance unitaire et d'un jeu d'événements.

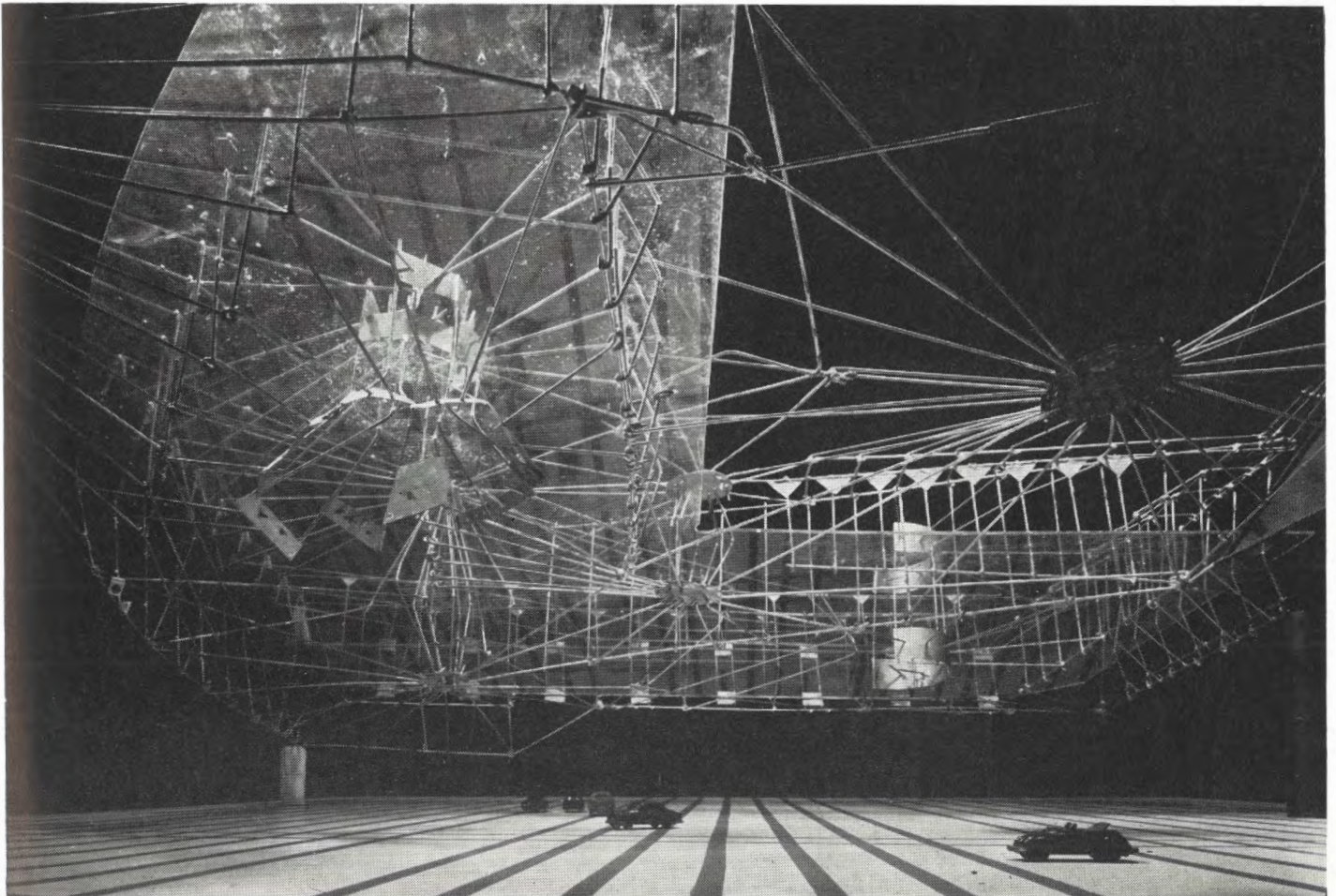
Situationniste:

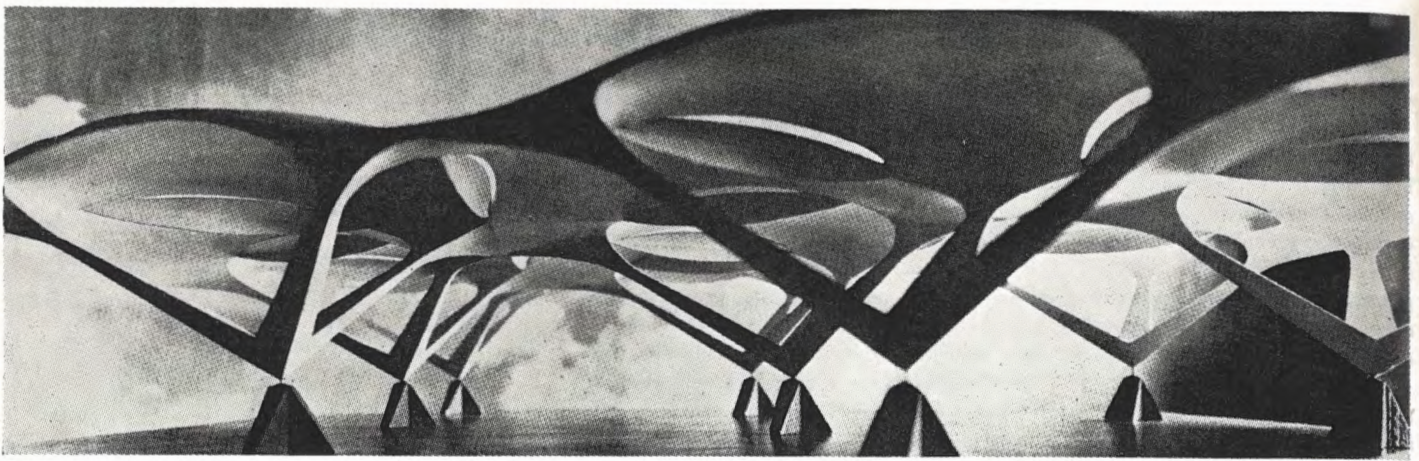
Ce qui se rapporte à la théorie ou à l'activité pratique d'une construction des situations. Celui qui s'emploie à construire des situations. Membre de l'Internationale situationniste.

Urbanisme unitaire:

Théorie de l'emploi d'ensemble des arts et techniques concourant à la construction intégrale d'un milieu en liaison dynamique avec des expériences de comportement.

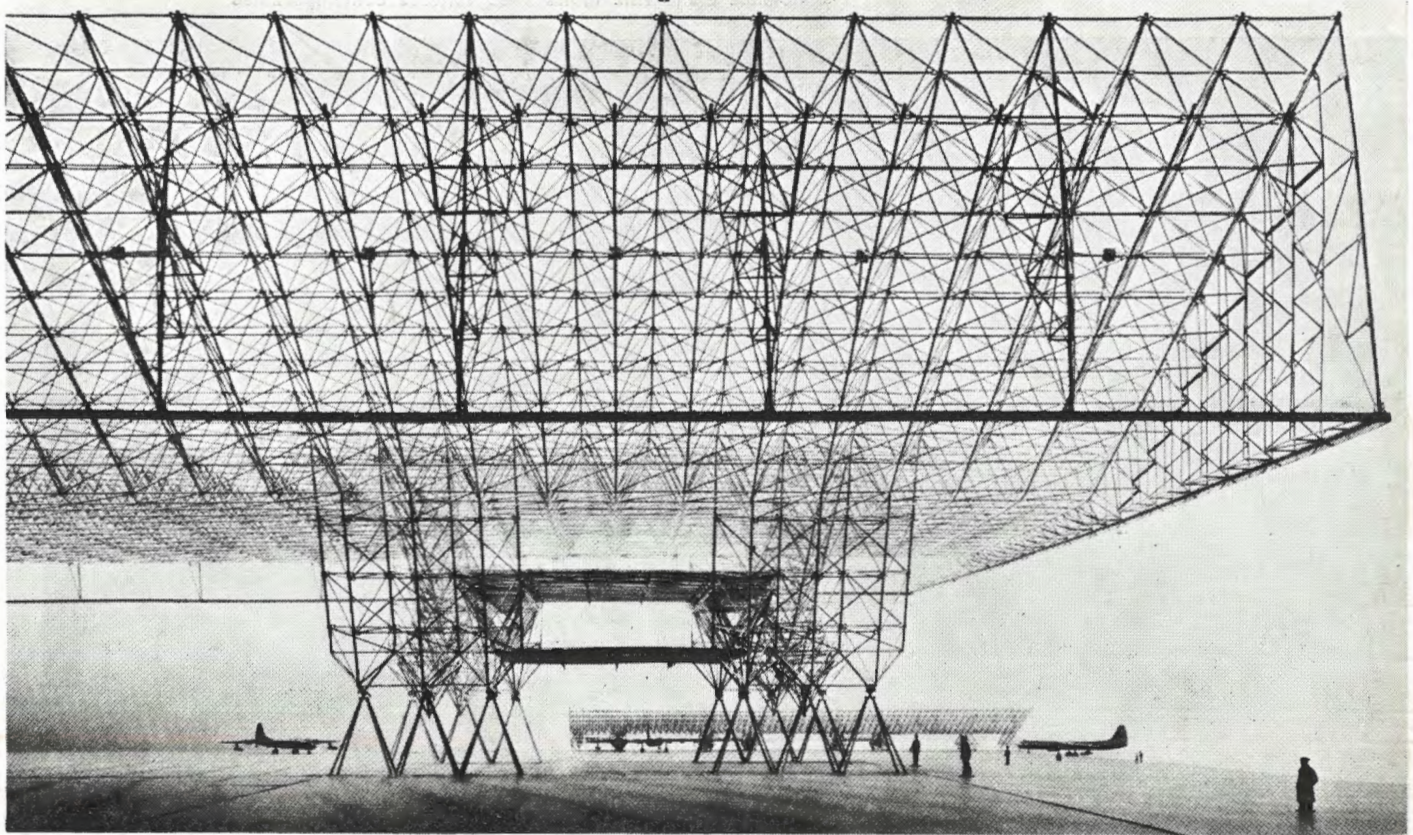
Ambiance d'une ville future avec voitures contemporaines

Maquette van een ontwerp voor een station te Napels. Architecten: Castiglioni, Bongioanni, Sianesi

Ontwerp voor een vliegtuighangar. Arch. K. Wachsmann

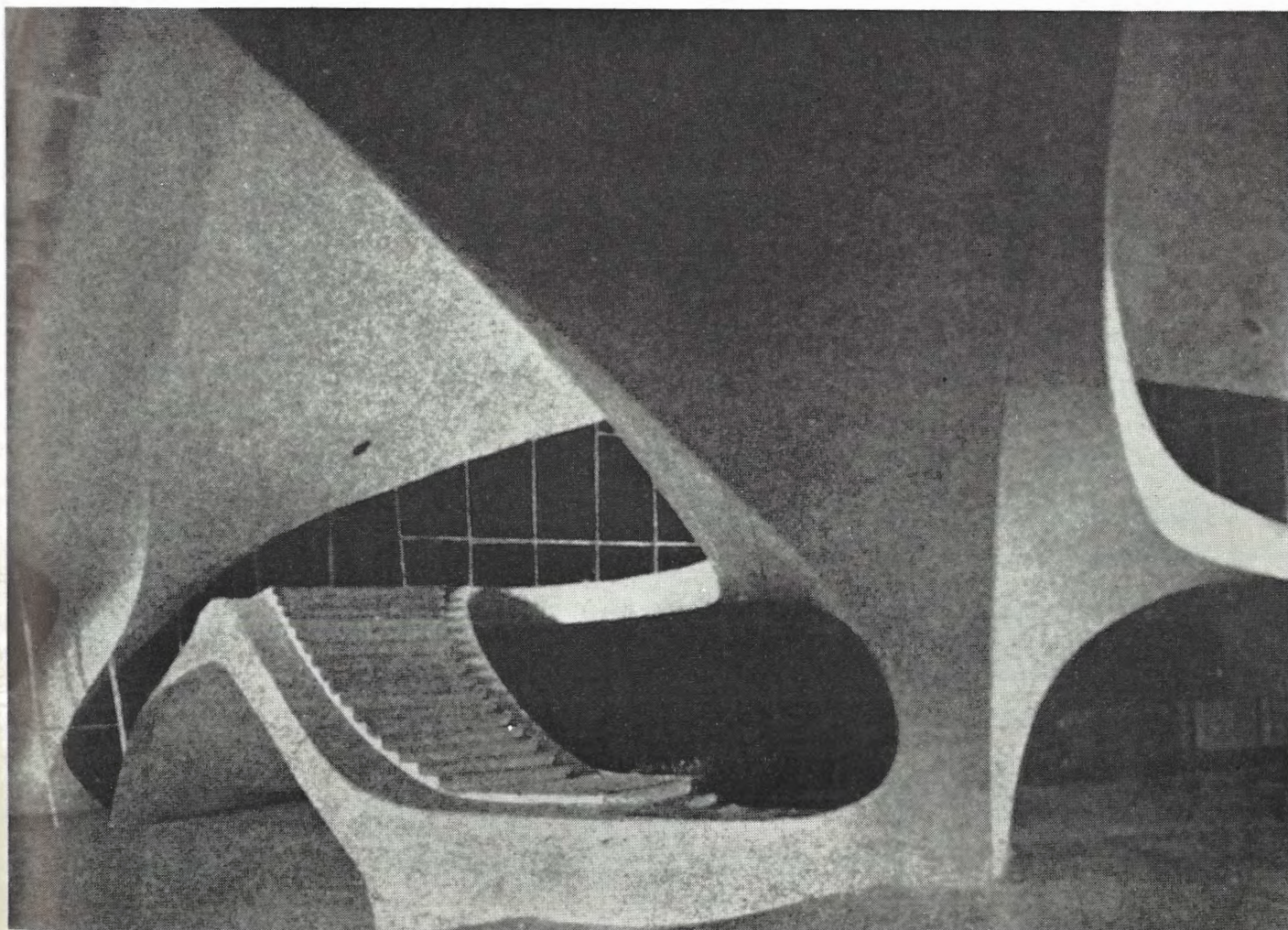

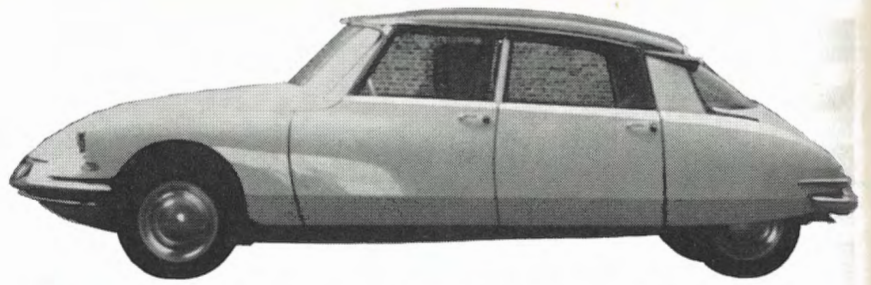
Le ciment armé est leur matériau préféré. Ce matériau se prêtant aux formes les plus souples, on ne l'emploie que pour faire des maisons carrées. La plus belle réussite du genre semble être la „Cité Radieuse” du génial Corbusier, encore que les réalisations du brillant Perret lui disputent la palme.

Dans leurs oeuvres, un style se développe, qui fixe les normes de la pensée et de la civilisation occidentale du vingtième siècle et demie. C'est le style „caserne” et la maison 1950 est une boîte. Le décor détermine les gestes: nous construirons des maisons passionnantes.

(A. - F. Conord dans Potlatch n. 3, 6 Juillet 1954).

Interieur van een maquette voor het T.W.A.-gebouw op vliegveld Idlewild, New York. Arch. Saarinen

Het was een team van technici en esthetici, dat deze machine ontwierp. Vele wetenschappelijke uitvindingen en realisaties zijn thans reeds ondenkbaar zonder de collectieve creatie

Dans cette „Salle de Superstition" (suggérée par Marcel Duchamp et André Breton), il n'y eut plus de peintures en carré ou en ovale, il n'y eut plus d'oeuvres d'art, il n'y eut plus des boîtes sphériques ou cubiques. Chaque réalité plastique s'était transformée techniquement en une configuration réalisable grâce à une idéologie spécifique et dans des conditions matérielles d'un espace-temps donné. Les cadres des tableaux, les socles des statues, les styles de l'architecture, tout cela tomba comme la poussière tombe des pieds du voyageur enfin parvenu au but de son voyage. La maison libérée de l'esthétique traditionnelle était devenue une créature vivante. Manifest du Corréalisme, John Kiesler

Peintures et sculptures par: Matta, Hare, Miro, Ernst, Tanguy, Duchamp et Kiesler

„...ons leidend beginsel, dat artistiek scheppen noch enkel als geestelijke, noch enkel als een materiële aangelegenheid kon beschouwd worden. Het is gewoon een integraal onderdeel van het leven zelf. Wij wisten voorts, dat de artistieke revolutie van deze eeuw nieuwe elementaire kennis heeft aangebracht, die verwerkt kan worden in de conceptie van het ontwerpen, zoals wij ook wisten, dat de technische evolutie de middelen heeft aangebracht, de gereedschappen om die nieuwe conceptie te realiseren. Onze bedoeling was twee geestestypen nader tot elkaar te brengen; de creatieve kunstenaar te bevrijden van zijn wereldvreemdheid en hem een plaats te doen innemen in de alledaagse werkelijkheid en tegelijkertijd de exclusief zakelijke geest van de ondernemer te humaniseren en diens blikveld te verwijden. Wij hebben ons verzet tegen het l'art pour l'art zowel als tegen het business for business sake”.

Walter Gropius

Uitgaande van het inzicht, dat in de hedendaagse cultuur enerzijds de vrije creatieve inspiratie vorm- en beeldbepalend is naast de uitingen van wetenschap, techniek en industrie, en anderzijds zich in de huidige constellatie ernstige remmingen voordoen, zowel ten aanzien van het creëren als ook in het uitdragen van beeldend werk, hebben zich in het najaar van 1954 een aantal kunstenaars verenigd in de liga nieuw beelden.

De liga stelt zich ten doel de gescheiden werkende kunstenaars in nauw contact met elkaar te brengen en daarmee de mogelijkheden van een creativiteit door samenwerking te bevorderen.

Zij tracht dit doel te bereiken door de vorming en instandhouding van een gesprekscentrum van schilders, beeldhouwers, grafici, architecten, beoefenaars van gebonden kunsten en typografen (met de gedachte in de toekomst ook verdere groepen van moderne kunstenaars in het gesprek en in de samenwerking te betrekken); voorts door het organiseren van exposities met een demonstratief en instructief karakter; tenslotte in het algemeen door alle activiteiten, welke kunnen bijdragen om het gestelde doel te bevorderen.

1.

In het eerste verenigingsjaar (1954—1955) werd van het streven blijk gegeven door de organisatie van een reeks studie-bijeenkomsten van beeldende kunstenaars, architecten, gebonden kunstenaars, kunstcritici en belangstellenden. Op deze bijeenkomsten werden als onderwerpen behandeld: „nieuwe beelding en architectuur”, „vrije en gebonden kunst”, „kleur als beeldend element” en „achtergronden van de nieuwe beelding”. Als sprekers en discussieleiders traden op: de architecten B. Merkelbach, G. Rietveld, H. Salomonson en M. Stam, de kunstcritici B. Majorick en drs. H. Redeker, de typograaf W. Brusse en de onderdirecteur van het stedelijk museum te Amsterdam dr. H. L. C. Jaffé.

Uit deze gezamenlijke studie met als kernprobleem de verhouding tussen de architectuur en de beeldende kunst groeide het plan voor een instructieve en demonstratieve tentoonstelling, welke van 18 juni tot 19 juli in de nieuwe vleugel van het stedelijk museum te Amsterdam werd gehouden.

Op deze liga-tentoonstelling, waaraan een 50-tal beeldende kunstenaars en een aantal architecten hebben medegewerkt, is het probleem der verhouding tussen de architectuur en de beeldende kunst visueel aan de orde gesteld door de creatie van een aantal ruimten, waarin architect en beeldende kunstenaar gezamenlijk hebben gewerkt, en alle vormen van beeldende kunst in samenhang met de ontworpen architectuur werden getoond (wandschildering, ezelschilderij, intarsia, plastiek, materiaalconstructie, enz.).

2.

In het tweede verenigingsjaar (1955—1956) werden wederom enkele studiebijeenkomsten, ook toegankelijk voor belangstellenden, gehouden. Op de eerste bijeenkomst sprak prof. C. van Eesteren over „stedebouwkunde en stedebouwkunst”, op de tweede bijeenkomst leidde deze deskundige een groot gezelschap rond langs de stedebouwkundige plannen voor de stadsuitbreiding van Amsterdam. In de kantine van de koninklijke zwavelzuurfabriek v/h Ketjen n.v. in Amsterdam-noord werd een forum-avond over industriële vormgeving gehouden, waar architect Merkelbach de leiding had, de industriële vormgever Piet Zwart het onderwerp inleidde en de directeur van de n.v. koninklijke nederlandse glasfabriek „Leerdam”, ir. C. A. Doets, de schilderes Frieda Hunziker, de directeur van het instituut voor industriële vormgeving, K. Sanders en architect M. Stam het forum-comité vormden.

Daarnaast werd sedert begin januari iedere maand een gespreksavond voor de werkende leden van de liga gehouden, tijdens welke een aantal onderwerpen werd besproken, nu eens aan de hand van door leden meegebracht werk (schilderijen, tekeningen, grafiek, architectuurplannen), dan weer aan de hand van een film of naar aanleiding van een inleiding, zoals het geval was bij de inleiding van het wvd. hoofd van de afdeling kunsten van het ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen, mr. J. F. M. J. Jansen, die sprak over „overheid en kunst”, in welk geval de discussie zich over een tweede avond uitstreckte.

De Haagse en Rotterdamse leden van de liga hielden in 't venster te Rotterdam een tentoonstelling van hun werk, welke werd ingeleid door architect J. B. Bakema. Begin juni werd in de tentoonstellingsruimte van de koninklijke nederlandse glasfabriek „Leerdam” een tentoonstelling geopend van werk van de leden van de liga, welke tentoonstelling nadien nog gehouden werd in Dordrecht.

3.

In het derde verenigingsjaar (1956—1957) traden voor het eerst een aantal nieuwe leden toe, waaronder 7 jongere architecten.

In november werd ons verzocht een nieuwe kleuren-collectie voor de Sikkens lakfabrieken n.v. te Sassenheim samen te stellen. Een 20-tal leden heeft aan de ontwikkeling daarvan medegewerkt en in januari 1959 werd de nieuwe collectie officieel in gebruik genomen.

De jaarlijkse tentoonstelling in het stedelijk museum te Amsterdam kreeg een instructief karakter doordat door de leden een rondleiding werd samengesteld, welke draadloos en met behulp van koptelefoons door de bezoekers kon worden geraadpleegd. Deze tentoonstelling, die samenviel met de onlusten in Hongarije, werd door de kunstcriticus J. M. Prange gebruikt om de moderne kunst een zeer gevoelige klap toe te dienen door haar als „ontaarde kunst” aan de lezers van „Het Parool” voor te stellen. Na een klacht onzerzijds bij de Association Internationale des Critiques d'Arts hebben wij in zoverre genoegdoening gekregen, dat de genoemde criticus zich genoodzaakt heeft gezien om voor het lidmaatschap van deze internationale vakbond te moeten bedanken.

Een werkgroep van architecten en beeldende kunstenaars bestudeerde het onderwerp van de „stadsversiering” en stelde, na beëindiging van haar werkzaamheden, een memorandum op dat aan burgemeester en wethouders van Amsterdam kenbaar werd gemaakt.

Door een andere werkgroep werd de beschildering van de open hof op de Atoomtentoonstelling te Amsterdam bestudeerd. Alhoewel geen der plannen van de ligaleden voor uitvoering werd gekozen, stelde het bestuur van de Atoomtentoonstelling ons ongevraagd een bedrag ter beschikking als beloning voor de gepresteerde arbeid.

Studiebijeenkomsten werden gehouden met lezingen van ir. H. H. Badings over „electronische en concrete muziek”, van architect J. B. Bakema over zijn ervaringen in verband met de samenwerking tussen architecten en beeldende kunstenaars opgedaan bij de realisering van de E55 te Rotterdam. Architect A. Elzas en de beeldhouwer Naum Gabo spraken over het nieuwe gebouw voor De Bijenkorf te Rotterdam en de daarvoor geplaatste plastiek. De tuinarchitecte Mien Ruys besprak voor ons de tentoonstelling in het stedelijk museum te Amsterdam van de amerikaanse tuinarchitect Roberto Burle Marx, terwijl de zwitserse kunsthistorica G. Giedion—Welcker sprak over „Paul Klee in seiner Zeit”. Johannes Itten, de ontwerper van de vóór-cursus aan het Bauhaus te Dessau en later directeur van de kunstnijverheidsschool te Zürich, besprak tenslotte zijn ervaringen op kunst-pedagogisch gebied.

4.

Het volgende verenigingsjaar (1957—1958) heeft zich gekenmerkt door bezinning; bezinning van onderling begrip van de dingen die ons dagelijks bezighouden. Wel werden nog excursies gemaakt naar de in aanbouw zijnde werelddtentoonstelling te Brussel, onder leiding van de architecten B. Merkelbach en J. B. Bakema, naar de Corbusier-tentoonstelling te Den Haag, de Rietveld-tentoonstelling te Utrecht en andere activiteiten, maar primair is dat jaar het onderling gesprek geweest, dat aanvankelijk in een lokaliteit van een verenigingsgebouw van „Centraal Beheer” werd gehouden maar later in de Academie van Bouwkunst aan het Waterlooplein te Amsterdam, alwaar ons regelmatig gastvrijheid werd verleend.

Een memorandum werd verzonden aan de leden van de vaste commissie voor onderwijs, kunsten en wetenschappen van de tweede kamer der Staten-Generaal inzake het verlenen van bestaansrecht ook aan de avant-gardistische stromingen in de kunsten, terwijl de radio- en televisieorganen werden opgeroepen om meer onbevooroordeelde aandacht te besteden aan de jongere richtingen in de kunsten.

5.

Het laatste verenigingsjaar (1958—1959) werd geopend met een grote instructieve tentoonstelling over „kleur”. Op deze tentoonstelling, welke van 8 november tot 8 december 1958 in het stedelijk museum te Amsterdam werd gehouden, werd de bezoeker geconfronteerd met de toepassing van de kleur in de omgeving van de mens, dus de toepassing van de kleur zowel in de beeldende kunst als in de ons omringende stedenbouw, architectuur, binnen-architectuur, industriële vormgeving en reclame. Deze tentoonstelling was een uitvloeisel van de eerder genoemde samenwerking met de Sikkens lakfabrieken n.v., in verband met de samenstelling van een nieuwe kleurencollectie, en werd als zodanig mede door haar gefinancierd. Prof. ir. J. H. van den Broek, die de opening van deze tentoonstelling verrichtte, noemde deze samenwerking tussen kunstenaars en industrie zeer verheugend.

In het kader van deze tentoonstelling is een aantal lezingen gehouden over de technische en esthetische kanten van de kleur, waaraan onder meer medewerkten ir. L. C. Kalff, prof. dr. C. Colenbrander, dr. P. W. Zeylmans van Emmichoven, B. Merkelbach en dr. H. L. C. Jaffé.

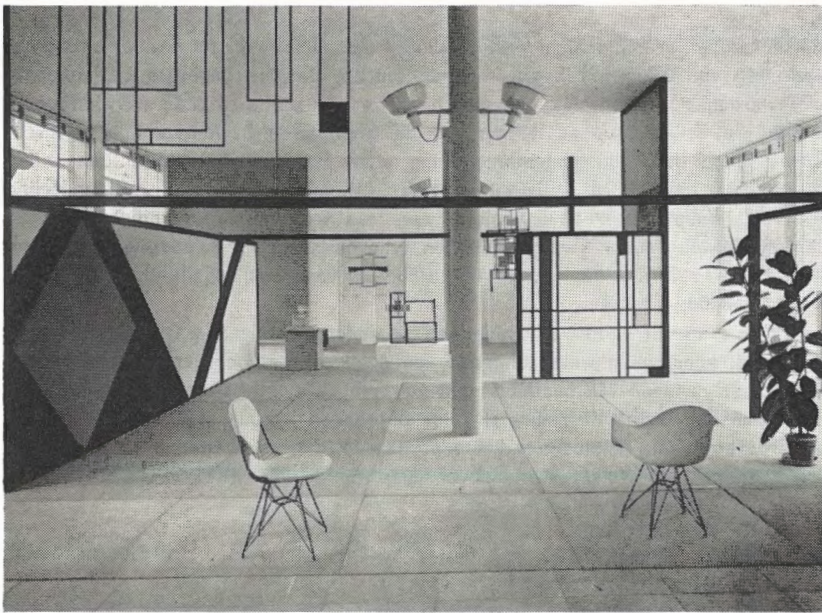
Ook is een middag besteed aan een gedachtenwisseling tussen industriëlen en ontwerpers, waarbij inleidingen gehouden werden door mr. H. A. R. Schuit, directeur van de koninklijke nederlandse jaarbeurs, ir. W. van Osselen, directeur van Gispens' fabriek voor metaalbewerking en A. D. Copier, art director van de koninklijke nederlandse glasfabriek Leerdam.

Ongeveer gelijktijdig met de tentoonstelling „kleur” werd de jaarlijkse leden-tentoonstelling in het stedelijk museum te Amsterdam gehouden. Naar aanleiding daarvan werd voor ongeveer vierduizend gulden aan werk verkocht.

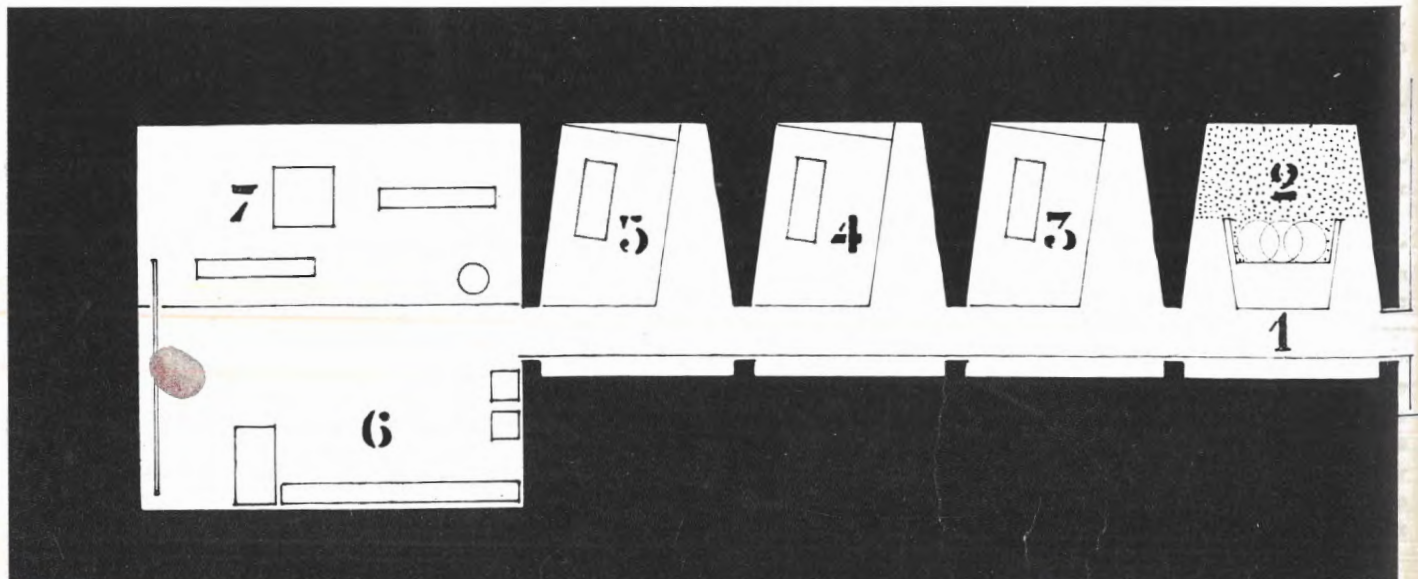
Verder zijn leden-tentoonstellingen gehouden in het centraal noordbrabants museum te 's Hertogenbosch, in de toonzalen van de firma Kembo te Den Haag en in het museum Pasadena (Californië U.S.A.).

In voorbereiding is een didactische overzichtstentoonstelling van hedendaagse experimentele beeldhouwkunst, welke tentoonstelling na in Amsterdam te zijn gehouden waarschijnlijk verschillende europese steden zal gaan bezoeken. Voor deze tentoonstelling zijn subsidies toegekend door het ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen, door het prins Bernhardfonds en door de gemeente Amsterdam, terwijl daarnaast ook door particulieren gelden beschikbaar zullen worden gesteld.

Het bestuur

1	4
2	5
3	6

1 Deel van een demonstratieve liga-tentoonstelling, waar de door enige architecten bepaalde ruimten door vrije kunstenaars tot beelding zijn gebracht. Ruimteschilderingen van Joseph Ongenae en André Volten, maquettes voor plastieken van Constant Nieuwenhuys en meubelen van Charles Eames

2 Een geanimeerde opening van een gewone leden-tentoonstelling, opgeluisterd met electronische muziek verzorgd door Ton de Leeuw

3 Plattegrond

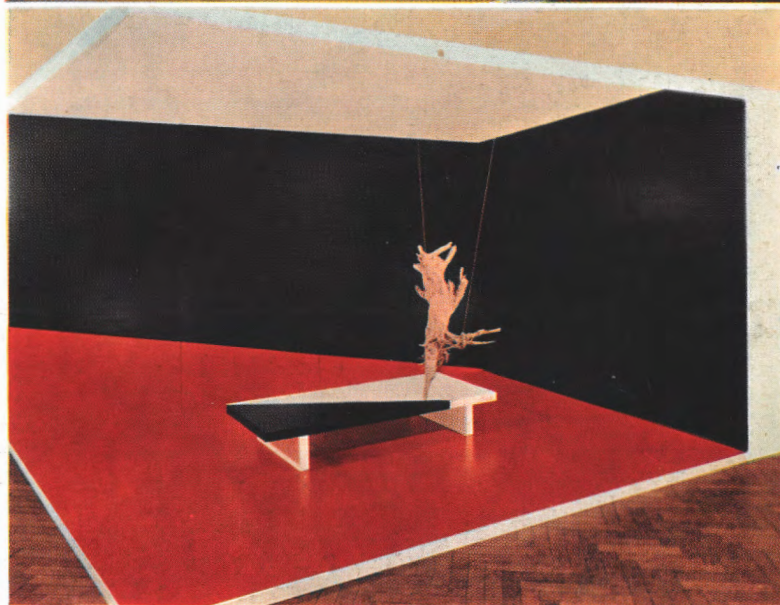
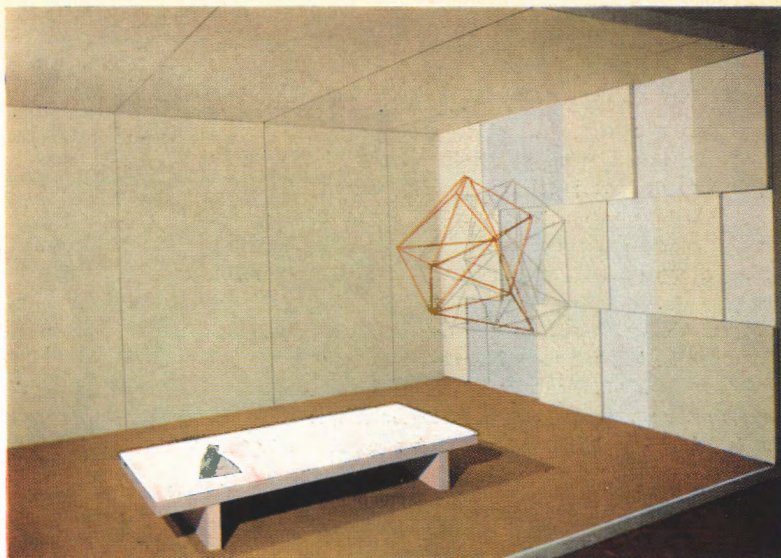
4 Deze ruimte is opgebouwd uit materie en structuur (glas, blank hout, zand en wit schilderwerk in verschillende structuren), zonder toevoeging van kleur als kleurstof

Wanden en plafond lopen sterk ineens, hebben een wijkend effect en geven een grote mate van ruimtelijkheid (ontwerp Kho Liang Ie)

5 Deze ruimte is door de toepassing van kleur geheel doorbroken. De oorspronkelijke ruimtewerking is om te zeggen kapot gemaakt en de kleur heeft een andere ruimtewerking daarvoor in de plaats gebracht. (ontwerp Armando)

6 In de derde ruimte is getracht om met toepassing van kleur de oorspronkelijke ruimtewerking te behouden. De kleur is hier als ondersteuning of verheving van de ruimte gebruikt en met zo veel mogelijk vermindering van ruimtelijke optische effecten.

(ontwerp Wim Strijbosch)

tentoonstelling

Van 3 oktober tot 26 oktober a.s. wordt in het stedelijk museum te Amsterdam een tentoonstelling gehouden van werken van architecten en beeldende kunstenaars, die op enigerlei wijze met elkaar verbonden zijn, onder de naam

verbondenheid der kunsten

Ten geleide

Wie van de lezers zijn oog laat gaan over de plaats waar de commissie tot redactie van „Forum” wordt vermeld, zal daar lang vertrouwde namen missen. Hij zal er nieuwe vinden, waarvan enkele hem wellicht bekend zijn, andere hem weinig zullen zeggen.

Van de kant van het bestuur van A. et A. past bij deze redactiewisseling een enkel woord ter toelichting, afscheid en inleiding.

Sinds de oorlog leeft ons land in de ban van een koortsachtige activiteit. Na „herstel en vernieuwing” is het wachtwoord van het „welvaartsstreven” over ons uitgeroepen. De industrialisatie heeft een grote vlucht genomen, en het moet ook, want de bevolking groeit nog steeds en de „Randstad” behoort tot de dichtstbevolkte gebieden ter wereld. In het kielzog van deze gebeurtenissen ontstonden nieuwe steden en stadswijken. Gebouwen voor allerlei doel verrezen en huizen, véél huizen. Het vond alles in Forum zijn neerslag.

Wie slechts kijken op statistiek en produktie zijn tevreden maar niet voldaan.

Wie zich echter afvragen of de resulterende gestalte nu werkelijk het beste antwoord is op de tweeledige uitdaging: de ruimtenood te lenigen en daarbij te zien op de mens en het leven van morgen, kunnen een gevoel van onbehagen niet onderdrukken.

Het gaat meerderen aan dan alleen ons, stedenbouwers en architecten, maar het bestuur van A. et A. meent dat allereerst een kritische bezinning op onze eigen activiteit dringend is geboden. Het besloot daarom ook de werkzaamheden van het Genootschap vooral op deze kritische bezinning te richten.

Er zijn in verschillende delen van het land studiegroepen in oprichting die allereerst zullen trachten te speuren naar de verschijnselen die dit onbehagen veroorzaakten. Zij zullen zich daarbij vooral bezig houden met de vraag of niet het stellen van de opgaven voor stedenbouw en architectuur zozeer in de kwantitatieve sfeer is terecht gekomen, dat het cultureel-creatief element erin is verschrompeld.

Direct in verband daarmee zal „het functioneren van de scheppende verbeeldingskracht in onze samenleving” het thema zijn van een leergang in oktober.

In dit kader lag het voor de hand dat ook het karakter en de doelstelling van „Forum” zou worden bijgetrokken en op deze bezinning gericht, méér dan op het selectief documenteren. Iets totaal nieuws is dit niet. Het is eigenlijk van het begin af de bedoeling geweest dat Forum binnen het geheel van de „vakpers” in ons land het blad zou zijn van de kritische reflectie op het gebeuren in ons vakgebied. In de afgelopen jaren is dat — uiteraard met wisselend succes — gedaan, uitgaande van het beeld van het enkele object. Wij menen dat wij er nu allen in positieve zin voor ons werk, meer aan zullen hebben om het tot nu toe in het blad geregistreerde, meer systematisch, vanuit bepaalde thema's en grondbeginselen, te benaderen. Het centrale thema vooral, van de mens en zijn ruimte.

Het bestuur heeft deze gedachten aan de redactie van Forum voorgelegd. Na uitvoerig overleg over de vraag of zij na zoveel jaren arbeid de moed en de energie op kon brengen om aan een „nieuwe aanpak” te beginnen heeft zij ons bestuur voorgesteld deze taak aan een zo homogeen mogelijk team van in hoofdzaak jongere collega's op te dragen, en haar van haar opdracht te ontheffen. De ledenvergadering van A. et A. heeft het in dezen zin gestelde bestuursvoorstel unaniem aanvaard en de in dit blad vermelde redactiecommissie aldus benoemd.

Er zijn ongetwijfeld vele wijzen om dank uit te spreken aan de scheidende redactie voor het vele wat zij in samenwerking met onze enthousiaste uitgever gedurende vele jaren tot stand heeft gebracht. De beste is waarschijnlijk deze, dat hun werk de basis zal zijn voor de voortzetting ervan. Ook als de „aanpak” dan mag veranderen, hun aller aandeel in het streven van ons Genootschap krijgt daarmee nadrukkelijk de dank en de eer die het toekomt.

Een nieuwe groep gaat dan nu aan het werk. Er hoeft na hetgeen voorafging over het karakter van hun taak niet veel meer te worden gezegd. Dat die taak niet licht is, wie zal het ontkennen? Het enthousiasme waarmee ze haar hebben aanvaard moge worden beantwoord met de blijken van mee-denken met de door hen te stellen problematiek, door een zo groot mogelijk aantal leden van ons genootschap en andere lezers van dit blad.

De nieuwe redactie stelt zich overigens voor dit „meedenken” te stimuleren door, in het kader van ons genootschap te organiseren, nabesprekingen van elk verschenen nummer waartoe iedere lezer nu reeds bij voorbaat wordt uitgenodigd.

Moge het mede daardoor een waarachtig „FORUM” zijn.

Het bestuur van A. et A.

andere

1

2

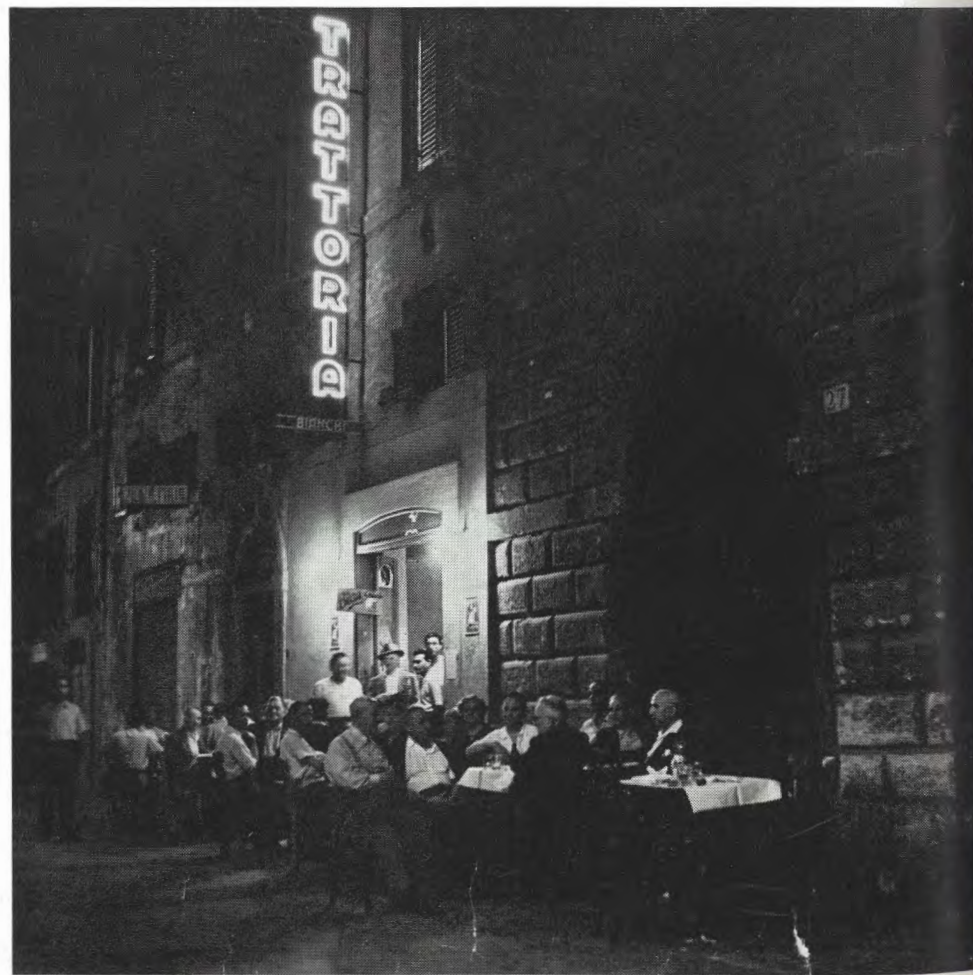

Qu'il nous est difficile

3

4

Poser la question de l'Habitat moderne c'est poser le problème de l'art de vivre aujourd'hui.

Cet art existe-t-il?

[Le Corbusier, Aix, Ciam 9 — 1953]

Dit nummer is zowel een afsluiting als een begin. Aan het begin van dit begin behoren twee constateringën. De eerste — dat Nederland in ruimtelijke zin onbewoonbaar wordt — is een realiteit die pas tot het bewustzijn doordringt als de ademhaling korter wordt. De tweede — dat architect en stedenbouwer, wier bestaan en bestaansrecht op het bezit, respectievelijk gebruik van verbeelding en beeldend vermogen behoort te berusten, tot het onbewoonbaar maken van dit kleine land een zeer groot aandeel hebben — is een paradox die eindelijk aan het geweten begint te knagen.

Zelden waren de mogelijkheden ruimer

Zelden heeft een vak zo gefaald

Tussen het leven dat door de kunst en de wetenschap bepaald wordt en het leven dat door regeringswetten en voorschriften wordt geregeld, staat een muur. Deze scheiding veroorzaakt groot verlies van ideeën en van menselijke activiteit.

Men moet de verbeeldingskracht als een niet te verwaarlozen element in de organisatie van de samenleving, weer in eer herstellen.

[Bakema, Dubrovnik, Ciam 10 — 1956]

Men blijve zich afvragen hoe het mogelijk is dat de mens niet meer in staat is datgene te maken wat hij krachtens zijn wezen voor alles behoort te kunnen maken, wisselende omstandigheden ten spijt: een eigen milieu waarin hij zichzelf herkennen kan, zijn voortbestaan kan waarborgen — zonder zijn identiteit te verloochenen.

feeling that you are somebody living somewhere

[Peter Smithson]

We are living as you know, in an age which is essentially technological, not really a scientific age. You've got to dig extraordinarily deep to find any philosophy at all dominating technological development.

[Dr. G. Scott Williamson, Hoddesdon, Ciam 8 — 1951]

Wij willen met dit nummer en de nummers die erop zullen volgen een beroep doen op uw gevoel, op uw verantwoordelijkheidsgevoel dus. De scheiding waarvan Bakema spreekt, is er, maar architecten en stedenbouwers hebben naar het schijnt, tussen henzelf en hetgeen zij krachtens hun specifieke taak te doen hebben, een andere scheiding opgeworpen. Zij hebben tussen hun kunstenaarschap en henzelf enerzijds, hun kunstenaarschap en de gemeenschap anderzijds een wereld van behaaglijkheid doen ontstaan waarin tot onheil van henzelf en de gemeenschap hun kunstenaarschap is weggezonden.

Aan de rand van de aandacht staat steeds de kunstenaar, wezenlijk bondgenoot van het kind. Zijn functie is nog te decoratief. (Hij wordt misbruikt en misbruikt zichzelf). Zijn vak is het tot stand brengen van verbeelde orde, zijn plaats is in het midden.

[Aldo van Eyck, Dubrovnik, Ciam 10 — 1956]

De trouver un abri

Wij zullen ons eindelijk moeten verdiepen in de problematiek van de huidige situatie in Nederland om uit deze diepte te geraken. Althans uit de diepste diepte. Daar ook in Ciam verstarde ideeën en methoden moezaam van bijeenkomst tot bijeenkomst plaats hebben moeten maken voor wat zowel vitaler als zinrijker bleek te zijn, en deze kentering bovendien zinnebeeldig is voor wat ook in Nederland leeft maar nog niet voldoende duidelijk wordt uitgesproken, is het zeker van betekenis hier aan de hand van uitspraken en citaten uit rapporten (waarvoor in hoofdzaak zij die de kentering en uiteindelijke opheffing van Ciam in haar bestaande vorm veroorzaakten, verantwoordelijk zijn) het ontstaan van een andere conceptie van architectuur en stedenbouw dan die waaruit, weliswaar in afgeleid-geadministreerde vorm het dilemma van de nieuwe woonsteden mede is voortgekomen, te volgen. Het ligt in de bedoeling de in de loop van dit verhaal aangeduide aspecten in de volgende nummers uitvoerig te behandelen.

C.I.A.M. was founded when the creative period was virtually over and its aim was to popularize the concepts of the pioneers for predominantly social reasons. Such an activity needed formal organisation to systematize the intuitions of the pioneers and to give the movement authority. Everything has so changed since the nineteen twenties that the solutions evolved at that time are no longer valid and we are forced once again to rethink our attitude and to invent new forms and new techniques.

[Peter Smithson]

Ciam heeft inderdaad de theoretische grondslagen gelegd voor de stedenbouw zoals deze nu bijna overal bewust of onbewust praktijk is geworden.

The fruits of the decade 1928—1938 seem colossal not only in architecture built but in the popularizing of an urban programme. It was inevitable that such a programme when stripped of its imagery should result in the banalities of much post-war planning.

[John Voelcker, Architects Yearbook 1957]

Het gaat nog steeds om de essentieel moeilijke overgang van theorie naar praktijk, van reactie naar actie, van research naar realisatie.

Uit hetgeen de Ciam tussen 1925 en 1938 heeft voortgebracht valt op, hoezeer van het negatieve werd uitgegaan; hoezeer de gedachten gedurende de vooroorlogse Ciam-congressen geformuleerd, een reactie waren op de civiele ellende ontstaan gedurende de vorige en het begin van deze eeuw. Deze kortzichtigheid is wellicht menselijk verklaarbaar maar cultureel raadselachtig, want op geen ander gebied van het creatieve doen en denken is de „vernieuwing” arbitrair gebleken. Juist bij de stedenbouw!

Niet „la Ville Radieuse” drong tot de stedenbouwkundige functionaris door, maar Ciam's „die funktionelle Stadt”.

Niet de „bevrijde woning” drong door tot de huisvestings-ambtenaar, maar „Die Wohnung für das Existenzminimum”. Men heeft scheel gekeken, dat staat nu vast: met het ene oog keek men in het verleden en zag ellende, met het andere keek men in de toekomst en zag geluk. Scheel of niet, het technocratisch oog ziet altijd verkeerd. Om dit nader te verduidelijken volgen hier enkele verbijsterende citaten uit een door enkele van de opstellers ervan zelf in Dubrovnik gemaakte keuze van vooroorlogse Ciam-gedachten van la Sarraz '28 tot Parijs '37.

La Sarraz 1928

La motion de l'architecture moderne comporte la liaison du phénomène architectural à celui de l'économie générale.

L'urbanisme est l'organisation des fonctions de la vie collective. Les rapports entre les surfaces d'habitation, les surfaces plantées (sport inclus) et les surfaces de circulation sont dictés par le milieu économique et social. La fixation des densités de population établit le classement indispensable.

Les moyens techniques actuels qui s'amplifient sans arrêt, sont la clef même de l'urbanisme. Ils impliquent et proposent une transformation totale de la législation existante; cette transformation doit être parallèle au progrès technique.

La destinée de l'architecture est d'exprimer l'orientation de l'époque. Les oeuvres architecturales ne peuvent que relever du temps présent.

[uit La Déclaration de La Sarraz, 1928]

Welk een armoede naast:

Elke kunst, onverschillig in welke tijd zij verschijnt, is modern te heten, wanneer de harmonie, het wezen der schoonheid, verschijnt, geheel op de wijze van de kunst.

[Theo van Doesburg, 1918]

Frankfurt 1929

Existenzminimum

Entsprechend der scharferen Ausprägung des individuellen Lebens der kommenden Zeit innerhalb der Gesellschaft und den berechtigten Ansprüchen des Individuums auf zeitweise Absonderung von der Mitwelt wird ferner die ideale Grundforderung aufgestellt werden müssen: Jedem erwachsenen Menschen sein eigenes, wenn auch kleines Zimmer. Die aus diesen Grundvoraussetzungen sich ergebende Minimalwohnung wurde ihr aus Zweck und Sinn begründetes sächliches Minimum darstellen: Die Standardwohnung. (aus: Die Wohnung für das Existenzminimum, 3. Aufl., Stuttgart, 1933, p. 19).

[Gropius, Ciam II, Frankfurt 1929. Die soziologische Grundlagen der Minimalwohnung für die städtische Industrie-Bevölkerung]

Het kan niet anders of wij hebben hier met een nieuw soort krotwoning te maken.

„Die Wohnung für das Existenzminimum“ is een handboek voor op het rendement gerichte huisvestingsambtenaren en speculanten geworden.

In Dessau wisten de Schüler niet of zij naar Gropius dan wel naar Van Doesburg op zijn hotelkamer moesten gaan luisteren. Uiteindelijk volgden zij samen, „Meister“ en „Schüler“, Van Doesburg! Maar Ciam luisterde liever naar het afgeleide verhaal van Gropius, mild en volhardend, kunstpedagoog eerder kan kunstenaar. Het zich in 1928 afwenden van De Stijl ten gunste van het Bauhaus is veelzeggend. Men verkoos het dogma boven de essentie, het „internationale“ boven het universele, Moholy Nagy boven Mondriaan. In Bridgewater — eerste bijeenkomst na de oorlog — hield men even stilte, want tussen 1938 en 1948 was Moholy gestorven!!!

de verkeerde keuze

Le Congrès a étudié les possibilités d'applications actuelles des maisons basses, moyennes et hautes. Il a constaté que l'expérience au sujet des maisons basses et des maisons de hauteur moyenne (4 à 5 étages) est suffisante, à présent, pour pouvoir juger de l'efficacité de cette forme de construction.

Quoique les maisons basses aient été, surtout au commencement de leur application, très peu économiques, elles ont été construites dans une très large proportion, par suite des demandes faites par les autorités.

A l'époque de développement intense des grandes villes, la maison de hauteur moyenne s'est répandue davantage par suite de la spéculation privée: en effet, comparée à la maison basse, elle permet une grande exploitation à tous les points de vue. Pour ce qui est des maisons hautes, nous disposons des expériences des Etats-Unis, mais seulement pour les appartements à loyers élevés.

Brussel 1930

Le Congrès constate que cette forme d'habitation peut amener une solution de problème de l'Habitation Minimum, sans pour cela prouver toutefois que cette forme soit la seule souhaitable.

Il est donc nécessaire de continuer à examiner toutes les possibilités de la maison haute et d'en étudier son efficacité sur des types exécutés, même si des obstacles d'ordre financier, sentimental et des obstacles provenant des règles de la construction s'y opposent.

[Brussel 1930, Ciam III, Rationelle Bebauungsweisen]

Uit negatieve constatering ten aanzien van laagbouw en etagebouw vloeide het geloof in hoogbouw als oplossing voor de minimum-woning voort. De hoogbouw van Le Corbusier's Ville radieuse heeft natuurlijk een veel ruimere achtergrond. L. C. was Ciam te individualistisch.

Athene 1933

La ville n'est qu'une partie d'un ensemble économique, social et politique constituant la région.

La vie ne s'épanouit que dans la mesure où s'accordent les deux principes contradictoires ★ qui régissent la personnalité humaine: l'individu et le collectif.

les clefs de l'urbanisme sont dans les quatre fonctions

- 1 habiter
- 2 travailler
- 3 se récréer (heurs libres)
- 4 circuler

[la Charte d'Athènes, Ciam IV, 1933]

★

Uit het waanbeeld dat individu en gemeenschap conflicterende polariteiten zijn kan geen levensvatbare habitat groeien.

Individu en gemeenschap zijn ambivalent, vormen samen één duo-fenomeen.

La ville est une partie d'un ensemble économique, social et politique. Il s'y rattache immédiatement la complexité des activités psychologiques et biologiques de l'individu et de la collectivité.

Leur développement dépend de:

- a la situation géographique et topographique: Eau et terre, nature du sol, climat.
 - b la situation économique: Ressource de la région et rapports naturels ou artificiels avec le dehors.
 - c la situation politique: Système administratif.
- [„Logis et loisirs”, Ciam V, Paris]

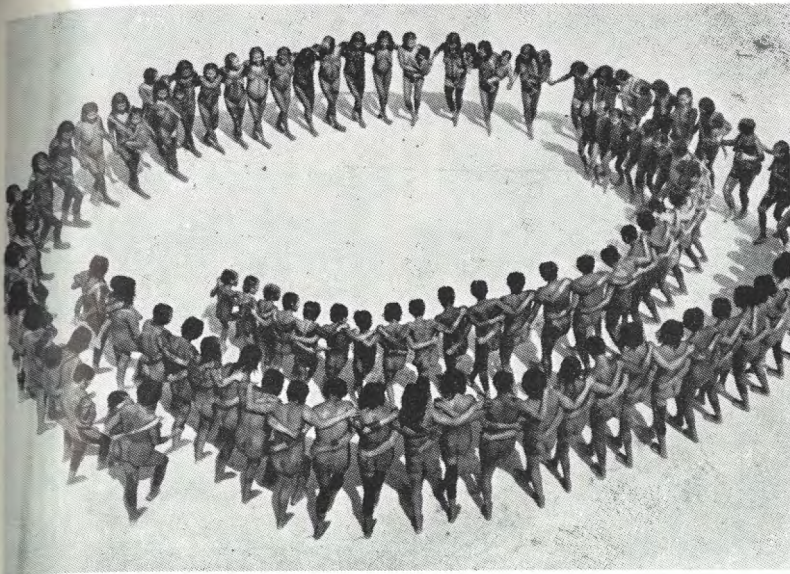
Het technocratisch oog zag niet dat:

Die hohe Einsicht wohnt nicht in den einzelnen Kammern, sondern im Gefüge der Welt. Ihr entspricht ein Denken, das sich nicht in abgesonderten und abgeteilten Wahrheiten bewegt, sondern in bedeutenden Zusammenhang, und dessen ordnende Kraft auf den kombinatorischen Vermögen beruht.

[Ernst Jünger]

Toch behoeft er geen verschil van mening te zijn met betrekking tot de betekenis van Ciam voor de ontwikkeling van architectuur en stedenbouw.

De aandacht bijna uitsluitend instellend op de stedenbouw slaagde Ciam erin een techniek te ontwikkelen, in staat de krachten die onze steden gemaakt hebben tot wat zij langzamerhand zijn geworden, te kanaliseren, in staat door middel van enkele rudimentaire principes tot een voorlopige partiële ordening te komen. De enorme veelheid van stedelijke activiteiten werd teruggebracht tot vier fundamentele

5

6

7

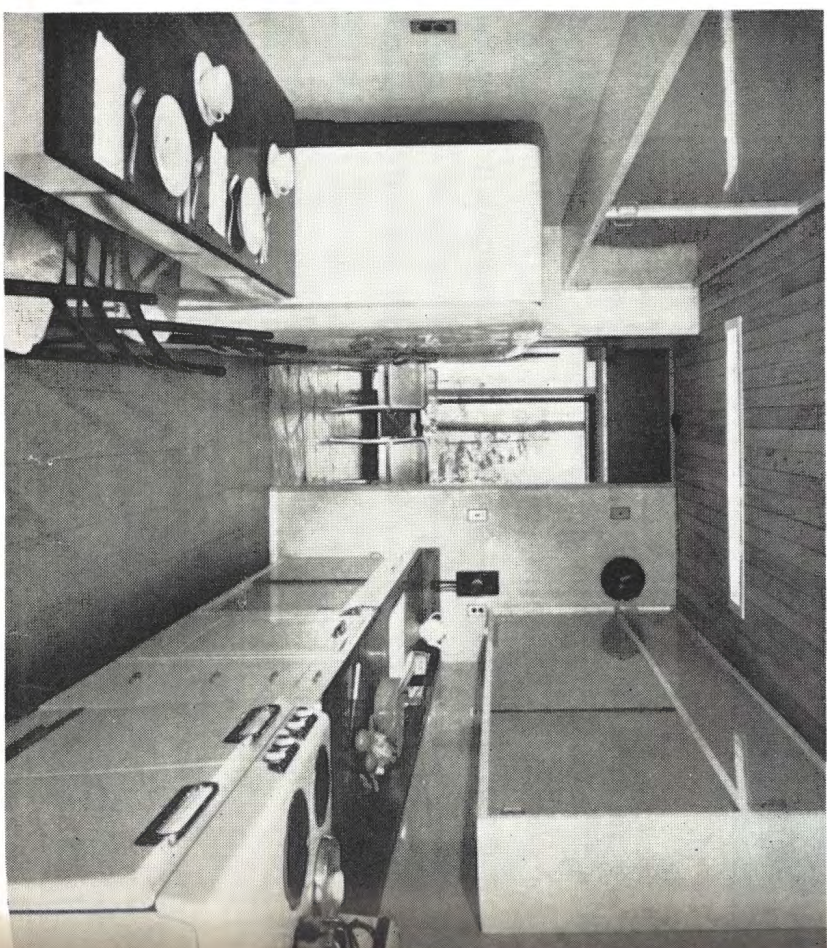
Individu en gemeenschap zijn ambivalent, vormen samen één duo-fenomeen.

Toute la place est prise

8

9

functies: Wonen - Werken - Ontspanning - Verkeer. De neiging bestond, ieder van deze vier als een totaliteit te beschouwen. Juist hierdoor werd het mogelijk de positieve potentie van de 20e eeuw te herkennen (la Charte d'Athènes). Deze zeer analytische en mechanische aanpak ging hand in hand met een bepaald soort sociaal bewustzijn. Kenmerkend was het onbeperkte geloof in vooruitgang; een naïef vertrouwen in de mogelijkheden van de techniek en een even naïef wantrouwen in de mogelijkheden van de kunst. (functionalisme - Nieuwe Zakelijkheid)

Reeds in 1948, toen Ciam in Bridgewater voor het eerst bijeenkwam sedert 1938, werd door enkelen een pleidooi gehouden voor de verbeelding en de beelding. Sedertdien is een andere aanpak zich moeizaam aan het manifesteren, de stedenbouw zal zich ontwikkelen tot een kunst, afhankelijk van de vorm en ondenkbaar zonder. De afstand tussen architectuur en stedenbouw zal steeds kleiner worden — de grens vervagen. Voor Nederland te laat?

The aim of Ciam is to work for a creation of a physical environment that will satisfy man's emotional and material needs,

Op voorstel van Bakema werd in Bridgewater aan dit welwillende zinnetje toegevoegd:

and stimulate man's spiritual growth.

waardoor de agressieve splitsing van emotionele en materiële behoeften verzacht werd, en hun „bevrediging”, opgevangen in een grotere dimensie (spiritual growth), pas aanvaardbaar werd.

In Bridgewater verschijnt de architectuur als „kunst” aarzelend aan de Ciam-horizon. Ook de andere kunsten dringen de aandacht binnen — verleiden de puriteinen. Het einde van hun historisch verklaarbare verbanning komt in zicht. Voor velen betekende dit een zonsverduistering, voor anderen het simultane gewaarworden van zon en maan.

The old struggle between imagination and common sense ended tragically in favour of the latter. But the scales are turning: Ciam knows that the tyranny of common sense has reached its final stage, that the same attitude which, 300 years ago, found expression in Descartes' philosophy — Giedion has just mentioned its sad implications — is at last losing ground. Yes, the deplorable hierarchy of artificial values upon which contemporary existence has come to rest is beginning to totter.

A new consciousness is already transforming man's mind. During the last 50 years or so a few ranging from poet to architect, from biologist to astronomer, has actually succeeded in giving comprehensible shape to various aspects of its nature. They have turned our senses to a new dimension.

It is the firm belief of Ciam, that the collective idea which brought us to Bridgewater from so far is the seed of a new outlook, a new consciousness, still latent to-day, but awaiting general recognition tomorrow. **Ciam is first and foremost an affirmation of this new consciousness.** The achievement of men like Le Corbusier, Mondriaan or Brancusi compell us to believe, surely, that we are indeed approaching a brighter era; one in which grace is expressed in life as it is in art.

Ciam refuses to overhaul outworn values that belong to an outworn world by giving them a new straight from the laundry of common sense. On the contrary, it desires to stimulate a universal revaluation towards the elementary; to evolve a transformed language to express what is being analogously transformed. **No rational justification of Ciam can therefore satisfy us.** Imagination remains the only common-denominator of man and nature, the only faculty capable of registering spiritual transformation simultaneously, and thus of significant prophecy. It is the prime detector of change. Although architecture — planning in general — answers very tangible functions, ultimately its object differs in no way from that of any other creative activity, i.e. to express through man and for man the natural flow of existence. The more tangible functions — those implied by the word „functionalism” — are only relevant in so far as they help to adjust man's environment more accurately to his elementary requirements. But this, after all, is no more than a necessary preliminary. The question thus arises whether

Et toute la chaleur

[Jules Supervielle]

Ciam, accepting the contemporary situation as an inevitable background for practical realization, should nevertheless adopt a critical attitude towards it and act accordingly. Does Ciam intend to „guide“ a rational and mechanistic conception of progress towards an improvement of human environment? Or does it intend to replace? Or transform this conception? Can there be any doubt as to the answer? A new civilization is being born. Its rhythm has already been detected, its outline partly traced. It is up to us to continue.

[Aldo van Eyck, Bridgewater, 1948]

De ontoereikendheid van de oude analytische aanpak werd voelbaar gedurende het volgende congres, dat van Hoddesdon in 1951.

Het werd duidelijk dat het juist die aspecten zijn die zich moeilijk of in het geheel niet laten classificeren binnen het stamien van de vier functies die een civic center tot core maken. **Met andere woorden, het werd duidelijk dat de zaken die het leven in een stad bepalen door de grove mazen van de vier functies heenvallen en buiten het bereik van het analytisch denken liggen.**

At the Seventh Congress (Bridgewater) the four elements of Town Planning were considered. Dwelling, Work, Cultivation of Mind and Body, Circulation.

There is, however, another element which is quite distinct, it is, in fact, the element which makes the community a community and not merely an aggregate of individuals. An essential feature of any true organism is the physical heart or nucleus, what we have here called the CORE.

For a community of people is an organism, and a self-conscious organism. Not only are the members dependent on one another, but each of them knows he is so dependent. This awareness, or sense of community, is expressed with varying degrees of intensity at different scale-levels. It is very strong, for example, at the lowest scale level, that of the family. It emerges again strongly at five different levels above this, in the village or primary housing group; in the small market centre or residential neighbourhood; in the town or city sector; in the city itself, and in the metropolis, the multiple city. At each level the creation of a special physical environment is called for, both as a setting for the expression of this sense of community and as an actual expression of it. This is the physical heart of the community, the nucleus, THE CORE.

[Hoddesdon 1951, Ciam 8, uit invitatie en voorstel van de Mars-groep Engeland]

We first studied Priene and the Greek cities of the 4th and 5th centuries. Immediately the sociological question was raised. What was the relation between the plan of the city and its social life? And immediately we were plunged into this curious experiment of Greece — I guess the most exciting mankind ever experienced — this sudden awakening of the individual mind and behind it this enormous background of oriental and Egyptian tradition.

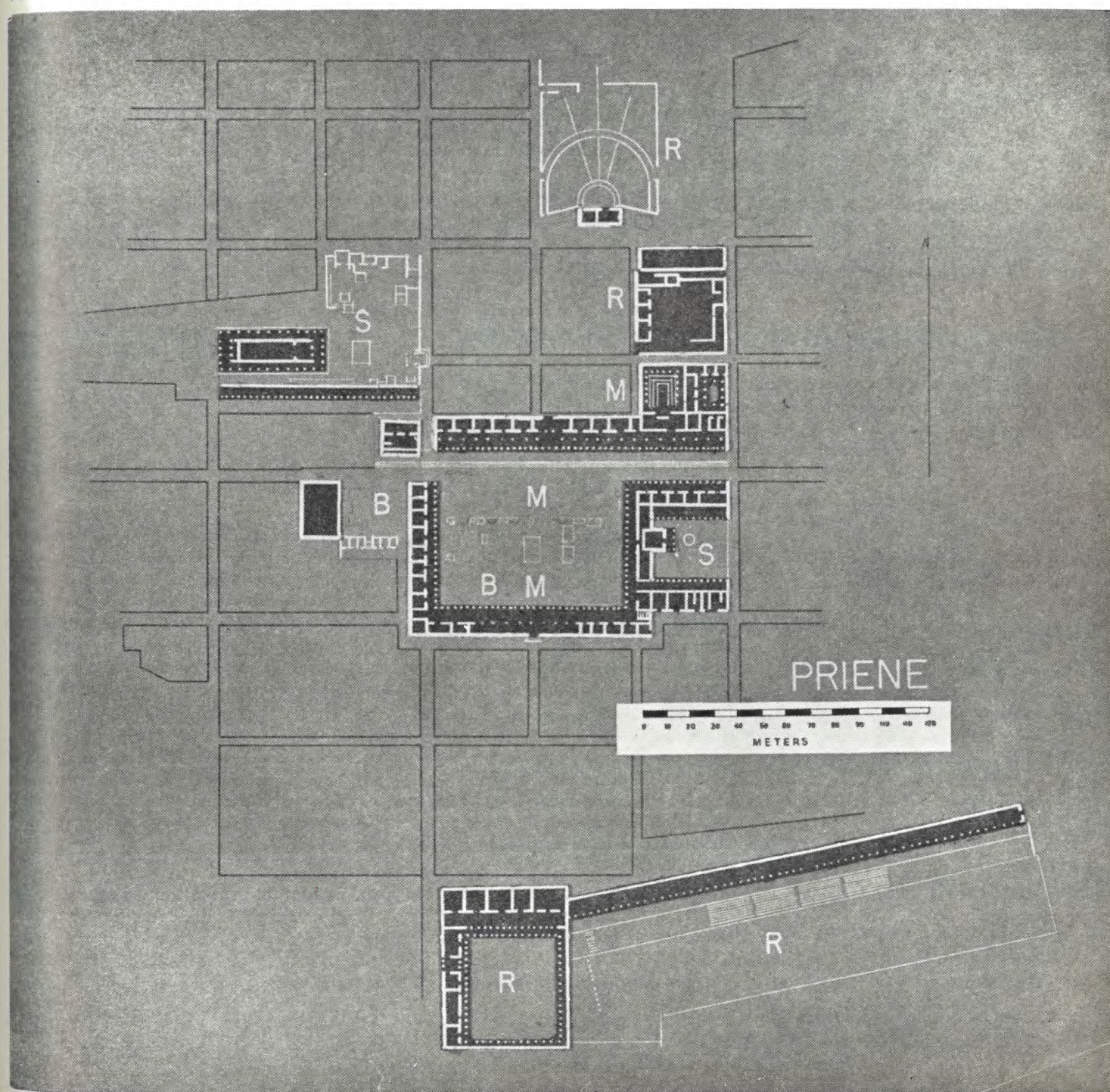
The grid iron system is absolutely an oriental invention — there is no doubt about this. This is clear not only through the recent discoveries in the Valley of the Indus, but above all in the work of the only Egyptian revolutionary Aken-Aton who about 2,700 B.C. built in 25 years a city on the Nile Tel-el-Amarna, absolutely on a grid iron system. But the grid iron system in Greece by Hippodamus is something completely different from the grid iron system of Aken-Aton and completely different from the grid iron system of Manhattan. In Egypt or the culture of the near East the grid iron system was oriented either to the palace of the king or the temple. In Greece it was completely different. There is no doubt that here the grid iron is orientated to the gathering place of the people — the Agora.

What is the Agora? Sociologists explained that the newest discoveries show that the Agora was not the market place, but only for the gatherings of the people. It was in the 5th century with the dominance of Asia Minor and Asia itself, that the Agora became intermingled with commerce.

An Agora is nothing else than an open space — a square — (surrounded in the later period) by standardised elements, with columns, porticos and an entablature. Sociologically it is interesting that there were no buildings on the Agora. There were the columns, and entablature; there were the porticos, the passage way. This is very important. The Agora was pure. We know that there was a Temple on the Agora at Athens, but the Agora at Athens is not very good. We must look at the small places like Priene in Asia Minor. The interesting thing for us is that there was a standardised surrounding and that the town hall, the praeterium

An Agora is nothing else than an open space — a square — (surrounded in the later period) by standardised elements, with columns, porticos and an entablature. Sociologically it is interesting that there were no buildings on the Agora. The Agora was pure.

10

the agora

where the guest and the elders were entertained, though it was on the Agora, was behind. The Agora was only for the community, not for the Council, not for somebody else: only for the people and exclusively for the people. It is very interesting for example in Priene that the fish market was not allowed to be on the Agora. The Agora was the centre.

Priene which is one of the best examples to study because it is the best excavated, is very interesting for the lack of direct relation between effect and cause — here as in so many other cities the final status of the Agora only came when the Greeks had lost their liberty. Agoras were made at the time of Alexander or later, very few before. But the idea of the Agora is inherent in the democratic conception of the Greek life.

In the Greek cities there is a clear classification. Monumentality is only for the Gods. The Acropolis was never a gathering place. First it was the quarters of the king, then, when he was eliminated, it was the quarters of the Gods. There were the Temples. Then there is the Agora. A community place: well defined, very nicely done, but very simple. Then the private life. By the law of Athens the citizen who had too big a house was chased out from the city. The private life was very humble. These three degrees — first the Gods, then community life and then private life — were never made with such clear distinction. Even in the Mediaeval period there was an intermingling of the different functions.

And now let me finish by answering the question I put at the beginning. There is certainly a relationship between the social structure of a city and the physical structure — or the urban form — of its CORE. But one must issue a warning that this is not always literally true.

It was so easy before. In the old days — even in the nineteenth century — history was simple, and so was physics. Effect and cause in history; effect and cause in psychology.

It was the physical sciences that first abolished this rule, and to-day we are forced to recognise that the relation between the Core of the city and the social structure of the city is not at all so simple and so rational as we once thought. It does not always obey the law of effect and cause.

Let me finish with one example. It is a tragic example. I speak of the Capitol at Rome of Michelangelo. The area Capitolina occupies the hill-top site of the ancient city of Rome. It is composed of a complex of the square itself, which is not a real square — it is more a Trapezoid, a broad ramped stairway (the Cordinata) and three buildings (the Sanatorial Palace or townhall in the background; the Palazzo dei Conservatori on the right; the Capitoline Museum on the left).

The architectural significance of the Capitolina can be rapidly summarised as a comprehensive composition in depth: — Piazza, stairway and then the relation with the city.

In 1530 the city-republic of Florence lost its independance to the Medici despot, Cosimo the First. As you will know, Michelangelo came from an old Florentine family and, in 1534, he left Florence for ever and spent the remaining thirty years of his life in voluntary exile in Rome. There he gave concrete reality to what he had derived from his youthful democratic experiences in Florence. Here, in the Rome of the Counter-Reformation — a Rome in which there was no freedom and no democracy — Michelangelo's Capitolina — a very perfect expression of the Core — was a symbol of the vanished liberties of the mediæval city republic that he had in his heart. It was, at the same time, a memorial to the tragic dreams of its creator.

The lack of imagination usually shown today (though there are a few exceptions) in our attempts to devise new city centres — new city Cores — is invariably excused on the ground that we no longer have a way of life that it is possible to express. What Michelangelo has mirrored in his Area Capitolina is the baffling irrationality of historic events and the enigmatic omission of any direct relation between effect and cause.

N.B. Collectivisten!

Once more we realise that a great artist is able to create the artistic form for a phase of future social development, long before that phase has begun to take tangible shape. This is our task today.

[Giedion, uit Historical Background of The Core. Hoddgesdon]

a space set apart

For in truth, the most accurate definition of the urbs and the polis is very like the comic definition of the cannon. You take a hole and wrap some steel wire tightly around it and that is your cannon. So the urbs or the polis starts by being an empty space. The forum, the agora, and all the rest is just a means of fixing that empty space, or limiting its outlines. The polis is not primarily a collection of habitable dwellings, but a meeting place for citizens, a space set apart for public functions. The city is not built, as is the cottage or the domus, to shelter from the weather and to propagate the species — these are personal, family concerns — but in order to discuss public affairs. Observe that this signifies nothing less than the invention of a new kind of space, much more new than the space of Einstein. Till then only one space existed, that of the open country, with all the consequences that this involves for the existence of man. The man of the fields is still a sort of vegetable. His existence, all that he feels, thinks, wishes for, preserves the listless drowsiness in which the plant lives. The great civilisations of Asia and Africa were, from this point of view, huge anthropomorphic vegetations. But the Greco-Roman decides to separate himself from the fields, from Nature, from the geo-botanic cosmos. How is this possible? How can man withdraw himself from the fields? Where will he go, since the earth is one huge unbounded field? Quite simple: he will mark off a portion of this field by means of walls which set up an enclosed finite space over against amorphous, limitless space. Here you have the public square. It is not, like the house, an „interior” shut in from above, as are the caves which exist in the fields. It is purely and simply the negation of the fields. The square, thanks to the walls which enclose it, is a portion of the countryside which turns it back on the rest, eliminates the rest and sets up in opposition to it. This lesser rebellious field, which secedes from limitless one, and keeps to itself, is a space sui generis of the most novel kind, in which man frees himself from the community of the plant and the animal, leaves them outside and creates apart which is purely human, a civil space.

[Ortega Y Gasset, *Revolt of The Masses*]

We all try to say how one should build the core. It is just as important not to destroy such cores as we have. I speak of the Piazza San Pietro in Rome: a very important place, where one could sit down — with something behind one — and look at a very important monument (St. Peters Cathedral). Now this beautiful core has been completely destroyed because the sense of enclosure has been destroyed — and this is the worst thing one can do to a core. [Peressutti, Hoddesdon Ciam 7]

I am absolutely of the opinion of Peressutti. But you know Carlo Fontana made a scheme for the Piazza San Pietro about 1590 which was never carried out. It is characteristic that the Baroque approach was quite different from Fascism. Instead of a great opening with avenue obelisks, he opened the area slowly — just for humble shops to serve the pilgrims who were standing around. His scheme shows that a core can be opened without destroying the place, but it needs talent and this it seems Fascism does not possess.

[antwoord S. Giedion]

The first principle is that the underlying main force that one meets with in biology at every turn is a tendency to fullness or wholeness.

Then there is another principle, which I think is substantiated completely, that is that the human organism is not the individual, as we have considered in the past. The individual is mere part of that organism.

The organism is the whole, with the family as its nucleus. You can visualise it as a sort of cell — a sort of socioplasm — constituting the home; and in the centre dominating it, this nucleus of the family enclosed in their house, which is really an enclosure around their hearth. It's the hearth that matters, not the house. There's been a tremendous stress on the housing of the hearth. But the hearth itself is a lively, living protoplasm, probing in every direction, attempting to creep out into the broader avenues of society.

The principle of the „Family-in-its-Home”, then, is a fundamental one. It is the „Core” for human development. The smallest living human „whole” is this family embedded in its own bit of the environment which it has specified, or made its own — by familiarity. It can be closely local, or it can be world-wide in its excursion.

[Dr Scott Williamson, Hoddesdon, Ciam 8 — 1951]

Enige maanden geleden liep ik op de begraafplaats rondom Asplund's crematorium in Stockholm, in deze wonderlijke compositie van bomen, gras, hallen, bloemen, heuvels, rotsen en levenden en doden. Verschillende mensen waren daar. Zij gingen om hun doden te gedenken. Ik denk, dat op deze begraafplaats het begrip „core” gevormd wordt, ofschoon wel van een bijzondere soort. Het is een plaats waar de scheiding van leven en dood wijzigde tot een wonderbaarlijke betrekking.

hearth

11

12

13

The essence of the core is that it is a rendez-vous. Its situation and contents may be planned or spontaneous: drawn from history or from some isolated accident:

The core must express a human geographical focus.
It is the meetingplace of the people.

14

het ogenblik van Core

Enige dagen daarvoor, in Aulanko in Finland, wachtten wij bij een oud houten gebouw tot wij een „sauna” konden nemen, het Finse stoombad. Er waren daar zes mensen voor dit gebouw. Wij vroegen hoe men een „sauna” neemt en waarom mensen in Finland op deze wijze baden. Maar wij spraken naar aanleiding hiervan over zoveel andere zaken, dat bijna vergeten werd om naar binnen te gaan. Ik verzeker U, ook een Fins stoombad kan een element zijn, dat „core” vormt.

Gisteren hoorden wij Le Corbusier vertellen, hoe elk huis dat element „core” omvat. In vroegere dagen bij de stookplaats, in onze dagen of in de toekomst misschien rondom het televisiescherm? Of rondom de gemechaniseerde keuken?

Wat ik mijzelf afvraag is: wanneer kunnen wij werkelijk spreken van „core” op een wijze dat het vormbepalend wordt in architectuur en stedenbouw?

Misschien is het antwoord als volgt:

Er zijn ogenblikken in ons leven, waarin scheiding overbodig wordt in mensen en dingen: op dat moment ontdekken wij het wonder van betrekkingen in mensen en dingen.

Dat is het ogenblik van „Core”: het moment waarin wij ons bewust worden van vollediger leven door het ervaren van betrekkingen waarvan we het bestaan niet kenden.

De ontwikkeling van wetenschap maakte duidelijk dat dingen, die wij in natuur en cultuur zien, niet werkelijk zijn.

Elke dag ontdekken wij verder, dat het enige dat werkelijk bestaat is: betrekkelijkheid, en, misschien mogen wij zelfs zeggen dat menselijk leven vooral wordt gekenmerkt door de drang tot bewustwording van deze betrekkelijkheid. Dit kan de oorzaak zijn waarom in de ontwikkeling van ruimtelijke opvattingen in architectuur en stedenbouw nu vooral continuïteit kenmerk wordt.

Voor ons in Ciam zijn betrekkingen in dingen van meer waarde dan de dingen zelf.

Men kan bewustzijn van betrekkelijkheid tot uitdrukking brengen en men kan verduidelijken hoe deze in de toekomst zal zijn.

In Ciam komen mensen samen, die vooruitzien. Wij zijn een stoottroep en in de Hollandse groep was het naar ik meen Van Eesteren, die zei, dat wij de dag van morgen in het heden moeten projecteren. Misschien is dat reden waarom wij nu over het begrip „core” spreken. Wij voelen gebrek aan „core” (aan wezenlijke samenhang) in de maatschappij, en wij weten dat wij zonder dit nooit werkelijk vrij en gelukkig kunnen zijn.

[Bakema, Hoddesdon, Ciam]

The word „core” in the sense we are using it, does not mean merely the centre of urban agglomeration, nor the busy heart of the city traffic or economic activity: sometimes it may be united with these areas, but the core includes these elements, often of imponderable nature.

The essence of the core is that it is a rendez-vous. Its situation and contents may be planned or spontaneous: drawn from history or from some isolated accident: derived from the convergence of activities or as a refuge against such activities. Whatever the cause, the Core should give both the impression of freedom of movement and also a release from loneliness and boredom; an atmosphere of general relaxation of participation in a spontaneous and impartial performance, a touch of the warmth of human kindness, a possibility of new encounters and — at the same time — a recovering of civic consciousness.

It is in this meeting place for pedestrians that the human scale and values may be re-established within the public domain.

The Core is a civic landscape: It enhances contemporary life by providing unlimited resources of enjoyment of the interplay of emotion and intelligence.

Many old cities have lost their former cores through changes of the location of activities or people: some newer cities have never had cores of any consequence: If new towns are built without cores they will never become more than camps.

15

16

17

Core: stage for spontaneous expression of the public

The expression of the Core must interpret the human activities that take place there: both the relations of individuals with one another, and the relation of the community.

Only full development of both these relationships can safeguard the dignity of individual life.

The Core must express a human geographical focus either already in being or desiring an outlet. Its function is to provide opportunities — in an impartial way — for spontaneous manifestations of social life. It is the meeting place of the people and the enclosed stage for their manifestations. It is also the safety valve for any emergent expression. Here spontaneous activities, whether momentary or expressing a decisive outpouring of emotion, again become possible.

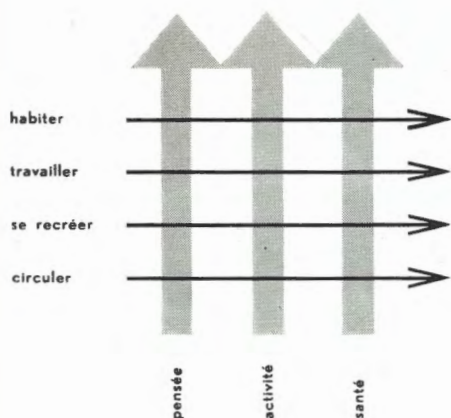
The people must be given a means by which they express their feelings or give vent to spontaneous reactions. It is these spontaneous expressions that will give a vitality to modern society. It will not find this in universities or professional organisations, but there in the Core, where an idea can suddenly gush forth — free, independent, creative, large or small, the visible and touching witness of a new society which has begun to balance what it is with what it might become.

[Vergelijk: La Charte d'Athènes, citaat 2]

Ondanks begripsverruiming bij een kleine groep neigt Ciam een internationale organisatie te worden. Ciam wordt representatief, zoekt contact met de UNESCO. Aan de ene kant een groot aantal „leden” — te groot en te kleurloos. Aan de andere kant een „council”, zeker niet kleurloos maar gesloten en behoudend. De aanwezigheid van een groep angry young men wordt voelbaar, hun aantal wordt bovendien groter. Van Eesteren wordt door José Luis Sert vervangen als president — inderdaad geschikter om Ciam te „consolideren” dan zijn voorganger!

Ciam was originally a spontaneous gathering of people who wanted to achieve a mutual aim. During this period no constitutions were necessary. Since then this dynamic character has been lost and the form of Ciam became static so that the essential work that had to be done became subordinate to a too formal structure.

[Van Eesteren, uit: Summary of a talk with Van Eesteren, Merkelbach, Van Eyck, Bakema, Dubrovnic, 1956]

Ciam wordt na Hoddesdon vanuit Harvard gedirigeerd. Behalve de kleine groep waaruit na het congres in Aix-en-Provence „Team 10” zal voortkomen schijnt iedereen overtuigd te zijn van de noodzaak om op of na het volgende congres te komen tot een Charte de l'Habitat. Het interim-congres in Sigtuna, Zweden, bracht Ciam niet dichtbij een charte maar wel wat dichtbij de wezenlijke problemen. Het voorstel van Wogensky om de vier functies van de Charte d'Athènes bij de bestudering van de gemaakte plannen voortaan met de drie begrippen „pensée - activité - santé” te confronteren, betekent al een relativisering van de vier functies.

Appliqué à l'homme, le mot Habitat embrasse donc tous les aspects de sa prise de possession du sol et de l'espace pour les organiser en vue de sa vie biologique, sociologique et spirituelle.

Il importe d'insister sur le double aspect concret et abstrait de l'Habitat. D'une part le mot désigne quelque chose de matériel, fait de matériaux et qui résulte de l'organisation que nous voulons donner à notre Habitat. D'autre part le mot désigne quelque chose d'abstrait, l'idée que nous nous faisons de l'Habitat, la conception que nous y avons, la manière dont nous le pensons.

Nous demandons aux groupes, dans leurs travaux préparatoires, de s'attaquer essentiellement à des exemples et à des problèmes concrets, de l'analyse desquels nous demandons aux groupes de ne jamais perdre de vue l'idée abstraite dont l'Habitat, sur l'angle concret, n'est que l'expression matérielle.

Dans nos études et nos analyses critiques, nous devons être dominés par la recherche de la qualité et des rapports réciproques et multilatéraux des parties et du tout.

Nous déclarons que l'Habitat n'est pas morcelé en parties distinctes, mais qu'il est structure organisée dont la modification de chaque partie modifie le tout. Nous déclarons que cet Habitat n'est pas „statique", mais en perpétuelle mobilité des hommes et de la société. Son organisation est toujours renouvelée. Nous déclarons qu'il n'est pas passif, mais qu'il existe entre lui et les hommes un jeu perpétuel d'actions et de réactions, les hommes agissant sur cet Habitat réagissant sur les hommes en contribuant à les conditionner et, par conséquent, à les faire ce qu'ils sont. [Rapport de la Commission sur le thème du Ciam 9, Sigtuna, Suède]

De gedachten, die Rolf Gutman en Theo Manz naar voren brachten ten aanzien van de ontoereikendheid van de vier functies alsook van de analytische aanpak der problemen, spraken duidelijke taal — d.w.z. een vreemde taal voor velen.

la plus grande réalité du
seuil

Kunst ist weder impression naturhafter Objektivität, noch Expression seelenhafter Subjektivität, sie ist Werk und Zeugnis der Beziehung zwischen der substantia humana und der substantia verum, das Gestalt gewordene Zwischen

[Martin Buber, Urdistanz und Beziehung]

In ihren früheren Kongressen haben die Ciam verschiedene Teilfunktionen der menschlichen Siedlung untersucht und dabei alle Grössenordnungen des architektonisch-städtebaulichen Gesamtgebietes, von der Minimalwohnung bis zur Regionalplanung, durchschritten. Sie haben damit, wie Bottoni in seiner „Constatation et Résolution" zum 8. Kongress formulierte, „... pratiquement épuisé les principaux problèmes liés à la technique de l'architecture moderne et de l'urbanisme", und mit ihrer Tätigkeit, Entscheidendes zur Kenntnis dieser Probleme und zu ihrer Klärung und Lösung beigetragen. Dass die Untersuchung der einzelnen Teilprobleme vor allem unter technisch-funktionellen Aspekten erfolgte und auf sukzessivem und additivem Vorgehen beruhte, war notwendig und bot allein Gewähr dafür, dass jede Aufgabe klar erkannt, exakt untersucht und ihre Lösung konkret postuliert werden konnte. Am 8. Kongress der Ciam in Hoddesdon wurde offensichtlich, dass die analytische Untersuchung einzelner Teilfunktionen allein bei komplexen Problemen kein umfassendes Ergebnis zeitigen kann. Die Bearbeitung des Themas „The Core" hat gezeigt, dass wohl die integrierende Bestandteile des „Kerns" erkannt und definiert worden sind, dass jedoch ihre Summe allein noch nicht das Wesen der „Kernbildung" ausmacht. Aus diesem Grunde wurden die Schlussresolutionen als nicht in allen Teilen erschöpfend und verbindlich empfunden und verschiedentlich die Weiterbearbeitung dieses Themas verlangt. Der Grund für dieses nicht vollständig befriedigenden Resultat dürfte weitgehend darin zu suchen sein, dass das Problem des „Kerns" zu jenen gehört, die in isolierter Form nicht erfasst werden können und sich der Untersuchung mit analytischen Methoden und unter rein technisch-funktionellen Aspekten im Wesentlichen entziehen.

Als Thema für den 9. Kongress der Ciam im Jahre 1953 ist die Ausarbeitung einer „Charte de l'Habitat" gewählt worden. Somit stellt sich die Frage, in welcher Richtung und in welchem Sinn dieses Thema formuliert, interpretiert und bearbeitet werden soll. Darin liegt implizite die Frage nach dem Ziel dieser Arbeit und nach dem Sinn und Zweck des Resultates. Dieses Thema könnte in dem Sinne präzisiert werden, dass unter dem Begriff „Habitat" ein Teilproblem, die Funktion „Wohnen" innerhalb der menschlichen Siedlung, verstanden würde. Eine „Charte de l'Habitat" würde in diesem Falle konkrete und allgemeingültige Richtlinien und Vorschläge für die menschliche Wohnung formulieren.

Notwendig ist die Erkenntnis, dass die Isolierung einzelner Probleme und ihre separate Bearbeitung nur ungenügende Werte, die Summe der einzelnen Teile noch nicht das Ganze ergibt. Die menschliche Siedlung muss in synthetischer Schau als Ganzheit und Einheit, als Formung unseres gesamten Lebensraumes, erfasst werden. Dabei soll unter dieser „Formung" weder die Massierung gleichgerichteter Einzelner im Sinne des Kollektivismus, doch das beziehungslose Nebeneinanderleben von Individuen verstanden werden. Vielmehr muss die menschliche Siedlung einer lebendigen Gemeinschaft entsprechen, welche lebt in der zweifachen Beziehung ihrer Glieder: Beziehung der Einzelnen unter sich und Beziehung der Einzelnen zum Ganzen.

Die „Charte de l'Habitat" sollte das Gestaltungsprinzip der Siedlung postulieren, in welcher die Gemeinschaft selber Gestalt annimmt. Aus Funktion, Technik und Emotion allein kann noch nicht die gültige Form entstehen; erst mit dem Wissen um die dem Menschen als solchem eigene Daseinsform der Gemeinschaft gelangt die Siedlung zur verbindlichen Gestaltung, zu jeder Aufgabe eigenen Fassung des Raums, zur architektonischen Form.

[Gutman und Manz, Ueberlegungen über das Wesen des Themas, Sigtuna 1952]

Enkelen brengen het begrip change and growth in Sigtuna reeds indirect naar voren door op de Tijd als beeldende factor te wijzen.

Il faut envisager le problème de la simultanéité et de la durée. Ciam est l'affirmation d'une nouvelle conception du temps dans l'architecture.

[Aldo van Eyck, Sigtuna]

analytische aanpak
ontoereikend

Wij staan voor de noodzaak een structuur of vormen te creëren die zich in de tijd kunnen ontwikkelen, die, zowel na de aanzet als in hun verdere groei, één geheel blijven vormen en de samenhang der delen handhaven. Het ontbreken daarvan moet tot zelfvernietiging leiden.

[Van Bodegraven, Sigtuna]

Het begrip l'Habitat pour le plus grand nombre wordt door de in Noord-Afrika werkende Fransen met vuur verdedigd. Het accent verschuift van het bijzondere probleem van de slecht behuisde Europese stadsbevolking (Ciam II — VI Existenz-minimum — funktionelle Stadt) naar het algemene probleem van dakloze wereldpaupers.

En Jezus zeide tot hem: De vossen hebben hollen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des mensen heeft geen plaats om het hoofd neer te leggen.

[Matt. VIII : 20]

L'habitat de demain sera celui de tout le monde, tandis que le problème d'hier était celui de quelques-uns.

Le droit de l'habitat est un droit universel applicable à tous les hommes.

[Eccochard en Wogensky, Sigtuna]

Il faut se souvenir que 3/4 de la population du globe ne peuvent exercer la fonction de l'habitat.

Le congrès de l'Aix-en-Provence doit proclamer **LE DROIT A L'HABITAT**.

[Emery, Algiers, - Sigtuna - 1952]

Het congres in Aix-en-Provence wordt een keerpunt. Terwijl Ciam representatiever wordt, zet de vernieuwing door. Enkelen der Grand Old Men staan niet afkerig tegenover de aspiraties der jongeren. Zij hebben biologisch begrip. ★ Uit de gezamenlijke bestudering der plannen komt de onbruikbaarheid van het oude vijf-commissie-systeem naar voren. De commissies urbanisme, sociale problemen, synthese der kunsten, techniek en constructie, wetgeving (législation), nemen de vele plannen onder de loep. Onderdelen en deelproblemen worden onevenredig vergroot, bleven onzichtbaar of verloren hun samenhang.

Blanche Lemco en John Voelcker brengen gedachten naar voren die Ciam niet meer los zullen laten. Alison en Peter Smithson — apocalyptisch geladen — verschijnen op het toneel. Ook Howell met zijn gigantische snor en Candilis, de brandende Griek. Bakema was er al.

★

Il faut que la vie passe avant tout et les feuilles du printemps s'ouvrent devant les feuilles de l'automne précédent qui se replient tranquillement et parfois tombent.

[uit een brief aan Bakema van Le Corbusier]

18

19

20

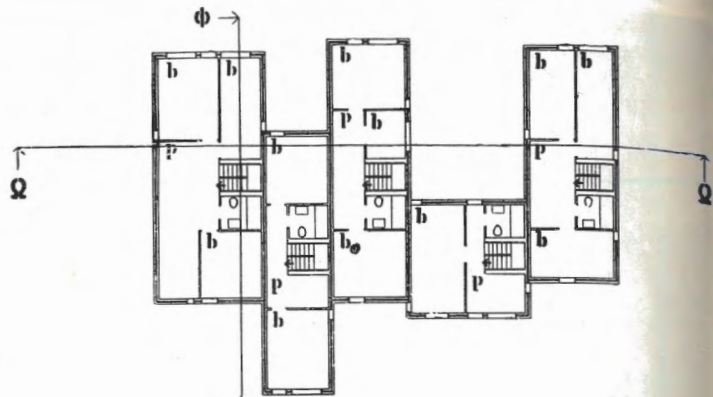
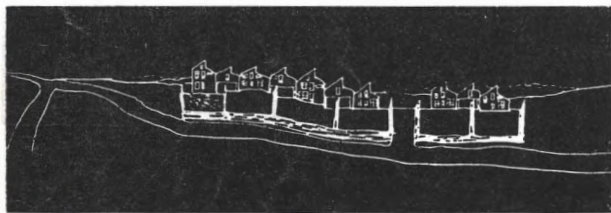
Elevation

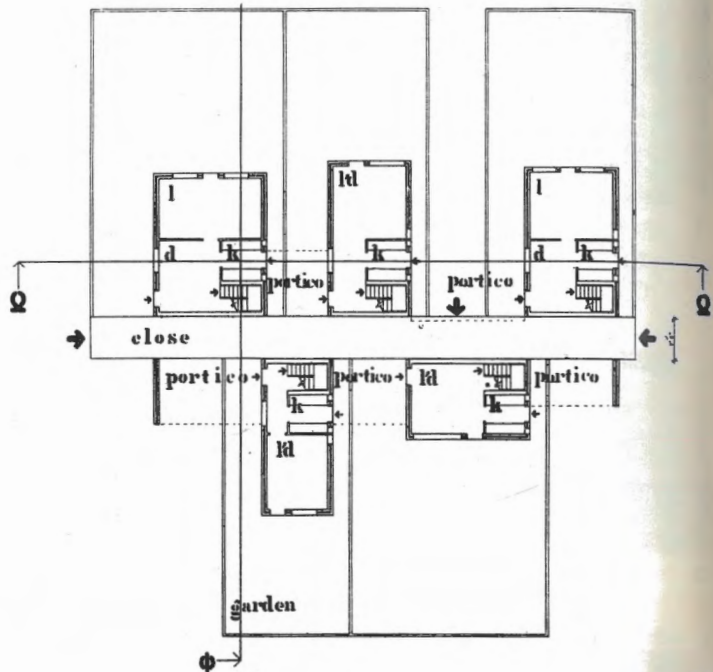
Section

Section

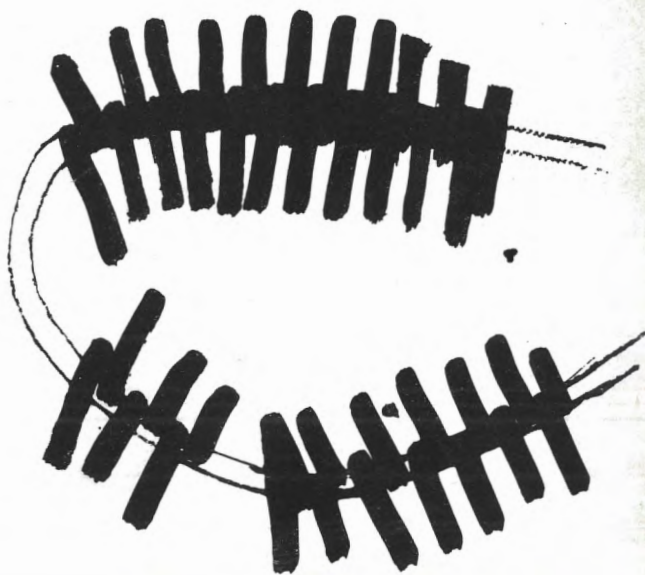

Upper floor plan

21

Covered close with access to houses through porticos, responds to new ways of living. Every house different to suit individual requirements... The diagram below shows the plastic principle [Alison and Peter Smithson]

man's identity

The most urgent problem next to food and health is the provision of dwelling. The dwelling is the unit of habitation whether it be for single persons old or young, married couples old and young, families with children etc. Technically we are to be asked to build millions of dwellings. It must be stressed that this is not a numerical problem alone. The multiplication of dwellings is limited by several conditions — sociological, economical, geographical, political and plastic. Any architectural or town planning proposals which ignore these conditions and do not give man his identity, fail to meet the requirements of life. This identity is to be found in the dwelling itself — in the residential unit — in the community unit — in the town and in the region — in other words, in all stages of multiplication.

visual group

Since La Sarraz Ciam has found tools by means of which it became possible to analyse functions such as work, living, circulation and recreation, Ciam also mastered the technique for attacking the chaos of the 19th Century and problems resulting from it. The central problem of our time still remains the provision of dwellings for millions of people. Architects must accept this challenge as their first priority, and their technical language has to be enriched for man to fulfill his material and spiritual needs. True development in town planning can therefore only take place by the interaction of architects and town planners with the people, which must be a continuous process.

The need is felt for a further differentiation of functions, as, for example, between the dwelling and the residential unit. This element may be called the visual group, which is an essential element of neighbourliness.

The articulation of such visual elements will help to preserve man's identity in spite of the great numerical extension of the problem.

The architect has a special task in the creation of this element in order to give it plastic expression. Architects and planners will help mankind to find its identity on earth by humanizing space required for man's needs.

belonging

Man may readily identify himself with his own hearth, but not easily with the town within which it is placed. „Belonging“ is a basic emotional need — its associations are of the simplest order. From „belonging“ — identity — comes the enriching sense of neighbourliness. The short, narrow street of the slum succeeds where spacious redevelopment frequently fails.

THE EYE IS A SURE MEASURE OF HUMAN SCALE.

What can be seen at one glance is immediately recognized as an entity.

Hence the importance of recognizing the visual group within the neighbourhood.

But where the neighbourhood has first a functional basis (e.g. the support of the school), the visual group has first an emotional basis. (Although its significance may be reinforced by providing a functional element within it, e.g. a playground). Whereas the distance to school is but a functional consideration, the more important aspects of planning is to give security, to see a limit to a small world — because it is derived from a basic human need, common to all men from infancy to old age.

[Report urbanism, Aix-en-Provence]

appreciated unit

The aim of Urbanism is comprehensibility, i.e. clarity of organisation. The community is by definition a comprehensible thing. And comprehensibility should also therefore be a characteristic of the parts. The community sub-divisions might be thought of as „appreciated units“ — an appreciated unit is not a „visual group“ or a „neighbourhood“, but a part of a human agglomeration. The appreciated unit must be different for each type of community... For each particular community one must invent the structure of its sub-division. This is the key problem of habitat.

[A. & P. Smithson, Aix-en-Provence]

1) There should be a basic programme for the dwelling in terms of the activities of the family, considering them separately, and in association with each other. **The house.**

2) We should then consider the first point of contact outside the dwelling. Here children learn for the first time of the world outside the home, and here are carried on those adult activities which are essential to everyday life, for instance shopping, making minor repairs, posting letters, cleaning the car, or exercising the dog. **The street.**

3) Outside the street people are in direct contact with the larger range of activities which give identity to the community. Such communities can be based on work places, although new forms of transport offer new possibilities of identity. Free choice is essential. **The district.**

4) Districts in association generate the need for a richer scale of activities, which in their turn give identity to the ultimate community. **The City.**

In most cases the grouping of dwelling does not reflect any reality of social organisation, rather they are the result of political, technical and mechanical expediency.

Although it is extremely difficult to define the higher levels of association, the street implies a physical contact community, the district an acquaintance community, and the city an intellectual contact community.

This hierarchy of association can be expressed in the following way:

We are of the opinion that we should construct a hierarchy of human associations which should replace the functional hierarchy of the Charte d'Athènes.

The architect-urbanist is one of the few people who, so far, has not been totally isolated and sterilized by specialisation — it is in the nature of his work that he cannot be. There are two developments possible, that we shall cease to exist and fall back into the undefined chaos of contemporary life, or that we shall rediscover and transform the particular techniques which identify us as differentiated and therefore active individuals within the community.

We are primarily concerned with problems of form and we need, immediately, to develop techniques which enable us to transform our experience as social beings into the plastic expression of architect-urbanists.

[Commission 6 Aix-en-Provence, Smithsons and Howell]

In Aix werd voor het eerst de noodzaak duidelijk om tot een wezenlijk andere verhouding tussen architect en stedenbouwer te komen.

Beide citaten wijzen indirect hier reeds op.

Het licht valt op de ziekste plek.

Het wordt steeds duidelijker dat het creatieve arbeidsveld van de architect en de stedenbouwer onderling kwantitatief niet te bepalen zijn. De splitsing van de totale Scale of

Association in twee disciplines is kunstmatig, willekeurig en arbitrair. Tussen woning en stad ligt één arbeidsveld. De „stedenbouwer“ is een irreële uitvinding van de twintiger jaren

uit de omstandigheden en eenzijdigheid van de „architect“ geboren. Tegenover de ziekten der grote steden stond de

stedenbouwer als geneesheer, ontwikkelde een algemene diagnose, bereidde enkele medicamenten, maar besepte

niet dat men met diagnose en medicamenten een organisme kan genezen, echter niet creëren. **Een stad geneest niet,**

maar regenerereert. Het is lastig de beroeps-stedenbouwer los

te maken van het academisch-abstract vóórverklaren,

waarbij wordt uitgegaan van vormen die er al zijn, in plaats

van vormen die er nog niet zijn. Men kan nu eenmaal geen

boom samenstellen — ook al zijn de onderdelen uit hout gezaagd.

Takjes zijn het niet, daarom komen er ook nooit blaadjes aan.

In het licht van het voorgaande tekent zich de betekenis en

consequentie van Bakema's formulering duidelijk af:

L'architecture par planning Planning par l'architecture

[Bakema, 1956]

...daarom zullen Smithson en Howell het steeds vaker over architect-urbanist hebben.

In Aix-en-Provence kwamen nog meer wezenlijke zaken het bewustzijn binnensluipen.

Stedenbouwer
en
Architect
of
architect-stedenbouwer

Involuntary association

very little in common

HOUSE

neighbours

one confidant

STREET

nodding acquaintance

work associates

DISTRICT

recognition

very many like minds

CITY

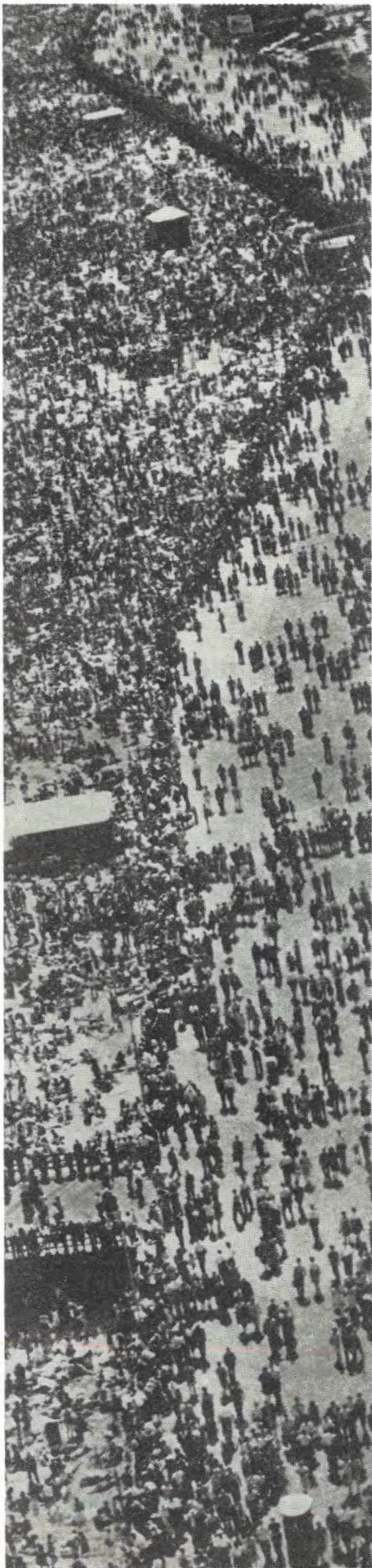
nationality

Voluntary association

Here children learn for the first time of the world outside the dwelling.

22

23

24

In order that we may overcome the menace of quantity now that we are faced with *l'habitat pour le plus grand nombre*, the aesthetics of number, the laws of what I should like to call „Harmony in Motion” must be discovered. Projects should attempt to solve the aesthetic problems that result through the standardisation of constructional elements; through the repetition of similar and dissimilar dwellings within a larger housing unit; through the repetition or grouping of such housing units, similar or dissimilar; through the repetition of such housing groups, similar or dissimilar (Theme and its mutation and variation).

[Aldo van Eyck, Aix-en-Provence]

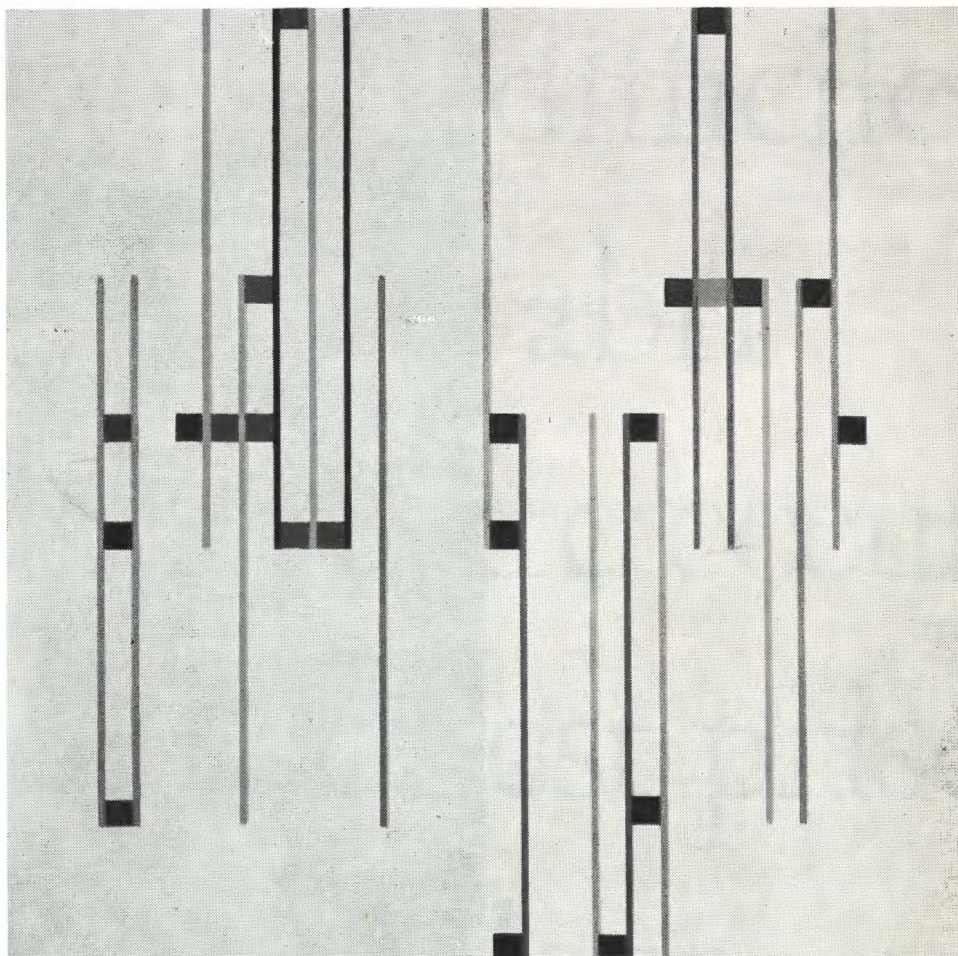
Op zoek naar de verdere grondbeginselen van een nieuwe vormtaal, heeft de Zwitserse schilder Lohse de beeldende betekenis van het aantal ontdekt. Hij is erin geslaagd door ritmiseren van het gelijkvormige de evenwichtsvoorwaarden van het meervoudige kenbaar te maken.

De vormtaal waarmee de mens tot nu toe het enkelvoudige en bijzondere tot harmonie bracht, kan hem niet meer bijstaan ook het meervoudige en algemene tot evenwicht te dwingen. De mens huivert, omdat hij meent het ene voor het andere prijs te moeten geven: het bijzondere voor het algemene, het individuele voor het collectieve, rust voor beweging; — maar rust kan ook verstarring zijn, en beweging — dat bewijst Lohse — behoeft geen chaos te zijn. Het individuele, minder in zichzelf beschreven, zal opnieuw ontstaan, als het algemene, het zich herhalende, tot evenwicht is gebracht, tot evenwicht in beweging.

Uit angst voor de monotonie van het aantal worden zich herhalende elementen in de stedenbouw vaak onnodig tot thema's samengevoegd, alsof het zinrijk ritmiseren van een zich herhalend thema niet nog een zwaardere taak is — voorlopig.

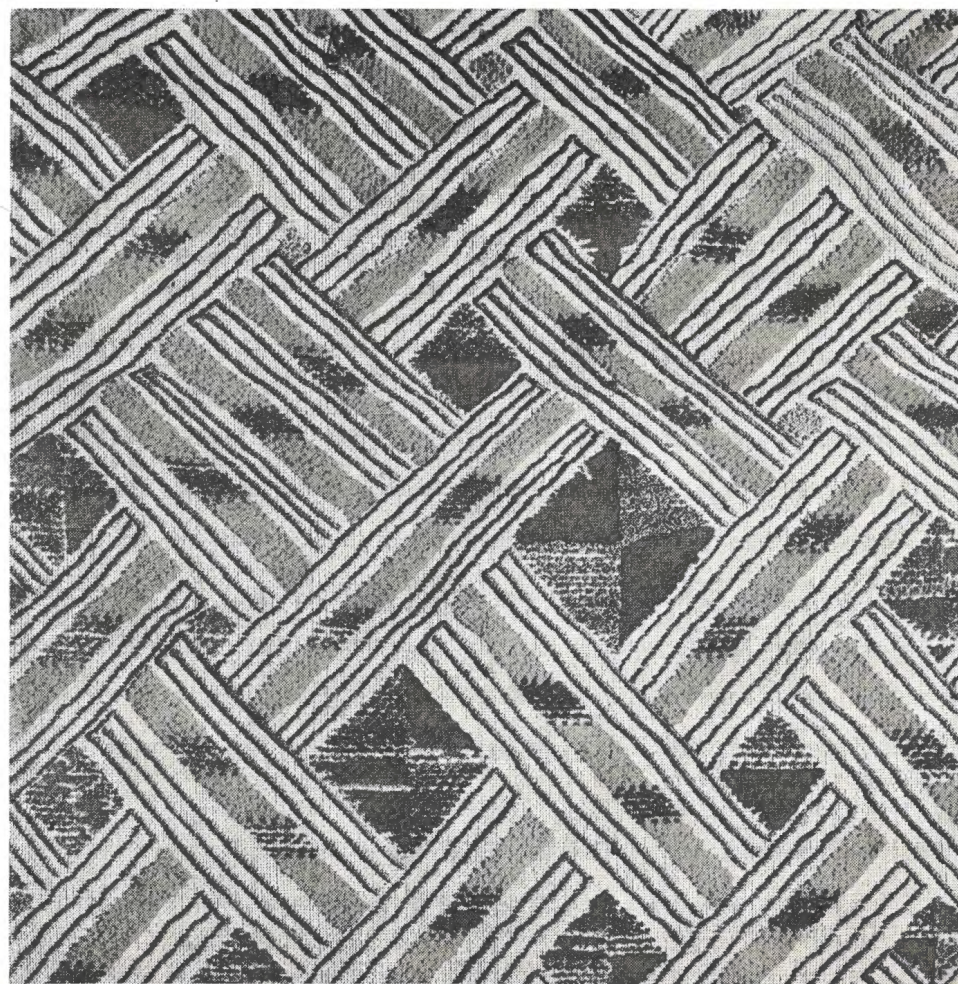
De betekenis van Lohse's werk in dit proces is evident.

Een van de wezenlijkste taken der „concrete” schilderkunst en beeldhouwkunst zou de verdere ontdekking van de beeldende betekenis van het aantal moeten zijn. Helaas is dit thema niet in trek. Sedert de Stijl-mensen, de suprematisten en later R. P. Lohse, is de „concrete” kunst tot een visueel bevallig arrangeren van vlakke kleur-vormen verworden, hulpmiddel voor typografen en designers, maar niet in staat het geweld van het aantal creatief te bedwingen.

25

26

27

Wij zullen elkaar halverwege ontmoeten

Aangrijpender dan de confrontatie met de problemen van de landen „étrangères et humbles” is misschien nog niets in de ontwikkeling van Ciam geweest. Staande tegenover de laatste resten van een archaïsche wereld, ontdekte Ciam nochtans in Aix het wonder van een vollediger mensensoort; het bescheiden genie van een integrale gemeenschap. Voilà, de ware menselijke gang, het zinrijke gebaar. Voilà, uitersten in evenwicht — ijver en berusting, beheersing en hartstocht, geluk en ellende, liefde en haat: de menselijke stofwisseling, de juiste bloedsomloop. Het gave, juiste patroon. De regels van Supervielle slaan niet op deze Koning-paupers.

Voilà! „Het ogenblik van Core”

Qu'il nous est difficile
De trouver un abri
Même dans notre cœur
Toute la place est prise
Et toute la chaleur

[Jules Supervielle]

Daarom drukken wij het volgende citaat, het mooiste dat er bij
is, extra duidelijk af.

There must have been a time when man's mental equipment was different from what it is now, when it was evolving from a condition similar to that found among the higher apes. That period lies far behind us and no trace of a lower mental organization is found in any of the extant races of man. So far as my personal experience goes and so far as I feel competent to judge ethnographical data on the basis of this experience, the mental processes of man are the same every-where, regardless of race and culture, and regardless of the apparent absurdity of beliefs and customs. Some theorists assume a mental equipment of primitive man distinct from that of civilized man. I have never seen a person in primitive life to whom this theory would apply. There are slavish believers in the teaching of the past and there are scoffers and unbelievers, there are clear thinkers and muddleheaded bunglers: there are strong characters and weaklings.

The behavior of everybody, no matter to what culture he may belong, is determined by the traditional material he handles, and man, the world over, handles the material transmitted to him according to the same methods.

[Franz Boas]

1. L'architecture contemporaine a été entraînée elle aussi dans le grand procès d'expansion qui élargit notre civilisation humaine, confinée jusqu'ici à quelques centres de l'hémisphère ouest, à travers les pays du monde entier.

2. Des centres nouveaux sont en train de se former dans le monde entier. Par le contact avec les civilisations „primitives” ou anciennes, l'architecture contemporaine a élargi son domaine et ses possibilités d'approche. Elle en est devenue plus profonde.

3. L'attitude de notre approche aux civilisations étrangères est humble. Elle ne regarde pas les civilisations primitives du point de vue du développement technique. Elle sait tracer même dans les bidonvilles les vestiges d'une dernière civilisation équilibrée. Elle apprend des formes comment traiter les conditions spécifiques sociales, territoriales et cosmiques qui la confrontent. Ici, l'imagination sociale et esthétique doivent former une unité complète.

4. Un standard de vie bas et „primitif” n'est point identique avec un niveau primitif esthétique. Une case du Cameroun a plus de dignité esthétique que la plupart des maisons préfabriquées.

5. **Nous voyons dans la vie culturelle du monde de l'ouest un affaiblissement de l'attitude purement rationaliste de l'homme. De l'autre côté, le désir des peuples primitifs d'acquiescer nos méthodes scientifiques et de production vient nous trouver à mi-chemin.**

6. L'architecture „primitive”, approchée dans un sens juste, est devenue un symbole reflétant directement un manière de vie qui vient à nous à travers les âges, ayant ses racines profondes dans les conditions humaines et cosmiques. Ce que les peintres modernes nous ont montré pendant les derniers quarante ans, que les moyens d'expression les plus directs se trouvent dans l'art primitif et préhistorique, devient maintenant avec les besoins urgents de réalisation une possibilité nouvelle d'approfondir l'architecture contemporaine.

7. Nous devons confirmer que par cette manière d'approche, l'imagination esthétique et sociale sont devenues inséparables.

8. On a reconnu que les méthodes techniques modernes peuvent très bien être combinées avec l'usage de matériaux traditionnels. Pour assurer les demandes matérielles de l'homme primitif, il ne faudrait lui donner qu'un squelette structurel, pour que ses facultés innées de décorer et de transformer l'architecture par sa vitalité ne soient pas détruites.

9. L'homme occidental a la fonction de donner les outils nécessaires, mais les peuples compléteront l'oeuvre par leurs propres standards vitaux.

[Attitude Vis à Vis de Données Naturelles et des Civilisations Archaïques. — Aix-en-Provence, rapport commissie: Rôle de l'esthétique dans l'Habitat]

een halve eeuw te laat

Het zou onjuist zijn er hier niet op te wijzen dat schilders, beeldhouwers, dichters en musici zich reeds een halve eeuw eerder uit innerlijke noodzaak met de oude bevolkingen van Afrika, Azië, Amerika en de Stille Oceaan verbroederden. De vernuftige westerling boog eindelijk het trotse hoofd en herkende de verloren voorwaarden van de creativiteit.

Alexander-polder

De Rotterdamse groep (Opbouw) bracht aan de hand van het project Alexander-Polder o.a. twee gedachten naar voren, waarvan verwezenlijking zelfs binnen het stramien van onze dagelijkse stedenbouw onherroepelijk tot een minder steriele Habitat-vorm zou kunnen leiden. (Zie ook Plan Kennemerland. Van den Broek, Bakema, Stokla).

a) Differentiatie der verschillende woonvormen binnen een herhaalbare „wooneenheid”, zodat alle leeftijdsgroepen vertegenwoordigd zijn binnen een veel kleiner bestek dan sedert la Charte d'Athènes gebruikelijk is geworden.

b) (Her)integratie van enkele der sedert la Charte d'Athènes uit het woongebied verbannen stedelijke functies binnen een kleinere eenheid dan tot nu toe gebruikelijk. (Woonsector, wooneenheid en enkel woongebouw) (Marseille).

In beide gevallen zou zowel het plastische als de levensintensiteit van het woongebied winnen.

28

29

gadji beri bimba

glandridi lanli lonni cadori

gadjama bim beri glassala

glandridi glassala tuffin i zimbrabim

blassa galassasa tuffin i zimbrabim

[Hugo Ball]

31

32

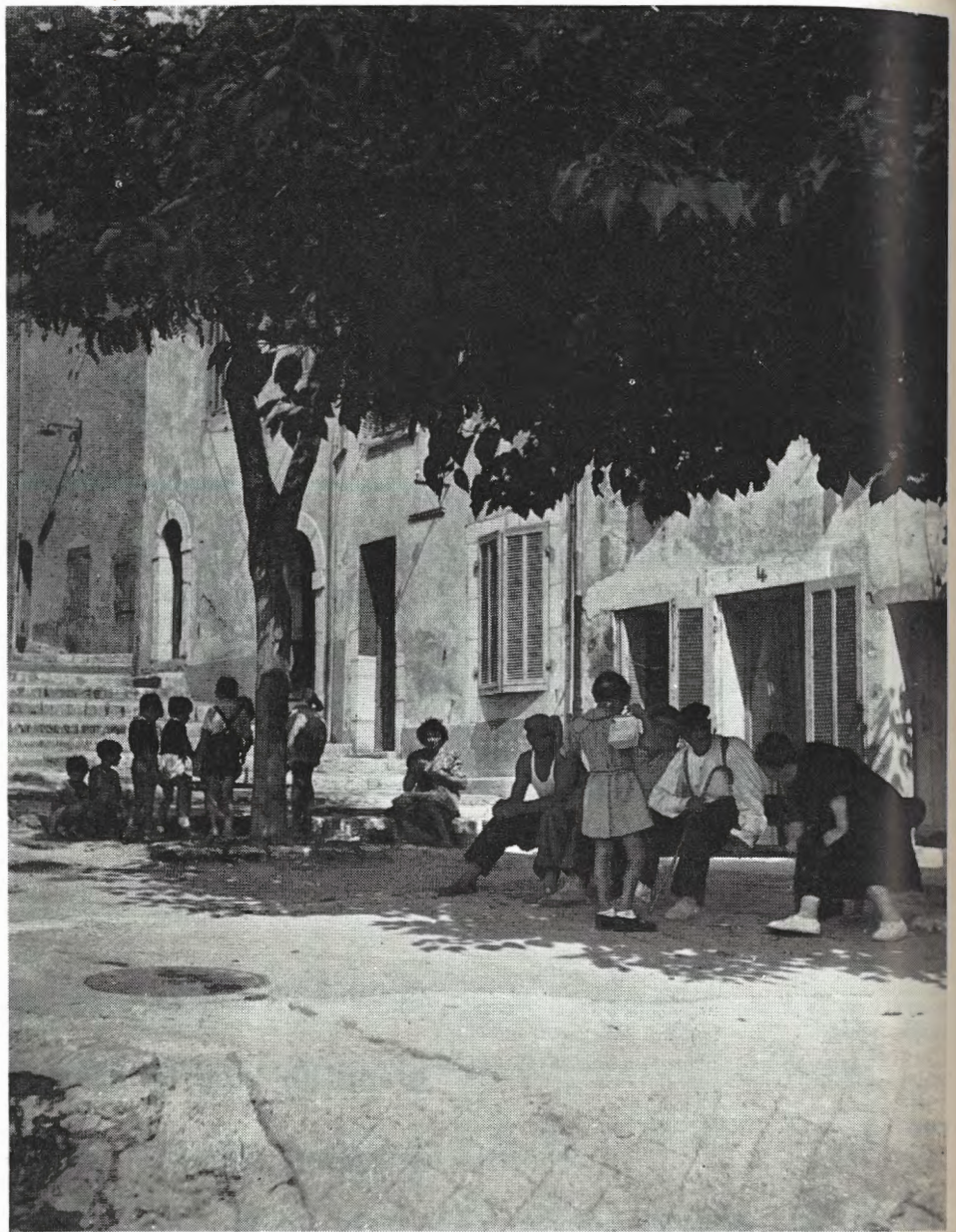

33

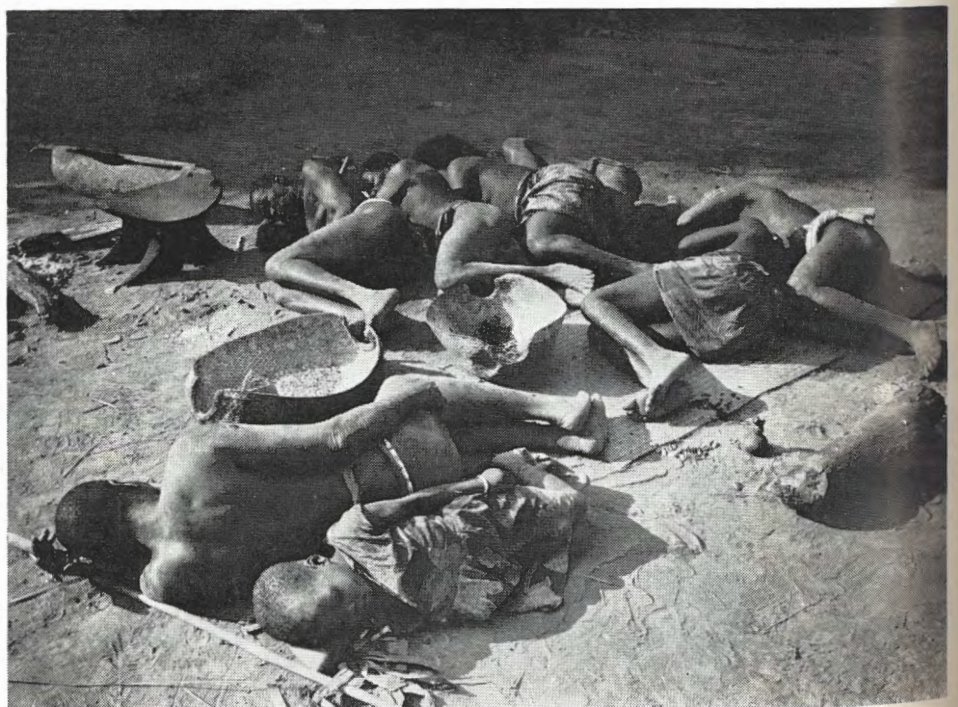
34

35

36

Alle leeftijdsgroepen vertegenwoordigd in de dagelijkse omgeving.

differentiatie der verschillende woonvormen

integratie der verschillende stedelijke functies

les éléments imponderables

De schaal van een moderne autobaan is positief betrokken in de woonwijk. Mede daardoor zal de streekfunctie van deze wijk een visuele realiteit worden voor de bewoners.

Door de plaatsing der gebouwen, vooral van de hogere, werd gepoogd het gevoel voor het geheel te versterken — de open ruimten, welke uitdrukking zijn van de samenhang tussen de haar bepalende gebouwen, staan wederom in een ervaarbare relatie tot elkaar en tot het polderlandschap (streekfunctie).

De woonbuurten zijn ontstaan uit de overtuiging dat alle woonvormen aanwezig kunnen zijn in de onmiddellijke omgeving van elke wooncel (individuele huizen (villa), rijen-huizen, etage-woningen, galerijwoningen, maisonnettes, hoogbouw); dit is een stimulans voor de ontwikkeling van een vollediger samenleving, daar dan alle woonperiodes en dus ook alle leeftijdsgroepen vertegenwoordigd zijn in de dagelijkse omgeving van ieder. Daardoor kan tevens een architectonisch-stedebouwkundige verlevendiging en schaalvergroting worden bereikt, in plaats van de monotonie, die zich in de na-oorlogse periode dreigt te ontwikkelen.

Bij de woonbuurten behoren vanzelfsprekend de kleuter- en lagere scholen, buurtgebouwen, winkels enz. Groen, ruimte en verkeersstructuur zijn tevens bepalend voor het onderwerp. De verticale woonbuurt (unité d'habitation verticale) verenigt in één gebouw meerdere woonvormen en benodigde voorzieningen; alleen de scholen en sportgebouwen liggen als laagbouw in de grote uitgestrekte groenvlakte aan de voet van deze gebouwen.

In de Alexanderpolder werd geprobeerd de omliggende landbouwgronden, in dit geval de kassencultuur, op een positieve wijze bij het wonen te betrekken: de kassen dringen als het ware in de wijk door en leveren een visuele bijdrage tot de recreatie van de bewoners.

Een belangrijke nieuwe factor is ook het betrekken van lichte industrie in de wijk; vandaag is de energievoorziening van dien aard, dat het mogelijk is de grote werkplaatsen (voor lichte industrie) tot een deel van de woonwijk te maken, waardoor bijvoorbeeld kinderen het begrip „werk" als realiteit ervaren in de omgeving van de school. Deze lichte industrie ligt bij de hoofdweg.

Samenvattend: Alexanderpolder is een poging om het leven in een wijk, het wonen, het werken, de recreatie, als een zo volledig mogelijk geheel, als één integratie te doorgronden.

[(Bakema + Opbouw) Verslag bij Alexanderpolderplan.]

Nous avons aussi besoin d'espaces pour identifier, en corrélation avec des espaces pour les quatre fonctions déterminées, toutes les autres fonctions difficilement classificables mais qui font partie de la réalité. Les éléments impondérables.

[Aix-en-Provence, Ciam 9 - 1953.]

Maar het aanvoelen van deze elementen vraagt om een grotere ontvankelijkheid. Het zijn de ware ingrediënten! Voilà de functie van het oog achter het oog: **de verbeelding.**

Het vlotte potlood baat hier niet. Alleen het hart. En wie wil nog bewijzen dat de verbeelding niet in het hart schuilt?

[Aldo van Eyck.]

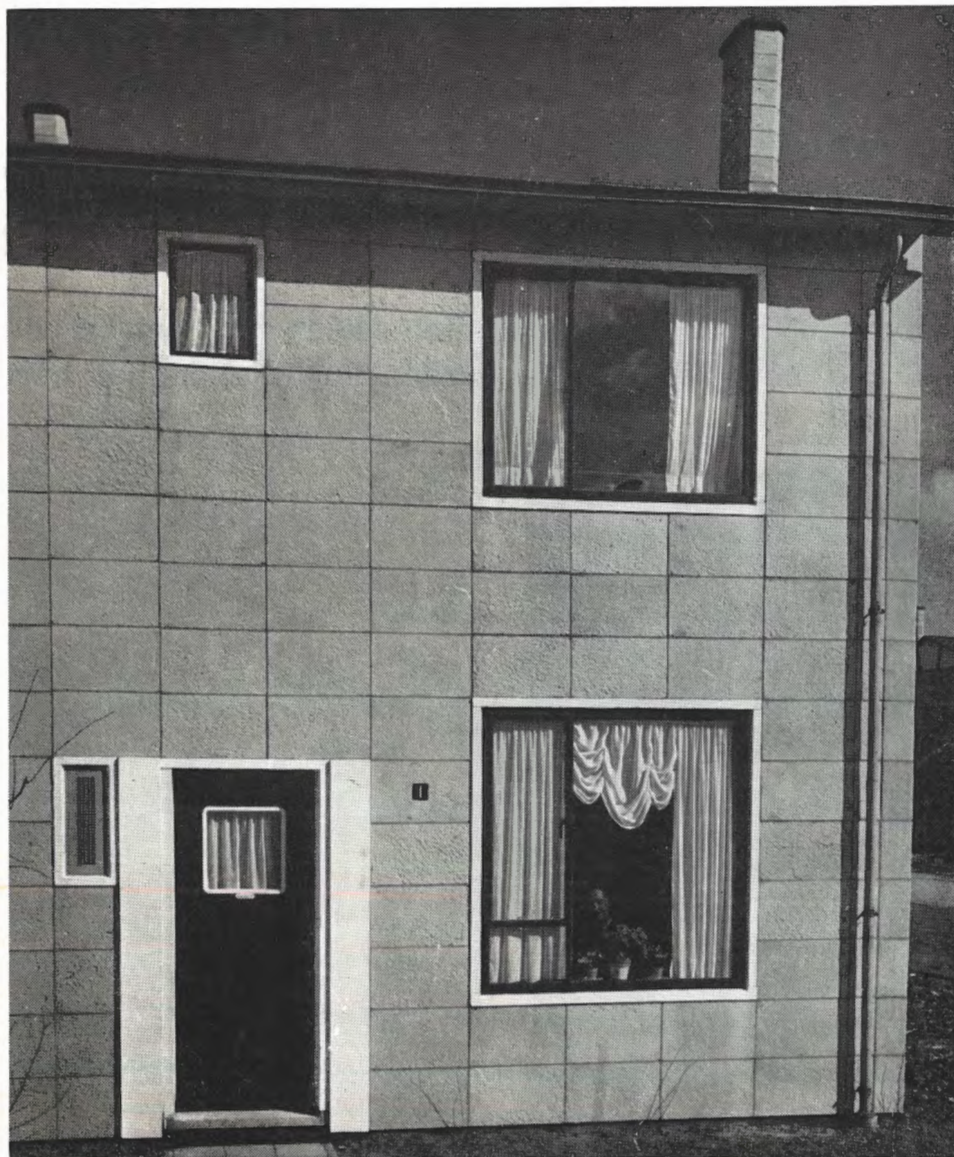
De reacties na Aix-en-Provence waren hevig. In Doorn, Londen en Parijs kwamen enkelen spontaan bijeen om een nieuwe weg voor te bereiden. Uit deze bijeenkomsten ontwikkelde zich later het rapport Doorn en „Team 10", de groep die eindelijk de opdracht kreeg het laatste Ciam-congres — Ciam 10 — in Dubrovnik overeenkomstig hun ideeën voor te bereiden.

Team 10
Alison en Peter Smithson
John Völcker
William Howell
Candilis
Bakema
Aldo van Eyck
Rolf Gutman
Woods

38

37

230

We of the youngers received a shock at Aix, in seeing how far the wonder of the „Ville Radieuse“ had faded from Ciam.

Ciam X must be a participants Congress. Each architect is asked to appear project under his arm, ready to commit himself. **Today we each recognize the existance of a new spirit. It is manifest in our revolt from mechanical concepts of order and in our passionate interest in the complex relationships in life and the realities of our world.**

Ciam X must make clear that we as architects accept the responsibility for the creation of order through form. We accept the responsibility for each act of creation, no matter how small. We must find the means of realising in architecture the idea of a cosmos continuously in change, **inconceivably complex, yet at each moment exquisitely finite.**

Aim of Congress

The Council meeting in Paris decided that the theme of Ciam X should be „Problèmes de l'Habitat: Premier proposition Ciam. Constatations et Résolutions“, and that the work presented should take the form of projects for ideal human Habitat. These projects are to be prepared by the Groups, each recognising and exploiting the reality of their various situations.

We are seeking the ideal habitat for each particular place at this particular moment, uncompromised by existing arbitrary laws and restrictions, in attempt to reach a moment of truth. In the preparations of their projects, groups should use whatever methods they consider necessary to arrive at a solution, for example: collaboration with engineers, anthropologists and specialists of all kinds. But it must be emphasised that we are only interested in the outcome of this collaboration — architecture, not in diagrams of relationships or analytical studies. We are working as architects and at this Congress for Architects.

[Instruction to groups, preamble. Team 10, Dubrovnic]

C.I.A.M. MEETING 29 - 30 - 31 JANUARI 1954, DOORN

Bakema, Van Eyck, Van Ginkel, Hovens Greve, Smithson, Voelcker.

Statement on Habitat

1. La Charte d'Athènes proposed a technique which would counteract the chaos of the 19th Century, and restore principles of order within our cities.
2. Through this technique the overwhelming variety of city activities was classified into four distinct functions which were believed to be fundamental.
3. Each function was realized as a totality within itself. Urbanists could comprehend more clearly the potential of the 20th Century.

4. Our statement tries to provide a method which will liberate still further this potential. As a direct result of the 9th Congress at Aix, we have come to the conclusion that if we are to create a Charte de l'Habitat, we must redefine the aims of urbanism, and at the same time create a new tool to make this aim possible.

Urbanism considered and developed in the terms of the Charte d'Athènes tends to produce „towns“ in which vital human associations are inadequately expressed. To comprehend these human associations we must consider every community as a particular total complex.

In order to make this comprehension possible, we propose to study urbanism as communities of varying degrees of complexity.

These can be shown on a Scale of Association as shown beside:

We suggest that the commissions operate each in a field not a point on the Scale of Association, for example
isolated buildings *)

villages

towns

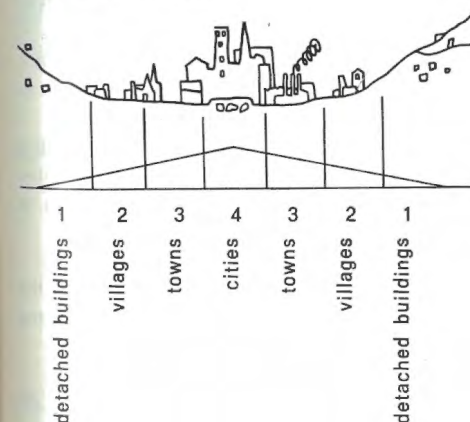
cities.

This will enable us to study particular functions in their appropriate ecological field. Thus a housing sector or satellite of a city will be considered at the top of the scale, (under City, 4), and can in this way be compared with development in other cities, or contrasted with numerically similar developments in different fields of the Scale of Association. **This method of work will induce a study of human association as a first principle, and of the four functions as aspects of each total problem.**

*) These fields are sufficiently finite for general purposes but there may be new forms of association, new patterns of community which replace the traditional hierarchy.

the hierarchy of human association as primary principle

Scale of association

Dubrovnic 1956

In Dubrovnic splitsten zich de aanwezigen in twee groepen — daarmee was het lot van Ciam in feite bezegeld. Een kleine groep behoudende ouderen, waarbij enkele oprichters, houden zich uitsluitend bezig met de voorbereiding van een grote representatieve publikatie als afsluiting van 25 jaar Ciam-activiteit.

Het bestuderen der Habitat-plannen — grotendeels door jongeren ontworpen en volgens de bondige methode door Team 10 ontwikkeld, voorgedragen — wordt aan de „rest” overgelaten.

Na afloop van het congres worden alle projecten in kisten gepakt en ten behoeve van eerstgenoemde kleine groep naar Amerika getransporteerd. College-materiaal?

Het einde van Ciam lag ook in deze paradoxale daad opgesloten.

Overeenkomstig de vier aspecten

Cluster

Mobility

Growth and Change

Urbanism and Habitat

worden de projecten door vier in onderling contact werkende groepen bestudeerd.

Cluster. The word „cluster” meaning a specific pattern of association, has been introduced to replace such words as house, street, district, city, or isolate village, town, city, which are too loaded with historical overtones. Any coming together is cluster. Cluster is a sort of clearinghouse term during the period of creation of new types.

[P. and A. Smithson]

The problem of cluster is one of developing a distinct total structure for each community, and not one of sub-dividing a community into parts.

To relate the parts of a community into a total cluster, a new discipline must be developed. We must find ways of weaving new units into the whole cluster so that they extend and renew the existing patterns.

At all levels of community identifying devices are necessary, but at the city scale the community cannot be made comprehensible without something particular to city.

[Smithsons]

There is a tendency to change from small cellular units of cluster which are used additively, to the creation of a major structural element, increasing the scale in order to make it more comprehensible.

[zie laatste project Alexander-polder en project Blom]

The anonymous people are the true realisers of Habitat through private and collective initiative. They constitute the actual client of the architect working in the field of Habitat. But the anonymous people will remain a passive client until a Habitat consciousness is developed.

To work in the light of the time concept demands a new creative discipline. Open the concept of time and you will discover its different applications along the total scale from the tea-cup to the city.

A possible discipline for the mutation of the community is the **IRRITANT PRINCIPLE OF RENEWAL**. Example — the Amsterdam playgrounds.

[Rapport Dubrovnic, Ciam 10]

social prognosis by
URBANIST SPECIALIST

irritant or sign by
URBANIST ARCHITECT
OYSTER

RENEWAL
PEARL

[P. and A. Smithson, Dubrovnic Ciam 10]

identifying devices

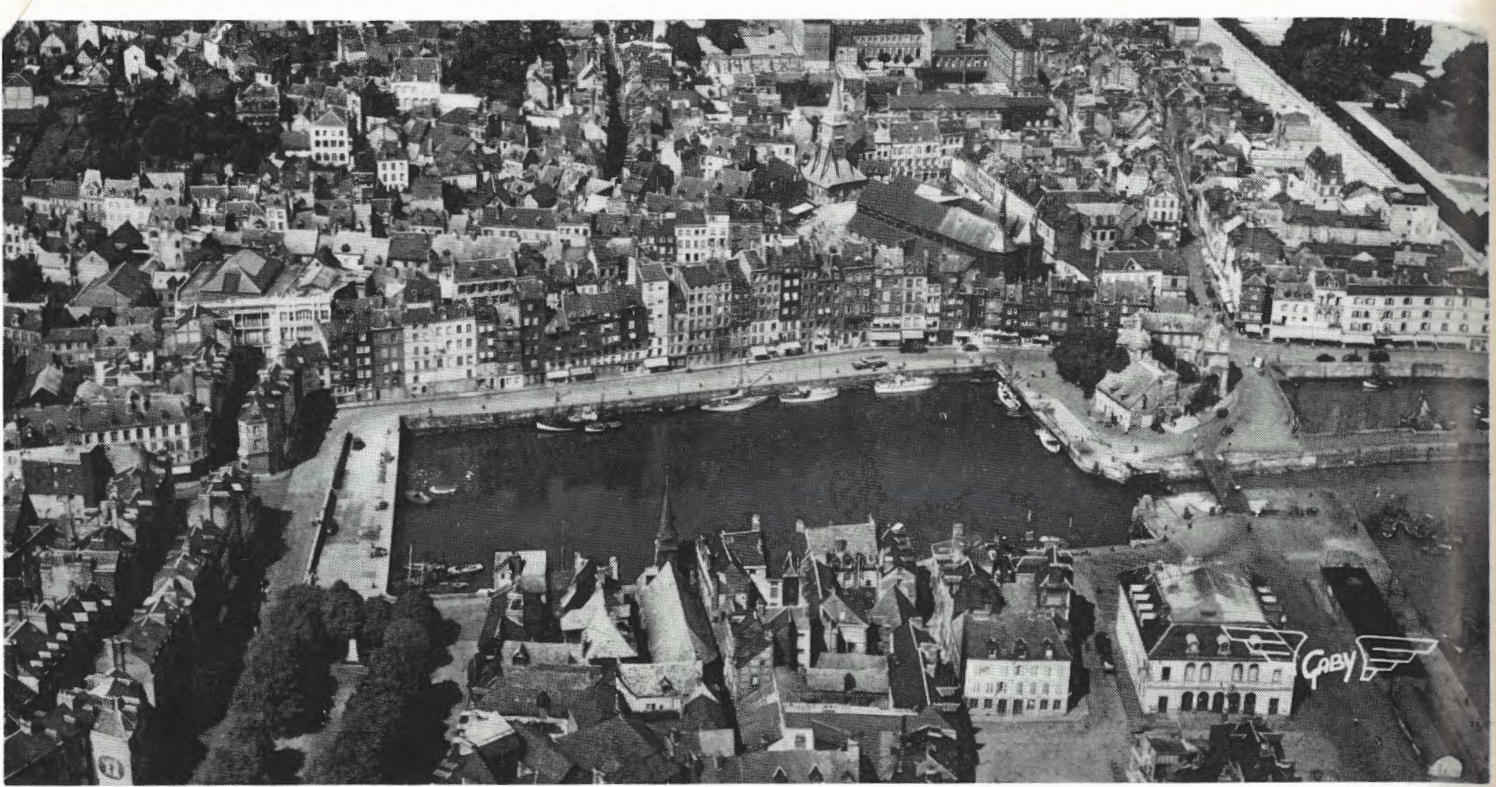
duidelijkheid door
maatvergroting

principle of renewal

39

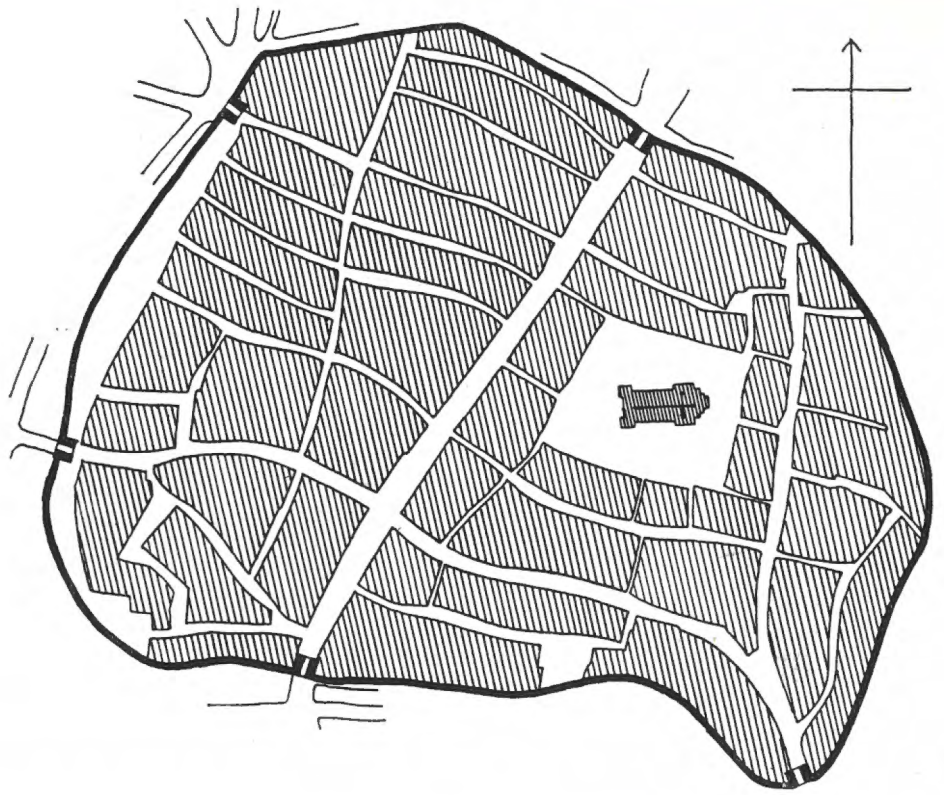
Renewal: Wat eerst kleurloos was en neutraal krijgt door een nieuwe bestemming een nieuwe inhoud.

40

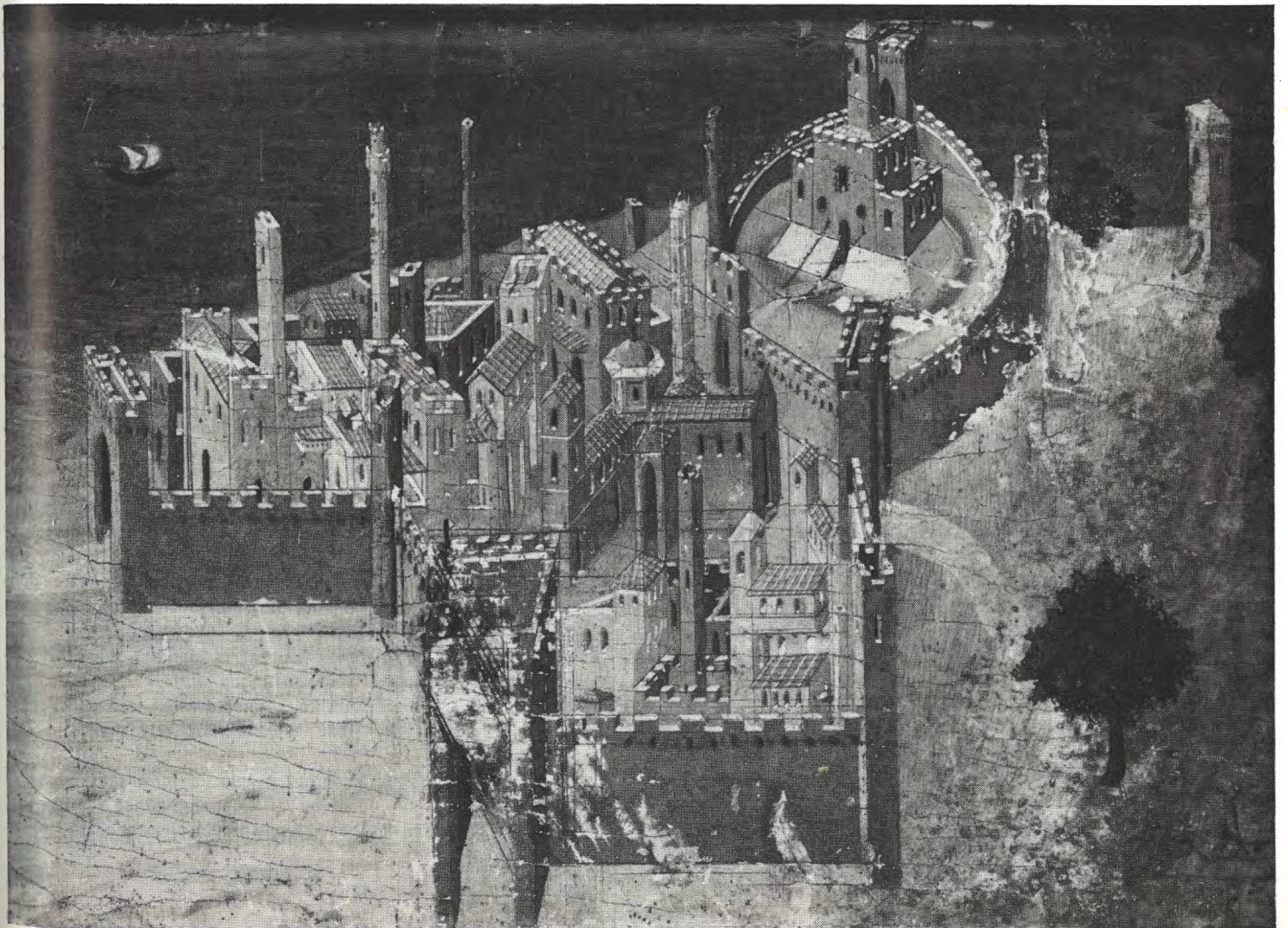
At all levels of community identifying devices are necessary, but at the cityscale the community cannot be made comprehensible without something particular to city.

identifying devices
—natural or man-made—
hill
tower
river
harbour
cathedral
sea-side
agora
etc.

41

42

Mobilité physique and Mobilité d'Esprit.

The problem at any scale level or in any of the terms in which it is studied, can be looked at in two ways.

We have so far defined the following parts of the problem of mobility.

The pattern of circulation must be comprehensible. Examples of obviously comprehensible patterns: grid iron plan — main-street town or village — sea-side town; this suggests the ability to give meaning to movement of a large feature — natural or man-made, a hill, a tower, a river. (Vergelijk Identifying devices).

We have discussed briefly the way in which the creation of a new thing in an old situation can change and revitalise the old. Additions to existing towns and villages always have the possibility of enrichening the whole, but too often they are meaningless, and detract from what was there before.

[Uit rapport groep Mobility, Dubrovnic.]

1) Ecological:

Mobility as an element in the changing environment in which man lives.

2) Anthropological:

Mobility as it affects man. Here we can be helped by all the techniques which study man — social, economic, psychological, cultural, etc. This contains the study of mobility as an expression of man's spirit, and of man's reaction to the environment as he moves through it.

3) Technological:

A study of all the techniques which facilitate mobility — road engineering, transport, prefabrication etc.

[Pietila, Finland, Uit rapport Mobility Dubrovnic.]

Statements:

Change, an essential aspect of Habitat.

Creation, construction, use, destruction; these phases form an organic unity.

The architect-urbanist observes the accelerating tempo of life, and he remembers that the lifespan of the individual remains constant. To maintain the relationship between life-span and life-tempo through the built forms of Habitat is the direct responsibility of the architect-urbanist.

The architect-urbanist knows that an evolution from ownership of habitat to use of habitat is essential.

The architect-urbanist observes a trend towards the reduction of the use of materials in building and an increase in the labour of building — designing, fabricating, transporting, erecting, and replacing.

The architect-urbanist must face the total, ever-changing and complex problems of habitat by developing the method of his discipline.

Needs:

To develop habitat through built elements which, at every stage, have their own identity. Each stage in the development must be a complete expression of habitat.

To respond to the accelerating tempo and extending space of the situation.

To facilitate the right of people to move or to remain in one place. (Choice of habitat).

To build for „le plus grand nombre". This is still the critical problem of the situation.

To transform and re-animate existing expressions of habitat; on the land, in village, town and city.

To find means which will stimulate the spontaneous expression of identity among individuals and among groups.

Proposals:

The architect-urbanist must develop a discipline (analogous to that of the road-engineer or bridge-builder) through which he may control the size and growth of habitat. Through this discipline he must realise built elements which are, in themselves, complete expressions of habitat, and yet, because of their size and their content, they may become interdependent elements of the whole.

The architect-urbanist must realise elements of reference („signs" of identity), through which people who are moving may experience a sense of location in the world.

The architect-urbanist must provide, among other elements, elements which can be changed by individuals and by groups in order that they may express creatively their separate identities.

The architect-urbanist must interpret, select, and integrate in plastic form the results of scientific investigation which may enhance the condition of existing habitat (automation, mass communication, the automobile), or extend the possible geographical location of habitat.

change and growth

The architect-urbanist must interpret specific expressions of existing habitat and make building elements, whether simple units or complex groups, which will not only satisfy the immediate requirements for which they are designed, but will also imply, through their form, the reorientation of the existing habitat which surrounds them.

The precept of the „Master Plan“ must be superseded by the concept of building elements which are both total, achieved, plastic expressions and, at the same time, instruments of research into the development of the specific habitat.

The architect-urbanist must make the public authorities aware of their responsibility to promote building experiments. For the public authorities, and no longer the individual, have the power to initiate and finance such experiments. (Hansa Viertel). For example „L'Unité d'Habitation“, experiment promoted by the Ministry of Public Works, Claude Petit.

The architect-urbanist must re-establish the power of his discipline so that his active participation in the affairs of the community is equal to that of the economist and politician of the present time.

[Rapport Growth and Change, Dubrovnic]

La rue corridor a disparu avec la charte d'Athènes. Maintenant c'est l'espace corridor qui doit disparaître.

[Candilis, Dubrovnic]

Er ging inderdaad meer verloren toen la rue corridor
verdween, dan er met l'espace corridor werd
gewonnen! Men woont menswaardiger in oud-Amsterdam dan
in nieuw-West.

Images

1930 The frame building and the multilevel high-rise city, images which contained complete urban system.

Compared with:

1950 Random images drawn from many sources containing single ideas which, one by one, contribute to change, and extend the experience of space.

Programme

1930 To popularise the already established style of the modern movement — Didactic.

Compared with:

1950 The search for a plastic system which reciprocates and extends in architectural form existing ecological patterns.

Method

1930 To categorise the general situation and to develop it through the dialectical manipulation of the categories made.

Compared with:

1950 The empirical observation of particular situations and development through the architectural expression of those unique patterns observed within them.

Technique

1930 To replace existing buildings and cities with new categorically formulated elements.

Compared with:

1950 The time-conscious techniques of renewal and extension derived from the recognition of the positive ecological trends to be found in every particular section.

Results

1930 Prototype buildings and master plans each charged with the full „international“ urban programme. Irrespective of location — Didactic.

Compared with:

1950 Building in unique situations. The elements articulate and resolve the ecological patterns, and provide instruments of research into possible development of each location.

[John Voelcker]

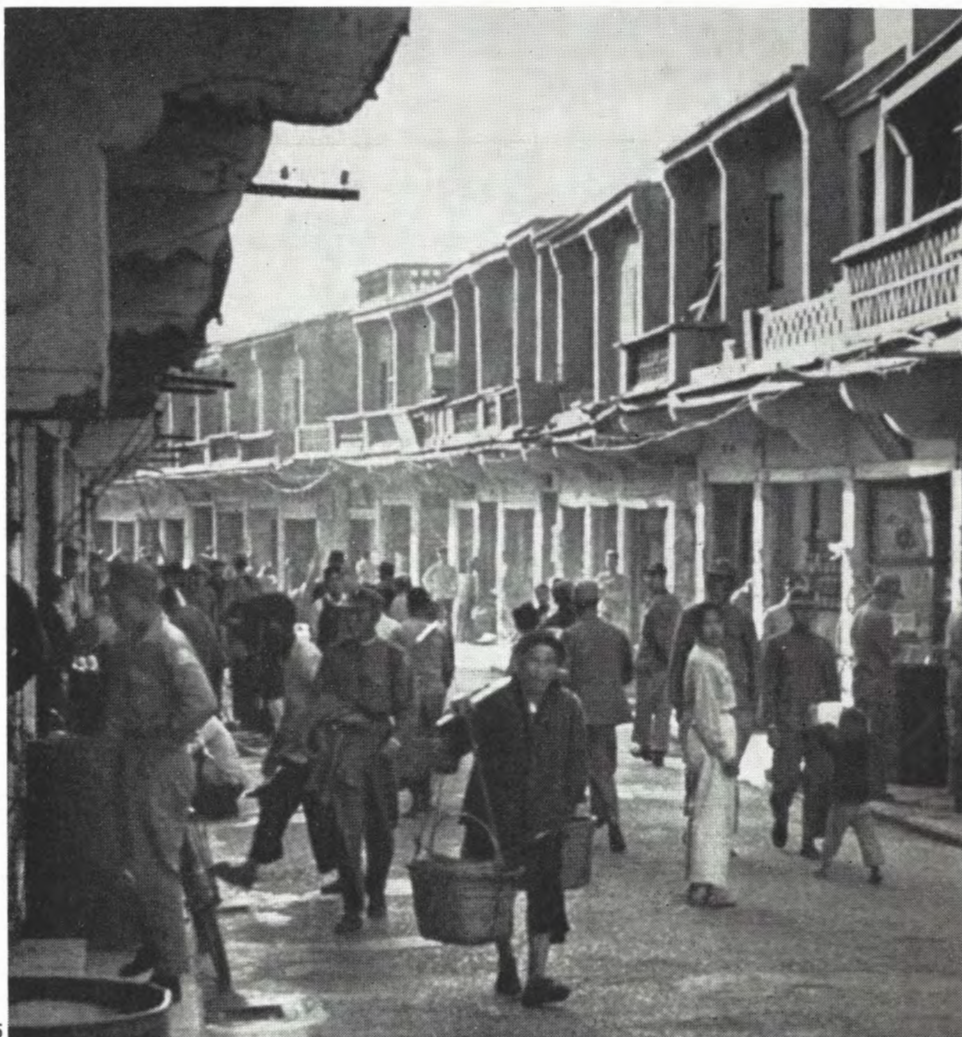

43

L'espace corridor moet overwonnen worden; terug naar de straat.

44

45

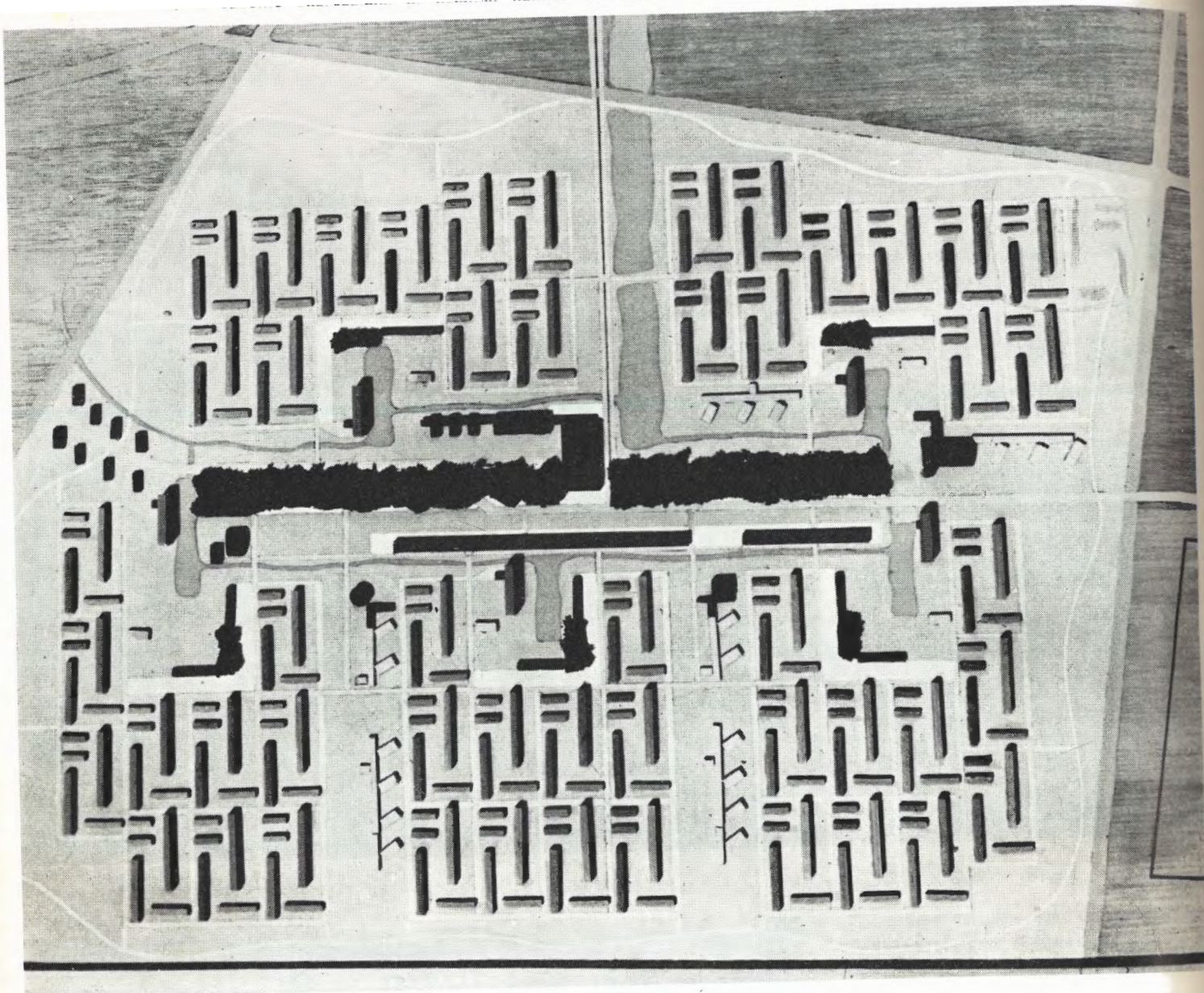
Wij staan voor de taak bewoonbare steden te creëren in een reeds bijna onbewoonbaar land. Ware interieuren van de gemeenschap, opdat ieder mens weet wie hij is en waar hij is, opdat het beschermde gemoed de huizen, straten en pleinen weer kan verwarmen.

Dit betekent ondubbelzinnig de overwinning van l'espace corridor. Van het in de ruimte strooien van onbruikbare woonvormen. Van iedere amorph-additief in elkaar geadministreerde huizenbrei. Van arbitraire-sentimentele groeperingen der woonelementen tot zinloze pseudo-hoven. Van de cerebrale splitsing der stedelijke functies en hun anorganische verabsolutering. De overwinning van het grote aantal en de kleine maat. Van het „kleine" in het algemeen.

De overwinning van het grote aantal zinloze voorschriften en hun kleinzielige hantering; van de commissieziekte; van het oncreatief gepruts van officiële stedenbouw- en huisvestingsinstanties; van de drang naar autoriteit en behaaglijkheid, zo kenmerkend voor de architect van vandaag.

Hereniging van architectuur en stedenbouw tot één discipline.

Taak voor een vollediger soort mens.

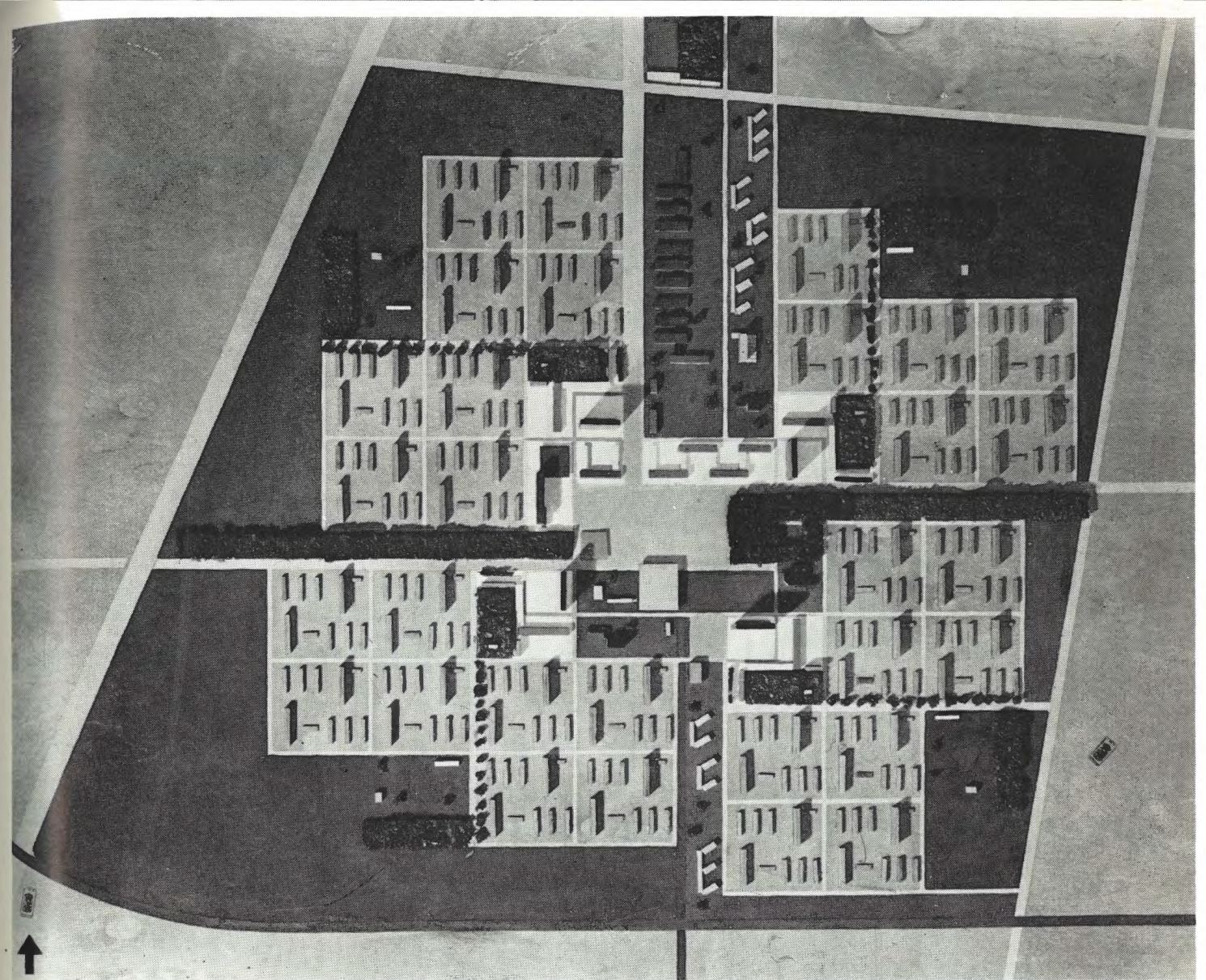

A. Pendrecht 1949

Herhaling groot aantal kleine wooneenheden. Nog beperkt differentieerbaar.
Wooneenheid visueel-plastisch onderling moeilijk varieerbaar.

Woonoppervlakte-textuur is zeer fijn.

Herkenbaarheid gering, voor zover aanwezig bereikt door geleiding in „Subclusters”.
Subclusters ter bestrijding van het aantal niet uit sociale structuur van de bevolking voortgekomen.

B. Pendrecht 1951

Herhaling kleiner aantal grotere wooneenheden.

Grotere differentieerbaarheid.

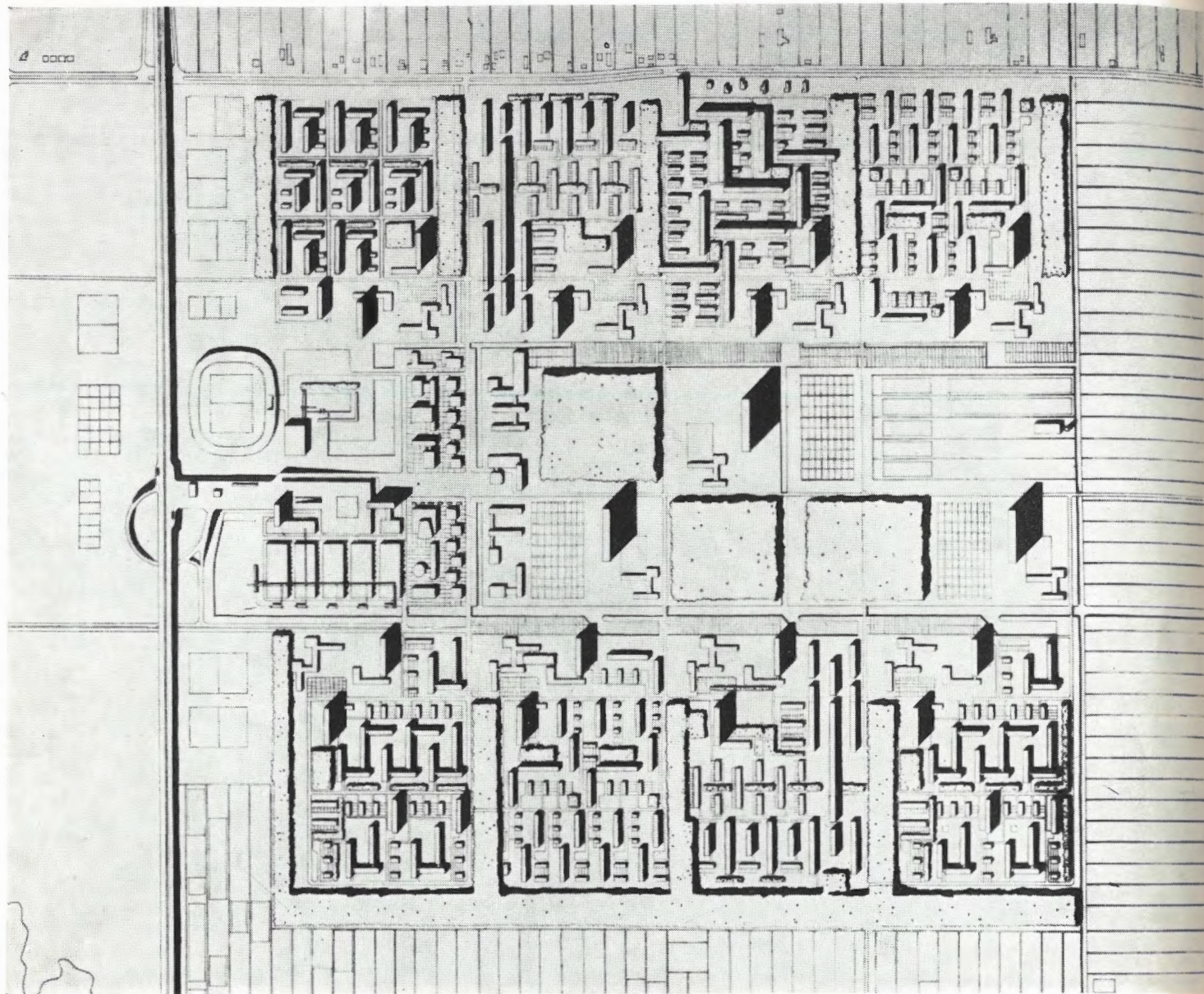
Wooneenheid visueel-plastisch onderling moeilijk varieerbaar.

Woonoppervlakte-textuur minder fijn.

Herkenbaarheid groter door vergroting van maat der eenheden en verkleining van hun aantal.

Geleding in vier subclusters organisch.

Voor-verkavelen door stedenbouwer nauwelijks meer mogelijk, daar hoofdstructuur uit woon-textuur volgt, d.w.z. uit de hoedanigheid der cellen.

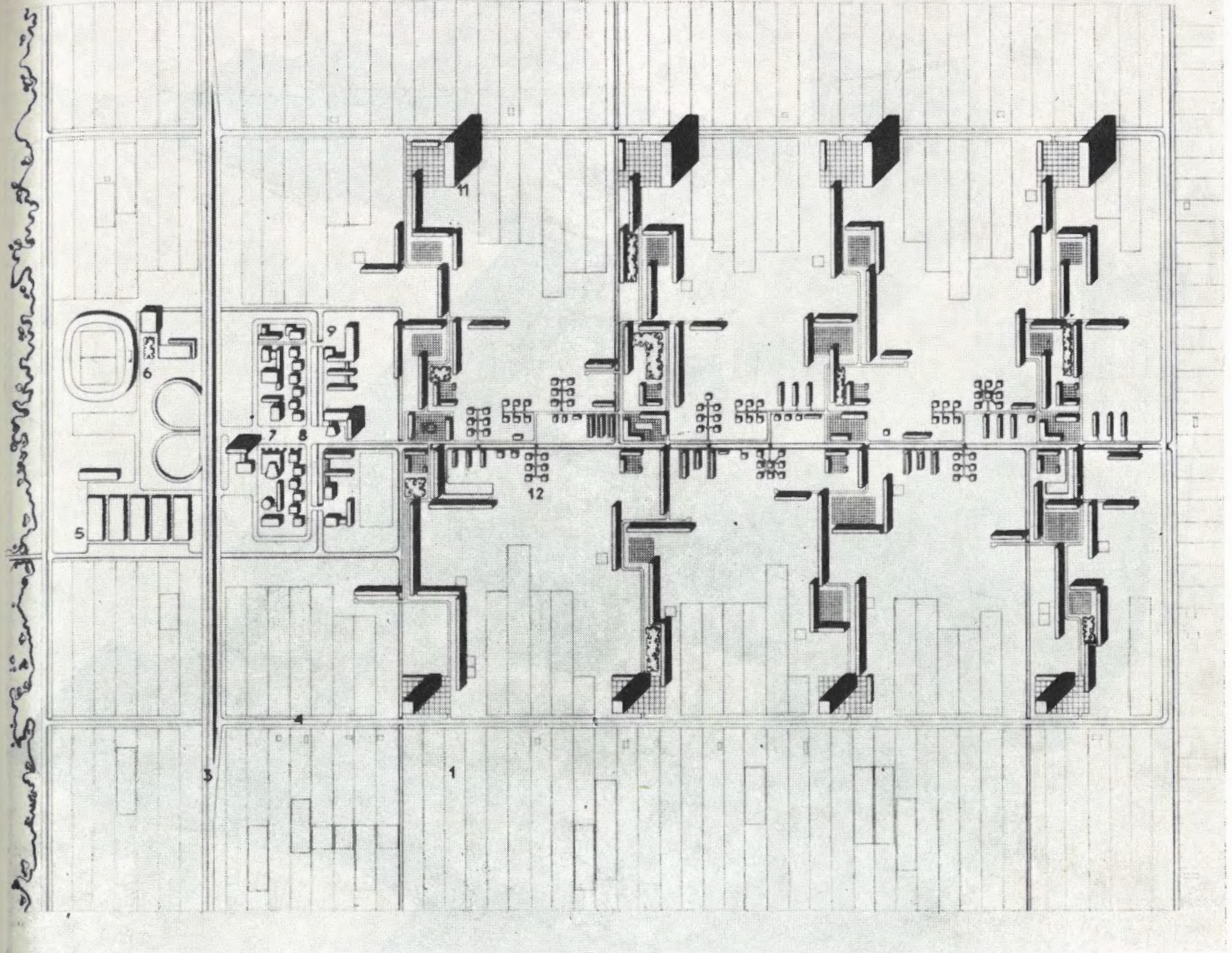
C. Alexander-Polder 1953

Herhaling klein aantal (8) grote wooneenheden (deze vallen met de subclusters als het ware samen), zeer sterk differentieerbaar.

Door verzelfstandiging der grote wooneenheden wordt de herkenbaarheid van het geheel groter, maar de oppervlakte-textuur binnen de wooneenheden wordt weer fijner, waardoor de herkenbaarheid binnen de eenheden geringer wordt, ook ten opzichte van de relatie der wooneenheden onderling.

Tweeledigheid om polder (grote maat) naar binnen te halen werkt de gewenste eenheid tegen.

Met uitzondering der hogere elementen en scholen kunnen architecten afzonderlijke wooneenheden ontwikkelen. Bezwaar: acht wooneenheden en acht woonsteden, waarvan de verschillen geen sociale basis hebben.

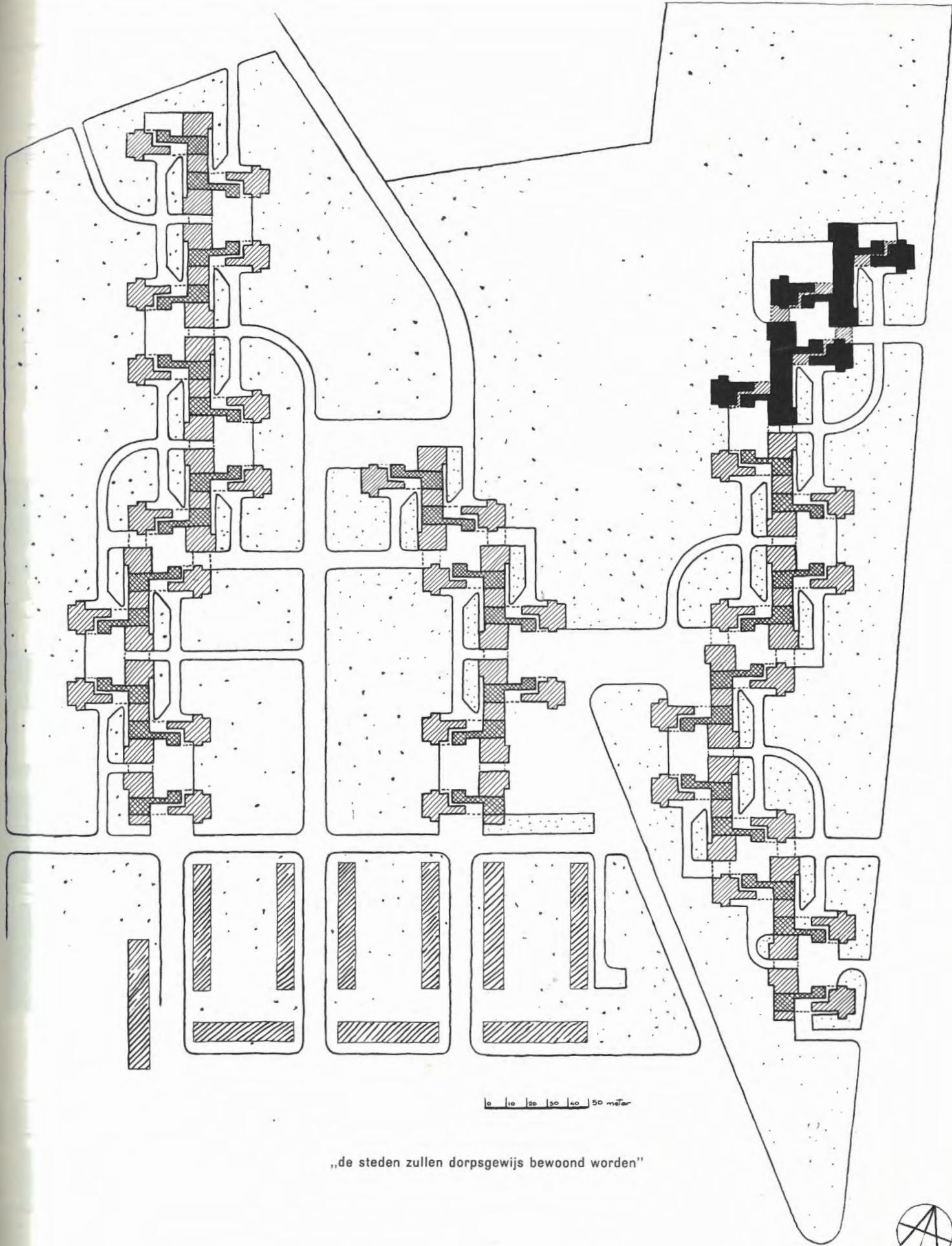
D. Alexander-Polder 1956

Herhaling van slechts vier zeer grote wooneenheden.
 Differentieerbaarheid binnen de wooneenheid zeer groot.
 Visueel-plastisch onderling goed varieerbaar.
 Herkenbaarheid door zeer grote maat en gering aantal wooneenheden overal aanwezig.
 Grote gebondenheid, terwijl de omgeving aan alle zijden wezenlijk binnendringt. Alle woningen hebben contact met de grote polderruimte; toch blijft het geheel in zichzelf betrokken.
 De ontstane eenheid berust mede op de beeldende betekenis van het aantal:
 vier wooneenheden, centraal verbonden tot één enkel woongebied, en twee keer drie ruimte-intervallen veroorzaken een duidelijk structurele gestalte.
 Maatverkleining en textuurverdichting naar het midden toe zonder verlies aan herkenbaarheid.
 Ruimte trap: buitenruimten binnen de afzonderlijke woonelementen omsloten buitenruimten binnen de vier wooneenheden
 variabele groen-ruimten tussen deze wooneenheden
 polderruimte
 verduidelijkt het begrip aspect of ascending dimensions.

Het „voorverkavelen” door de „stedenbouwer” is hier overwonnen, ook het plattegrondje van de architect.
 Zodra de onderlinge woonelementen binnen de wooneenheden sterker in elkaar overgaan, in laatste instantie als zelfstandige lichamen geheel of gedeeltelijk verdwijnen — zie project Blom — dan wordt de vervanging van zowel de „architectuur” als de „stedenbouw” door een beide omvattende discipline als creatieve voorwaarde noodzakelijk.

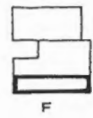
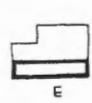
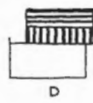
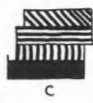
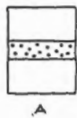
En tot slot: het kan niet anders of hieruit zal een menswaardige Habitat voortkomen. Een die meer zal lijken op een geordende kasbah dan men vandaag zou willen geloven.

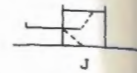
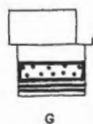
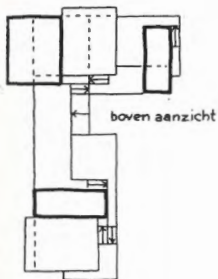
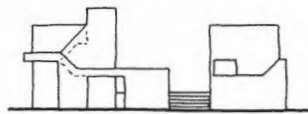
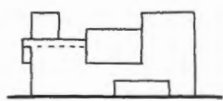
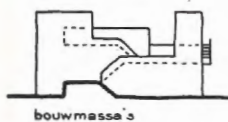

„de steden zullen dorpsgewijs bewoond worden“

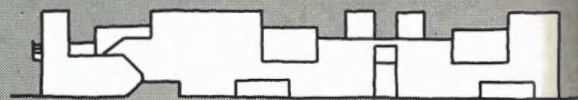
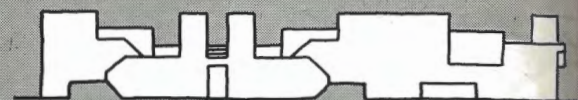
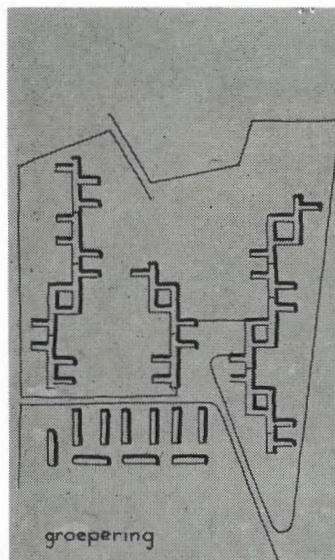

bestanddelen van één eenheid

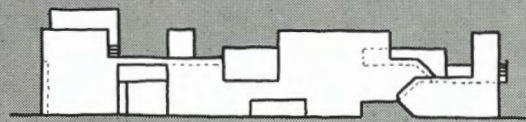

- 5 x groepering van vier eenheden 20 eenheden
- 4 x groepering van drie eenheden + 1 x (1 + 2) 15 eenheden
- totaal 35 eenheden

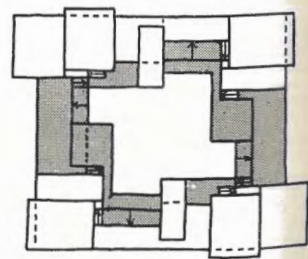
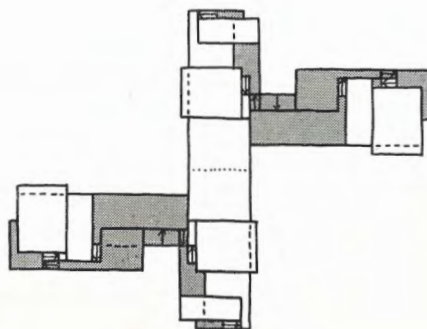
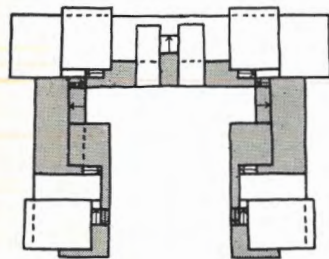
- bestaande bebouwing
- 35 x 9 woningen voor ouders met 3 kinderen
- 35 woningen voor ouders met 3 kinderen
- 35 x 3 woningen voor ouders met 1 kind
- 35 x 3 woningen voor 2 personen
- 35 x 2 woningen voor bejaarden
- 35 x 3 woningen voor alleenstaanden
- 35 x 2 woningen voor ouders met 8 kinderen
- 35 woningen voor ouders met 13 kinderen
- Bergruimtes en garage
- publieke ruimte voor vermaak tevens magazijn of school

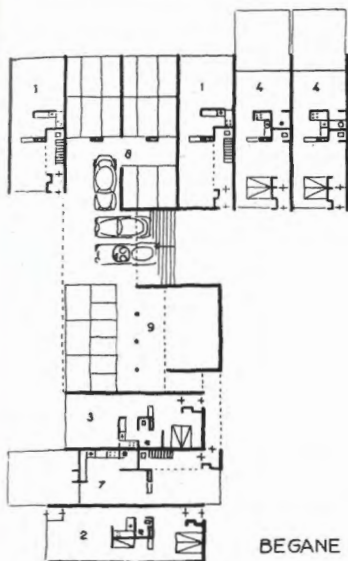

groepering van 3 eenheden

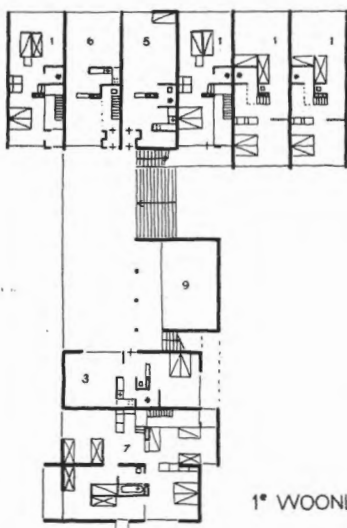

groepering van 4 eenheden

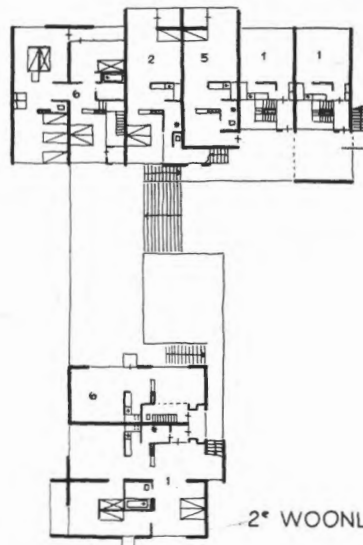

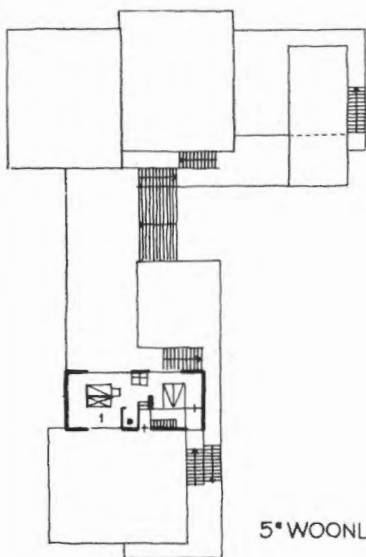
BEGANE GROND

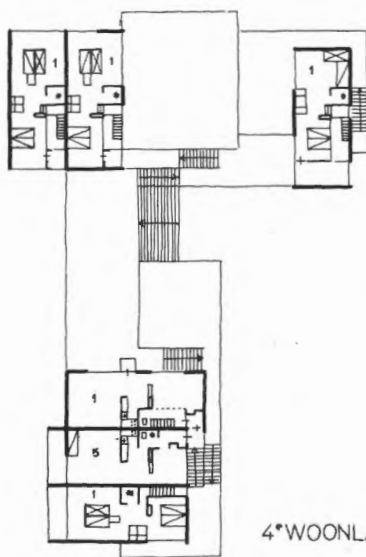
1° WOONLAAG

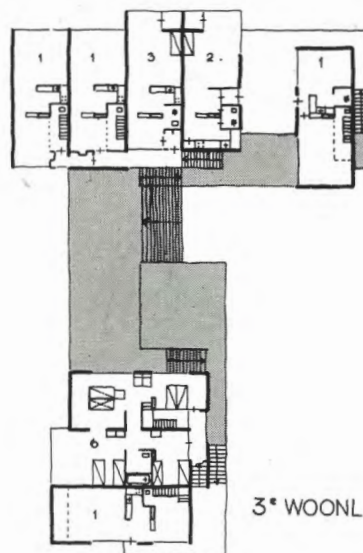
2° WOONLAAG

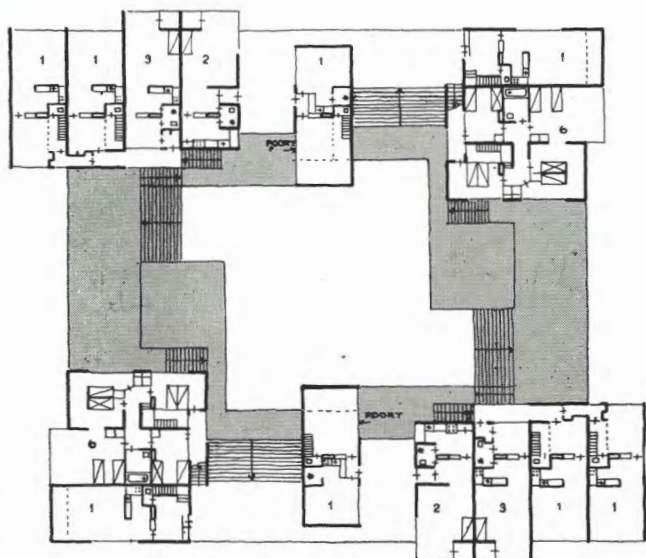
5° WOONLAAG

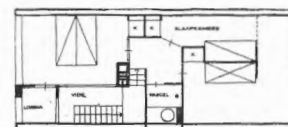
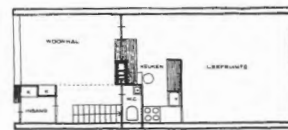
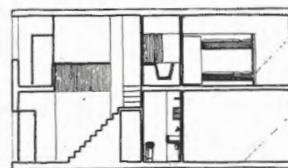
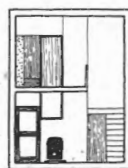
4° WOONLAAG

3° WOONLAAG

EÉN VAN DE DRIE SCHAKEL MOGELIJKHEDEN

doorwaarsamenlijke opening
de andere verdiepingen zijn
hier een variant van.

Vers une „casbah” organisée...

46
47